A. Zagladin
A.Galkin • T. Timofeyev

İŞÇİ SINIFI VE DÜNYA DEVRİM SÜRECİ

(Burjuva ve reformist anlayışların eleştirisi)

KONUK YAYINLARI

KONUK YAYINLARI

Babıâli Cad. Tasvire Han
No: 38, Kat: 3, Cağaloğlu

Tel: 27 81 51
Yazışma Adresi :
P.K. 749— İSTANBUL

Genel Sıra No. 77
Sosyalizm Kitaplığı : 44
Birinci Basım Temmuz 1979

Orijinal Adı: **La classe ouvrière et le processus révolutionnaire mondial (Critique des conceptions bourgeoises et réformistes)**, Progrès 1978 * Dizgi **Politika Matbacılık A.Ş.** * Baskı **ER-TU Matbaası** * Kapak Baskı **Nurel Ofset** * Cilt **Dostlar Mücellithanesi**

V. ZAGLADİN

A. GALKİN — T. TİMOFEYEV

İŞÇİ SINIFI VE DÜNYA DEVRİM SÜRECİ

Burjuva ve reformist anlayışların eleştirisi

Çev: Erol DİNÇBAŞLI

KONUK YAYINLARI

GİRİŞ

Kapitalizmin, 20. yüzyılın 70'li yıllarındaki, kapitalist sistemin olanca çürüklüğünü açıklıkla ortaya koymuş olan genel bunalımının artması, toplumsal ilerlemenin itici gücü işçi sınıfının dünya ölçüsündeki tarihsel rolünün incelenmesine büyük bir güncellik kazandırıyor. Bu rol, bilimsel sosyalizmin Marks ve Engels'in kaleminden çıkmış olan ilk sentez belgesi "Komünist Partisi Manifesti"nde uzun uzun açıklanmıştı. Marks ve Engels, "Manifest"de şu saptamayı yapıyorlardı: Burjuva toplumu, büyülü sözleriyle harekete geçirdiği doğaüstü güçlere egemen olamayan bir büyücü gibidir. Üretim güçleri, burjuva mülkiyet ilişkilerinin gelişmesine artık hizmet etmiyor; tersine, bu ilişkiler için, gereğinden büyük hale geldi, öyle ki, bu ilişkiler üretim güçlerinin gelişmesini frenliyor. Ama burjuvazi yalnız onu ölüme götürecek olan silahları yapmakla kalmadı, bu silahları kullanacak olan insanları, yani çağdaş işçileri, *proleterleri* de ortaya çıkardı.

Burjuvazi, yani sermaye büyüdükçe, ancak iş bulabilirlerse yaşayabilen ve ancak, çalışmaları sermayeyi arttırırsa iş bulabilen çağdaş işçiler sınıfı, proletarya da gelişir.(1)

Burjuvazinin karşısında yer alan sınıfların tümü arasında, sonuna kadar devrimci tek sınıf proletaryadır. Marks ve Engels şöyle yazıyorlardı: "Geçmişte, iktidarı ele geçirmiş olan sınıfların hepsi de, toplumu, kendi ka-

(1) Bkz. K. Marks, F. Engels : **Manifeste du Parti communiste,** Editions Sociales, Paris, 1966, p. 41.

zançlarını güvence altına alan koşullara tabi kılarak, edinmiş oldukları durumu sağlamlaştırmaya çalışıyorlardı. Proleterler, toplumsal üretim güçlerini ancak, işte o duruma özgü olan kendine mal etme tarzını, dolayısıyla, günümüze dek geçerli tüm kendine mal etme tarzlarını geçerlikten kaldırarak ele geçirebilirler.(2)

Marks ile Engels şunu belirtiyorlardı: "Şimdiye kadar tarihsel hareketler hepsi, azınlıklar tarafından ya da azınlıklar yararına yapılmıştı. Proletaryanın hareketi, büyük çoğunluğun büyük çoğunluk yararına kendiliğinden hareketidir. Bugünkü toplumun alt tabakası olan proletarya, resmi toplumu oluşturan tabakaların üstyapısının tümünü havaya uçurmadan ayağa kalkamaz dikilemez."(3) Proletarya, iktidarını, burjuvazinin şiddete dayalı yıkılışıyla kurar.

İnsanlık için, savaştan, sefaletten, sömürüden ve ulusal boyunduruktan sonsuza dek kurtulmak umudu, adil, demokratik bir toplum kurmak, sosyalizmi ve komünizmi kurmak umudu proletaryanın yaratıcı ve dönüştürücü faaliyetine bağlıdır. «İnsanlığın yeniden doğuşu»(4) İşçi sınıfının ellerindedir.

Lenin şöyle yazıyordu: *"Komünist Partisi Manifesti*'nde, yeni dünya görüşü, toplumsal yaşama yayılmış tutarlı maddecilik, evrimin en engin ve en derin bilimi diyalektik, sınıf savaşımı teorisi ve dünya tarihinde, yeni bir toplumun, komünist toplumun yaratıcısı proletaryaya düşen devrimci rol teorisi dikkate değer bir açıklık ve aydınlıkla, sergilenmiştir."(5)

(2) K. Marks, F. Engels **Manifeste du Parti communiste**, p. 49.
(3) **A.G.E.** pp. 49 - 50.
(4) **Le Conseil général de la Première Internationale 1866 - 1868.** Procès verbaux, Editions du Progrès. Moscou, 1973, p. 281.
(5) **V. Lenin : Tüm Yapıtlar,** Paris Moskova, c. 21, s. 42.

Komünist Partisi Manifesti'nin yayınlanmasından beri geçen 125 yıl boyunca dünyanın çehresi kökten değişti. Dünya bu süre boyunca, taş üstünde taş bırakmayan dünya savaşlarıyla ve güçlü toplumsal fırtınalarla sarsılmıştı. Serbest rekabet kapitalizmi, tekelci kapitalizm ve devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizm haline dönüştü. Yeryüzünün büyük bir bölümü, kapitalist toplumsal ilişkiler sisteminin utkan sosyalist devrimlerin darbeleri altında yıkıldığını gördü. Bunların içinde en önemlisi olan Çarlık Rusyası'ndaki Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi, tümüyle yeni bir toplumsal düzenin, sosyalizm ve daha sonra da komünizmin kuruluşunun ilk harcını attı.

Zaman, iyiyi kötüden ayırabilmek için en tarafsız yargıçtır. İnsanlığın ortak malı olan bilim ve kültüre şu ya da bu katkının gerçek değerini belirleyen, son tahlilde, tarihtir. 125 yıl içinde, sonsuzluğa dek varolacakları savındaki birçok teori ve anlayış unutulup gitti. Ama bu aynı 125 yıl, Marks ve Engels tarafından daha Marksçılık henüz doğmakta olan bir bilim olduğu sırada öne sürülmüş ilkesel tezlerinin doğruluğunu güçlü bir şekilde teyid etmiştir.

İşçi sınıfının devrimci tarihsel görevini ortaya koyan öğreti, bugün de hâlâ, devrimci güçlerin pratik faaliyeti için paha biçilmez bir kılavuzdur.

Lenin şöyle yazıyordu: "Marks ve Engels'in işi sınıfına yaptığı hizmetler, ona kendini tanımayı ve kendinin bilincine varmayı öğrettiklerini ve boş düşlerin yerine bilimi koyduklarını söyleyerek, birkaç sözcükle dile getirilebilir."(6) Komünist partileri bu büyük işi sürdürüyor. İşçi sınıfının bilinçlenmesini kolaylaştırıyor ve, özellikle de, yeni fenomenleri, Marksçı-Leninci bir bakış açısından, gelişmeleri içinde inceleyen ve sınıf savaşımı deneyimini genelleştiren, ve bu temel üstünde işçi sınıfının, toplumun sosyalist ilkeler uyarınca kökten, devrimci

(6) V. İ. Lenin **A.G.E.**, c. 2, s. 14.

yoldan dönüştürülmesine yönelik gelecekteki faaliyetini örgütleyenlere yardımcı oluyorlar.

Olayların akışı, komünistlerin, *"devrimci savaşımın, anti-emperyalist demokratik hareketin bütününün ana itici gücü"*(7) olarak ortaya çıkan işçi sınıfının gitgide artan rolü konusundaki vargılarının doğruluğunu kesin bir inandırıcılıkla gösterdi. İşçi sınıfının tarihsel ve toplumsal rolü artmaya devam ediyor. Bu rol, bugün, uluslararası sınıf savaşımının belli başlı bütün yönelimlerinde kendini gösteriyor.

İşçi sınıfının yaratıcı faaliyeti sosyalist ülkelerde büyük bir genişlik kazanıyor. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler işçi sınıfının, bütün emekçilerinin çalışması, zekâsı, enerjisi sayesinde, sosyalizmin güçlü bir ekonomik ve savunma potansiyeli oluştu; bu potansiyel, barışın güçlendirilmesinde ve insanlığın toplumsal ilerlemesi için yürütülen savaşımda önde gelen bir rol oynuyor. Sosyalizmin toplumsal güvenlik, emekçilerin haklarının savunulması alanlarında gerçekleştirdikleri, kapitalist ülkeler emekçileri açısından, onları sınıf savaşımlarında esinleyerek, özendirici görevi yapıyor.

Kapitalizmin kalelerinde, işçi hareketi gitgide güçleniyor. Latin Amerika'da, militan proletarya gitgide daha aktif duruma geliyor. Asya ve Afrika ülkelerinde işçi sınıfının ve bağlaşıklarının siyasal ve toplumsal yaşamdaki olanakları artıyor.

Yine aynı şekilde, gerek uluslararası işçi hareketinin belli başlı kesimleri arasındaki etkileşim, gerekse uluslararası işçi hareketinin gelişmekte olan ülkelerdeki ilerici, anti-emperyalist hareketler de dahil olmak üzere diğer devrimci güçlerle işbirliği artıyor ve belirginleşiyor.

Uluslararası işçi hareketini engelleyebilmek için, düşmanları, şu anda toplumsal yaşamın bütün alanlarında özel bir faaliyet gösteriyorlar. İdeolojik bakımdan, bu faa-

(7) **Conference internationale des partis communistes et ouvriers**, Editions «Paix et socialisme», Prague, 1969, P. 24

liyet herşeyden önce, işçi sınıfının tarihsel rolü ve görevi konusundaki bir takım spekülasyonlarla kendini gösteriyor.

Marksçılık-Leninciliğin işçi sınıfı konusundaki öğretisine karşı saldırılar çok eskiden, aşağı yukarı, bu öğretinin ana tezleri Marks ve Engels tarafından dile getirildiği andan itibaren başladı. Bu öğretiyi yıkmaya sırasıyla, çökme durumundaki feodalizmin savunucuları, obskürantizmin ve gericiliğin savunucuları, henüz genç ve kendinden emin kapitalist sınıfın ideologları, ne yapacağını bilmez ve kızgın durumdaki küçük-burjuvazinin ve tarihsel bakımdan yok olmaya mahkûm diğer ara grup ve katmanların sözcüleri çalıştılar.

Bir yüzyılı aşkın bir süre boyunca, bu saldırıların karakteri, biçimleri, yöntemleri ve yoğunluğu, saptanmış olan amaçlara, işçi hareketinin durumuna ve içinde bulunulan koşullara göre bir çok kez değişti. Bununla birlikte, ana eğilim hep aynıydı; söz konusu olan toplumun ana devrimci gücünü ideolojik dayanaktan yoksun bırakmak; amacını terketmeye ve, sürgit sömürülen sınıf, haklarından yoksun bırakılmış, toplumsal basamakların en altında yoksunluk içinde sürünen ve yönetici sınıflar ve onların seçkin tabakasınca tezgâhlanmış bir politikaya tabi olan yığın durumuna boyun eğmeye sürüklemekti.

Marksçı-Leninci öğretiye karşı, işçi sınıfının rolü konusunda bugün yöneltilen kampanyada birçok akım kendini gösteriyor. Bunların arasında, işçi sınıfının "proleterlikten çıkması" ve kapitalist sistemle "bütünleşmesi" konusundaki teorik çalışmalar son yıllarda pek bol.

Bu düşünceler öylesine yaygın ki, proletaryaya düşman ideologlar arasında, bu alanda kimin birinci olduğunu söyleyebilmek oldukça güçtür. Bununla birlikte, burjuva kurumlarının tanınmış kimi savunucularının, reformist sosyalistlerin ve gerek sağ gerekse "sol" reviz-

yonistlerin bu kampanyada yer aldıkları biliniyor. Zaten, bunların tutumlarını birbirinden ayırdedebilmek de çok zaman olanaksızdır.

"Proleterlikten çıkma" konusundaki çeşitli muhakemelerin hareket noktası, çağdaş kapitalizmin gelişmesindeki asli eğilimler konusunda açıkça çarpıtılmış bir fikir veren belli başlı üç varsayım yatar. Bunlardan birine göre, bu, Marks'ın yapmış olduğu analizin tersine, gelişmesinin bugünkü aşamasındaki kapitalist topluma özgü bir fenomendir; yani, gitgide artan bir toplumsal kutuplaşmayla değil, uç katmanların "gitgide artan bir yakınlaşmasıyla" karşı karşıya bulunmaktayız.

Ve bundan şu sonuç çıkarılmaktadır: Toplumsal kutupların çekimi, kapitalist toplumda toplumsal gelişmenin başlıca eğilimidir.

Geliştirilen bir başka teze göre, Marks'ın yazdığının tersine, burjuva devleti, sınıf egemenliğinin aracı olmaktan artık çıkmıştır ve kapitalist toplumun bütün sınıf ve katmanlarının çıkarlarını gitgide daha çok yansıtmaktadır. Bu tez de, --daha sonra, devletin toplumun bütün üyelerinin yurttaşlık haklarını, siyasal ve toplumsal haklarını güvence altına almak tasasında olması nedeniyle--, kapitalist düzende, toplumsal grupların gerek siyasal gerekse ekonomik bakımdan birbirlerine yaklaştıklarını öne sürmeyi sağlar. Ve nihayet, Marks'ın söylediklerinin tersine, mülkiyetin toplumsal farklılaşma etkeni olarak rolünün sürekli azaldığı yolunda bir başka sav öne sürülüyor. Bu nedenle, mülkiyet konusundaki eşitsizliğin, artık, sert toplumsal ve siyasal çatışmaların kaynağı olmadığı iddia ediliyor.

Bu gibi fikirlere, çabalarını inceleme konusu işçi sınıfı olan araştırma çalışmalarında yoğunlaştırmış en gözde burjuva sosyologlarının eserlerinde uzun zamandır rastlanıyor. Bu konuda, daha 1930'larda, Marksçılığın, toplumun sınıf yapısı anlayışını gözden geçirmeye kalkışmış

olan Theodore Geiger,(8) toplumsal katmanlaşma sorunları(9) konusunda en seçkin burjuva uzmanlardan biri sayılan R. Bendix(10) ve daha nicelerinin adları verilebilir.

1960'lı yılların sonunda, bir İngiliz sosyologları topluluğunca bir denemeye girişildi. Amaç, yalnızca bu öğretilerin hepsini bir çeşit biçimsel bütün halinde birarayа getirmek değil, ayrıca, işçi sınıfının evrimi konusundaki teoriyi Marksçılığın yerini alacak şekilde "ayrıntılı hale getirmek"ti. Bu sosyologlar grubu, denemelerinin sonucunu *Sınıf yapısının içinde bolluk toplumunun işçisi*(11) adındaki kitapla kamuya açıklamayı kararlaştırdılar. Bu kitapta öne sürülen görüşler işçi sınıf konusunda burjuva ve reformist bütün çağdaş yazıları temsil eder nitelikte olduğu için, bunların üzerinde biraz daha ayrıntılı olarak durmak yerinde olur.

Kitabın yazarları, işçi sınıfının devletle bütünleşmiş tekelci kapitalist toplumdaki durumunu pek tozpembe gösteriyorlar. Dediklerine göre, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ve Batı Avrupa'daki ekonomik gelişmenin yükselttiği, koşulladığı bir "yığınsal·tüketim", "bolluk toplumu"nun doğuşunu çok yakınlaştırmış. Aynı zamanda da, üretim alanında son derece önemli bir takım değişiklikler olmuş. Çalışma koşulları köklü bir şekilde iyileşmiş ve gerek toplumsal bakımdan gerekse maddi (fiziksel) bakımdan, sınai gelişmenin ta başlangıcında hüküm süren koşullardan alabildiğine değişikmiş. İşletmelerin sevk ve idaresi,

(8) Bkz. T. Geiger: **Die Klassengesellschaft im Schmelztiegel**, München 1949

(9) Bkz. T. Marshall: **Citizenship and Social Class**, Cambridge, 1950.

(10) R. Bendix **Work and Authority in Industry**, New York, 1956.

(11) John H. Goldthrope, David Locwood, Frank Bechhofer, Jennifer Platt: **The Affluent Worker in the class structure**, Cambridge, 1969.

gitgide daha çok, "insani ilişkiler" temeli üzerinde gerçekleşecekmiş.

Nüfusun orta katmanlarının temsilcileri ile işçiler arasındaki yoğun bir karışma sonucunda kendine özgü karakterlerini yitiren işçi topluluklarının konut tipi ve yaşam tarzında ciddi alt-üstlükler kendini göstermiş.

Kitabın yazarları, böylesi değişikliklerin, işçi sınıfını devrimci bir güç olarak görmeye olanak vermediğini söylüyorlar. Onlara göre, bu durumda, işçi sınıfının gerilemesinden, hatta yok olduğundan söz etmek daha doğru olacaktır.

Bu yazarlar, gerçek durum karşısında, anlatageldikleri süreçlerin "toplumsal bakımdan bağdaşık (homojen)" bir kapitalist topluma varacağını söylemeye cesaret edemiyorlar. İstemeyerek de olsa, kuşkusuz, toplumsal farklılıkların varlıklarını sürdürdüğünü kabul etmek zorunda kalıyor, ama bu farklılıkların, yarının toplumunun tam anlamıyla "orta sınıf"ın toplumu olması sonucunu doğuracak şekilde değişikliğe uğrayacağını söylüyorlar.

Yükselen "orta sınıf" kavramının, onlarca yıldır, burjuva ve reformist teorisyenlerin gözbebeği olduğunu biliyoruz. Hızla büyüyen "yeni orta sınıf" konusundaki muhakemeler, daha geçen yüzyılın sonlarından ve bu yüzyılın başlarından itibaren, reformist görüşler sistemine temel hizmeti gördü. O zamandan beri de, burjuva ve reformist sosyologların çabaları sayesinde, bu sistem, çağdaş kapitalizmin özgül özelliklerin yansıttığı kabul edilen bir yeni kanıtlar çatısıyla «berkitildi». Adı geçen kitabın yazarları özellikle, "orta sınıf"ın yaygınlaşmasının yalnızca bu sınıfı geleneksel olarak oluşturan toplumsal grupların sayısının artmasıyla değil, aynı zamanda bu gruplar ile, emekçi halkın, her zaman işçi sınıfının bütünleyici parçası ve çekirdeği sayılmış olan şu bölümünün [yani proletaryanın] yöneşmesiyle de dikkati çektiği yolundaki tezi destekliyorlar. Bazı başka burjuva sosyologlar ise, burjuva batı sosyolojisinin "mavi yakalılar" ve "beyaz yakalılar" adıyla andığı toplumsal grupların yakın-

laşma ve kaynaşmalarının nesnel sürecinin şöyle süregeldiği fikrini savunuyorlar: "Orta sınıf"la özdeşleştirdikleri "beyaz yakalılar", "mavi yakalılar"ı (yani sanayi proletaryasını) yutmaktadır. Bununla birlikte, birinciler için olduğu gibi ikinciler için de, "yeni orta sınıf" (boyutları ve kültür düzeyi itibariyle) hem eski orta sınıfın, hem de bütün diğer geleneksel sınıfların yerini almıştır.(12) Örneğin, Amerikalı sosyolog D. Bernard şöyle diyor: "Kapitalist ülkeler, proletarya diktatörlüğü yolunu tutmaksızın, alt sınıfları yutan orta sınıfın aşırı büyümesi sonucunda" sınıfsız bir topluma doğru gidiyorlar(13). İngiliz İşçi Partili teorisyen Crosland da şöyle diyor: "El emeği artık ayrı bir proleter sınıf oluşturmuyor. O halde bir proletarya ve burjuvazi proleterleşmesiyle değil, orta sınıfın hızlı bir büyümesiyle karşı karşıyayız."(14)

"Mavi yakalılar"ın "yöneşme" (ya da, diğer yoruma göre, "yutulma") süreci, sosyo-psikolojik ve siyasal düzeyde olduğu gibi ekonomik ve toplumsal düzeyde de gerçekleşiyordu. "Mavi yakalılar"ın "beyaz yakalılar"ca yutulması, gerek gelirlerin ve yaşam düzeyinin "eşdüzeyleştirilmesi"ne, gerekse tüketimin, herşeyden önce de kullanım ürünleri konusundaki tüketimin yapısına atıfta bulunma yoluyla kanıtlanıyordu. Başka bir deyişle, işçi sınıfı tarafından uygun yaşam koşulları elde etmek için yıllarca sürdürülmüş savaşım sonucu kazanılmış başarılar, fonunda en kalabalık hizmetler kategorilerinin eski ayrıcalıklarının tasfiyesinin ve yaşam düzeylerinin düşüşünün yer aldığı bu başarılar, gelişmekte olan sürecin gerçek içeriğine temelden karşıt bir şey gibi sunulmuş. Bu kanıtlar arasında, en başta gelen yeri, geleneksel, bedensel çalışmanın gitgide artan entellektüelleşmesi alı-

(12) Y. Bensman ve A. J. Vidich: **The New American Society. The Revolution of the Middle Class,** Chicago, 1971, p. VI.

(13) **Transactions of the Third World Congress of Sociology,** Vol. 3, pp. 25-26.

(14) C.A. Crosland: **The future of Socialism**, London, 1956, p. 172.

yor. Bu entellektüelleşme ise, sınai gelişmeyle ve herşeyden önce de bilimsel-teknik devrimin gerekleriyle açıklanıyor. İşçi sınıfının hizmetlilerden oluşmuş "orta sınıf" la "bütünleşme"sinin belirtileri olarak ise şunlar öne sürülüyor: İşçilerin çalışma alanında zihinsel işlevlerin artması, başlıca işçi kategorilerinin eğitim düzeyinin yükselmesi ve üretimde çalıştırılan mühendis ve teknisyenlerden pek çoğunun gözetmenlik görevlerinin son bulması; özcesi hizmetlilerin, mühendislerin ve teknisyenlerin gitgide artan proleterleşmeleri sürecine örnek olarak gösterilebilecek herşey.

Bu arada da, özellikle, sosyo-psikolojik alanda ve siyasal alanda "bütünleşme" üzerinde duruluyor. Ve bu konudaki muhakemenin ana noktası da, bilimsel-teknik devrimin sonucu olan ve kişilerin hiyerarşisinin yerine teknik süreçlerin hiyerarşisini geçiren otomasyon sürecinin "biz" ile "onlar" arasındaki eski bölümlenmeyi ortadan kaldırarak işçilere kendilerini işletmeyle özdeşleştirmek olanağını verdiğini öne süren tezdir.

Bu konuda ayrıca, çevresel adı verilen değişikliklere büyük umutlar bağlanmış. Bununla, en başta, tarımsal üretimdeki işlerin azalması sonucunda kent nüfusunun hızlı ve sürekli artışı kastediliyor. Ve yine aynı düşünce düzeni içinde, on yılı aşkın bir süre önce Fransız sosyologu Touraine'in öne sürmüş olduğu, köylünün toplumsal psikolojisinin proletaryanın psikolojisi üstünde kesin bir etki yaptığı yolundaki tez yayılıyor ve "geliştiriliyor".(15) Böylece, köy kökenli işçilerin, eskiden olduğu gibi, kent proletaryası olmaya özenmedikleri, tersine, bugünkü durumlarını geçici saydıkları ve toplumsal tırmanmayla bir gün küçük-burjuva durumuna gelecekleri düşüncesinde oldukları öne sürülüyor.

Köy kökenli işçilerin proleterleşme sürecinin birçok sorun ortaya koyduğu herkesçe bilinmektedir. Köy kö-

(15) Bkz. A. Touraine ve O. Rogazzi: **Ouvriers d'origine agricole**, Paris, 1961.

kenli öğelerin işçi sınıfının saflarında yer alması, çok zaman, küçük-burjuva önyargıların, tutuculuk ve bireycilik eğilimlerinin etkisiyle kendi kendilerini yalıtlayan proleter gruplarının toplumsal psikolojisini değişikliğe uğratır. Ama bunun böyle olması, yine de, Touraine ile yandaşlarının vardıkları, sanayinin bu çeşit işçilerin çok olduğu kesimlerinde işçi sınıfının "sulandırılmış" olduğu, proleterce yaşam tarzının ve işçilerin eski düşünce tarzlarının yok olmak eğiliminde olduğu yolundaki sonuçları hiç de haklı kılmaz. Gerçek eğilimlerin bir başka abartılışı da, çok kez, kırsal kesimden kentlere göçün işçi sınıfını içten "sulandıran" önemli bir etken olduğunu iddia etmek için kullanılır.

Gecekondu semtlerinin, gitgide ortadan kalkması da, (onlar bunu böyle adlandırıyorlar) burjuvazinin çıkarları açısından, "olumlu" bir çevresel değişiklik olarak görülüyor. Tek bir kent içinde, belediyelerin kiralık konut inşaatlarının şuraya buraya dağılmışlığından, uydu-kentlerin doğuşundan ve daha başka bir dizi etkenden kaynaklanan yoğun göç hareketleri sonucunda, "kentteki köy"ün, yani, sakinlerinin toplumsal bağdaşıklığına dayalı işçi topluluğunun "sona ermesiyle" karşı karşıya bulunulduğu savunuluyor. Ayrıca, bu topluluklarla birlikte işçi sınıfının yaşam tarzının oluştuğu geleneksel ortamın da yok olduğu öne sürülüyor. Eskiden, bu yaşam tarzı, kollektif eylemler ve klan dayanışması sayesinde, babadan oğula geçmekteydi; işçi mahallelerini öbür mahallelerden ayıran da buydu. Yeni kurulmuş topluluklarda işçi aileleri ana-babalarından uzakta yaşıyorlar ve komşularıyla eskisinden daha az ilişkileri var. Bu nedenle de, işçi aileleri, toplumun etkisini çok çeşitli şekillerde ve daha çok duyuyorlar, ya da, en azından, böyle olduğu öne sürülüyor; aynı zamanda diğer toplumsal grup ve "katman"larla temasları genişliyor, deniyor. Bu koşullarda, işçilerin, yeni "standing"lerinin ("yaşam düzeylerinin") gereklerine sözümona daha duyarlı duruma geldikleri; umutlarının, özlemlerinin geleneksel normlar ve değerler-

den enikonu farklı olduğu; kendilerini çevreleyen ve içinde ekonomik ya da sosyo-kültürel pek büyük farklılıklar bulunmayan ortamın yaşam tarzını gitgide daha çok paylaştıkları öne sürülüyor.

Bu gibi teorilerin savunucuları (ki aralarında en ünlüsü Amerikalı sosyolog H. Wilensky'dir) (16), burjuva yaşam tarzının üstünlüğüne öylesine inanmışlardır ki, karma bir topluluğun içinde bir etkileşim olanağından, yani, dayanışmasıyla, iyi örgütlenmesiyle, kollektivizmiyle, savaşkanlığıyla, işçi sınıfının yaşam tarzının etkileme olanağını tamamen dışlarlar. Açıktır ki, toplumsal bakımdan bağdaşık kentsel toplaşmaların, çağdaş devlet kapitalizmi toplumunun geçmişini oluşturduğunu söylemek tümüyle yanlıştır. Günümüz kapitalizmini de karakterize etmeyi sürdüren, "eski" kapitalizmin toplumsal engelleri, toplumsal eşitsizliği, kendini, konut dağılımı ve toprak bölüşümü konusunda her zaman hissettirdi. Bugün bu eğilim, salt burjuvaların yaşadığı uydu-kentlerin ortaya çıktığı ve geliştiği, büyük sanayi merkezlerinin hemen hemen birer "geto"ya dönüşmüş olduğu görülen Amerika Birleşik Devletleri'nde ve diğer gelişmiş kapitalist ülkelerde kendini güçlü bir şekilde gösteriyor.

Burjuva sosyologları ve onların reformist yandaşları, bütün olanaklarla "orta sınıf"ın hacmini artırarak, işçi sınıfını, vasıfsız bir bedensel iş gören bir grup insan durumuna düşürmeye kalkışıyorlar. Buna karşılık, çok zaman, böylece "küçültülmüş" olan işçi sınıfına bile bağımsız yaşamak hakkını tanımıyorlar. Bu nedenle, her sınıfa özgü görüş ayrılıklarını artırarak, bunları, sınıfları birbirinin karşısına çıkaran görüş ayrılıkları durumuna getiriyorlar ki, bunun sonucu da, işçi sınıfını, birbirinden ayrı, hatta birbirine karşıt grup ve alt-gruplar halinde "atomlarına ayırmak"tır.

(16) Bkz. H. Wilensky: «Work, Careers and Social İntegration» İnternational Cocial **Science Journal**, UNESCO, Paris, vol. XII, No 4, 1960

Örneğin, yukarda sözünü ettiğimiz Wilensky şöyle yazıyor: "Eskiden var olmuş olsa bile, sınıf bilincinden kaynaklandığı öne sürülmüş olan tutum ve düşünce tarzı bakımından, bugün artık, sınırları açık ve kesin bir şekilde belirlenmiş herhangi bir işçi sınıfı yoktur; çünkü, aslında, bu tutum ve düşünce tarzı, ırksal ya da etnik kökene, dine, eğitime, yaşa ya da aile durumuna bağlı gibi görünüyor". Wilensky sözlerini şöyle sürdürüyor: "Ve aslında, geleneksel olarak oluşmuş bu nüfus gruplarının hemen hemen hangisinde olursa olsun, --şayet işçi sözüyle, bedensel bir çalışma yapan bütün kişiler, hatta bütün sendika üyeleri kastediliyorsa,-- "işçi"lerdekinden çok daha fazla görüş ve davranış birliği görülür".(17)

"Proleterlikten çıkma" konusundaki çeşitli anlayışların bir örneğini, goşist teorisyenlerin işçi sınıfına yönelik çalışmalarında bulunuyoruz. Bu kimselerin birçoğu dillerine, "daralmış" işçi sınıfı kavramını dolamışlardır ve bu ad altında yalnızca en vasıfsız beden emekçilerini toplarlar. Goşist İngiliz teorisyeni Tom Nairn'in züppece muhakemeleri özellikle bu kavrama dayanır. Tom Nairn, sanayideki vasıflı işçileri "Gogol'ün Ölü Canları", milyonlarca pasif insan olarak nitelemekte; "birlik bizi mahvedecek" belgisiyle sendikalarla bağları koparmak çağrısı yapmakta ve sendikalarda birleşmiş sanayi işçilerinin etkisinin "devrimci sol"a aktarılmasını dilemektedir.(18)

Kanıları Fransız goşistlerinin kanılarına yakın olan sosyolog Touraine'in tutumunun kökeni de aynı muhakemeye dayanır: Touraine, işçi sınıfının bilinçli öncü-gücünün karşısına, bir takım talepleri ve belgileri dile getiren ve peşlerinden en çok ezilen yığınları, yani, vasıfsız işçileri, küçük ücretlileri vb. sürükleyen anti-teknokra-

(17) Bkz. Amerika, 1971, No 8, p. 22 (Rusça)

(18) Bkz. T. Nairn: «The Nature of the Labour Party», **Towards Socialism,** London 1965, p. 180.

tik zihniyete sahip bir takım uzmanlardan kurulu bir "yeni güç" çıkarır.(19)

Marksçılık-Leninciliк, burjuva biliminin temsilcileri ve onların reformist ve revizyonist çömezlerince işçi sınıfının devrimci rolünü 'yitirmiş' olduğunu kanıtlamak amacıyla öne sürdükleri teorik safsataları reddederek, onların, karşısına sözde Marksçı teorisyenler, goşistler gibi, soyut hesaplar ya da spekülatif muhakemeler değil, somut gerçeğin somut bir analizini çıkarır. Bu analiz, komünist hareketin temel teorik belgelerinde, yani Komünist ve İşçi Partileri 1969 Uluslararası Danışma Toplantısı, 1976'daki, Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısı belgelerinde; SBKP'nin 25. Kongresi ve diğer kardeş partilerin kongre belgelerinde, son yıllarda Sovyetler Birliği'nde ve Avrupa'nın daha birçok sosyalist ülkesinde yayınlanmış ya da Batının Marksçı bilim-adamlarınca kaleme alınmış birçok monografide yer almaktadır. Bu temel belgelerin ve araştırmaların belirgin özelliği, toplumsal fenomenlere ileri bir yaratıcı yaklaşımdır. Bundan böyle, bu alandaki araştırmaları belirleyecek olan bu türden bir yaklaşımdır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Leonid Brejnev, SBKP 25. Kongresi'ne sunduğu faaliyet raporunda şöyle diyordu: "Marksçılık-Leninciliği güçlü kılan, onun hiç durmadan zenginleşmesidir"(20)

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nden bir araştırmacılar grubunca kaleme alın-

(19) Bkz. A. Touraine: **Le Mouvement de mai on le communisme utopique**, Paris, 1968; **La société post-industrielle**, Paris, 1969. Sağ revizyonist Roger Garaudy tarafından öne sürülen «tarihsel blok» anlayışının, aydınlar ile işçi sınıfı arasındaki ilişkiler sorununa aynı tarzda yaklaşıma dayanması son derece anlamlıdır. Daha birçokları gibi bu durumda da «karşıt kutuplar» birleşiyor.

(20) **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions.** Editions de l'Agance de presse Novosti, Moscou, 1976, p. 90.

mış olan bu yapıtın amacı, bugünün işçi sınıfını karakterize eden gerçek süreçler konusunda bir fikir vermek, işçi sınıfını oluşturan çeşitli grupları, kendi özgüllükleri içinde betimlemek, onların toplumun toplumsal yapısı içindeki yerlerini, toplumsal gelişmede ve herşeyden önce toplumun köklü, devrimci bir değişikliğe uğratılması savaşımı içindeki rollerini göstermektedir. Bunu başarabilmek için de, kitabın yazarları, ideolojik tartışmalarda en önemli yeri tutan sorunların Marksçı-Leninci yöntemsel konumlardan hareketle incelenmesini, çağdaş toplumsal gelişmenin ana etkeniyle ilgili burjuva ve revizyonist spekülasyonlara verilecek en etkili yanıt sayıyorlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ TOPLUMUN KURUCUSU

Bugünün uluslararası işçi sınıfını, kapitalizmin başlangıcındaki proletaryadan ayırdetmeye yardımcı olan birçok gösterge ortaya konabilir. Bunlardan en önemlileri, Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nin dünya ölçüsündeki utkusundan kaynaklanır. Sosyalizm, bir öğretiyken, siyasal ve toplumsal bir gerçek haline geldi ve bu dönüşüm, "dünya emek ordusu"nda değerli bir yeni öğenin, sosyalist ülkeler işçi sınıfının ortaya çıkmasına yol açtı. İşçi sınıfı, dünyamızın büyük bir bölümünde, ezilen ve sömürülen sınıf aşamasından, ülkenin sahibi sınıf aşamasına geçti ve yeni toplumun kurucusu oldu. Elbette ki, bu sürecin yerel değil, genel bir etkisi oldu ve bütün dünya işçi sınıfı, bu sürecin etkisini güçlü bir şekilde hissetti.

İşte bu nedenle, çağdaş uluslararası proletaryanın sorunlarını ele almadan önce sosyalist ülkeler işçi sınıfının karakterini ortaya koymak yerinde olur.

1. BAŞLICA ÜRETİM GÜCÜ

Devlet erkini ele geçirdikten ve bir kez toplumun yönetici sınıfı olduktan sonra, işçi sınıfı, nihai amacı olan komünizmin kurulmasına erişebilmek için yürüttüğü savaşımın koşullarını, biçimlerini ve araçlarını değişikliğe uğrattı. Ekonominin ve kültürün, toplumsal ilişkilerin ve siyasal yapının azami gelişmesi ve yetkinleşmesi, sosya-

lizm yoluna girmiş ya da sosyalizmin daha şimdiden utku kazanmış olduğu ülkelerde bu savaşımın başlıca biçimi haline geldi. Aynı zamanda, işçi sınıfının kendisi de, yapısı, bileşimi, toplumun içindeki payı, kültürel ve teknik düzeyi; siyasal, toplumsal ve yaratıcı faaliyet derecesi bakımından hızla gelişti.

Sosyalist dönüşümlerden önceki ekonomik, toplumsal, teknik, maddi ve kültürel farklılıkların ve bu konularda zaman içinde oluşmuş eşitsizliklerin çeşitli sosyalist ülkelerin işçi sınıfının toplumsal gelişmesinde bazı özellikler doğurmuş olması kaçınılmazdır. Bununla birlikte, bu gelişmenin genel yönelimi, karakteri, ara biçimleri ve sonuçları, ortak eğilimlerle belirlenmiştir.

Nitekim, sosyalist düzende işçi sınıfının baş gelişme yasası, işçi sınıfını oluşturanların sayısının hızla artmasıdır. Sosyalist ülkelerde, işçi sınıfının saflarının kalabalıklaşması, en gelişmiş kapitalist devletlerdekinden daha hızlıdır. Sosyalizmin ve komünizmin kurulması, ekonomik bunalımlar ve durgunluklarla, ya da sınai nedenlerle ulusal ekonominin bütün dallarının yeniden örgütlenmesi zorunluğuyla karşılaşmaksızın üretimin yöntemli bir şekilde geliştirilmesine dayandığı için, zaten başka türlü de olamaz. Böylesi bir gelişim, devlet mülkiyetinin toplumsal yeniden üretim sürecindeki payının sürekli artışıyla elde edilmiştir.

Sosyalist ülkelerde işçiler ve hizmetlilerin nüfusun içindeki oranının yüksek olması doğaldır. Sosyalist gelişme yolunu daha uzun bir süre izlemiş, ya da başlangıçta bu yola daha yüksek bir sanayileşme düzeyiyle girmiş olan ülkelerde, bu payın daha da yüksek olacağı açıktır. Nitekim, örneğin, Sovyetler Birliği'nde, işçiler ve hizmetliler bugün faal nüfusun % 80'inden çoğunu oluşturuyor; oysa ilk sosyalist dönüşümler döneminde, 1920'li yılların ortalarında bu oran % 15'i bulmuyordu; Çekoslovakya ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, sosyalist dönüşümlerin daha şafağında bile bu oran oldukça yüksekti (Çekoslovakya'da, 1950'de, % 73'e yakın), bugün ise daha da

yüksektir (Çekoslovakya'da, 1974 sonunda % 88,7; Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, 1971 başında % 82,3). Ekonominin devrimci yoldan yeniden kuruluşundan önce küçük mal üretiminin ağır bastığı diğer sosyalist ülkelerde, işçilerin ve hizmetlilerin nüfusun içindeki yüzdesi düşüktü: Bulgaristan'da % 58,8 (1 Aralık 1965'te), Polonya'da % 69,4 (8 Aralık 1970'de), Romanya'da % 52,2 (15 Mart 1966'da).(1)

Tablo 1

Ekonomik Yardımlaşma Konseyi üyesi ülkelerde işçi ve hizmetlilerin sayısındaki artış

Ülke	*1950 (1.000 kişi olarak)*	*1960 (1.000 kişi olarak)*	*1970 (1.000 kişi olarak)*	*1974 (1.000 kişi olarak)*
Bulgaristan *	806	1 774	2 749	3 423,8
Macaristan	1 835	2 868	3 608	3 843,1
DAC	5 273	6 419	6 874	7 317,7
Moğolistan	63	145	201	230,5
Polonya	5 066	7 344	10 078	11 750,4
Romanya	2 123	3 249	5 109	6 010,6
S.S.C.B.	40 420	62 032	90 000	99 871,5
Çekoslovakya	3 464	4 884	6 192	6 593,4

(*) Ekonomideki özel kesimde çalışan işçi ve hizmetliler hariç.
Kaynak **Annuaire des statistiques des pays membres du C.A.E.M. 1975**, Moskova 1975, p. 17

Bununla birlikte EYK üyesi sosyalist ülkelerde işçilerin ve hizmetlilerin sayısının artışıyla ilgili yukarıdaki göstergelerin ortaya koyduğu gibi, en gelişmiş uluslara ye-

(1) Bkz **Annuaire des statistiques des pays membres du Conseil d'Assistance Economique Mutuelle.** 1972, Moscou, p. 22: «L'Economie nationale de l'U.R.S.S. en 1972» **Annuaire des statistiques**, Moscou, 1973, p. 35.

tişmeye yönelmiş olan bir zamanların geri kalmış ülkelerinde canlı bir kalkınma görülüyor.

20 yılda, bu 8 sosyalist ülkede işçi ve hizmetlilerin sayısı iki katından çok arttı: 1950'de 59 milyonken 1970'te 125 milyon. Toplam olarak, sosyalist ülkelerdeki işçi ve hizmetli sayısı 150 milyonu aşkındır. Sosyalizm, işçi sınıfını toplumun en kalabalık toplumsal grubu haline getirir. Ve açıktır ki bu durum, işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal rolünü berkitir ve onun dünya ölçüsündeki tarihsel görevlerini yerine getirmesine yardımcı olur.

Ayrıca, işaret etmek gerekir ki (bu da son derece önemli bir noktadır) işçi sınıfını oluşturanların sayısının artması beraberinde, bu sınıfın gerek çeşitli dallarının örgütlenmesinde gerekse kesimsel ve sosyo-profesyonel yapısında gitgide artan bir takım değişiklikler getirir. Farklılaşmış sosyalist ekonomiye temel olarak hizmet eden devlet sanayiidir. İşte bu nedenle, bütün sosyalist ülkelerde işçi sınıfının gelişmesi, onun sınai çekirdeğinin genişlemesini beraberinde getirir. Sovyetler Birliği'nde, ulusal ekonomide çalışan bütün işçilerin % 53'e yakın bir bölümü sanayi ve inşaat alanlarında toplanmıştır. Diğer sosyalist ülkelerin pek çoğunda da işçi ve hizmetlilerin % 50-55'i aynı alanlarında bulunmaktadır.(2)

İşçi sınıfının sanayide çalışan bölümü sosyalist ülkelerin ekonomisinde sonucu belirleyici bir rol oynar; çünkü çağdaş her toplumda ulusal ekonominin omurgasını oluşturan, sanayi ve inşaattır. Bu konuda, Sovyetler Birliği'yle ilgili istatistik veriler çok anlamlıdır: SSCB'de sanayi ve inşaat alanlarında çalışan işçi ve hizmetliler faal nüfusun tümünün % 40'ını bile bulmadığı halde, sanayi ve inşaat ulusal gelirin üçte ikisini sağlar.

Öte yandan, güçlü bir sınai çekirdek, işçi sınıfının toplumsal potansiyelinin artmasına yardımcı olur. Bü-

(2) **L'économie nationale de l'U.R.S.S. en 1972**, pp. 181, 496, 503. **Annuarie des statistiques des pays membres du C.A.E.M.** 1972, pp. 405-408.

yük sanayi üretiminde, (örneğin, Sovyet sanayiinde, işçilerin % 61'i, 1.000'den çok işçi çalıştıran işletmelerde toplanmış durumdadır).(3) İşçi sınıfının psikolojik ve toplumsal özelliklerinin daha belirgin olduğu görülüyor. Bu bakımdan, sosyalist ülkeler işçi sınıfının sınai çekirdeğinin büyük bölümü, işçi sınıfını toplumu daha da iyi yönetmeye nesnel olarak hazırlayan önemli bir etken oluşturur.

İşçi sınıfının sanayide istihdam edilmeyen kategorilerinin artmasının da büyük bir önemi vardır. Ekonominin sosyalist dönüşümü, işçi sınıfını oluşturanların sayısının artmasına ve hatta bazen, kapitalist toplumda yarı-proleter yarı-burjuva çok sayıda küçük mülk sahibinin, tüccarın da kaçınılmaz olarak yer aldığı dallar da dahil olmak üzere, ekonominin bütün dallarında, işçi sınıfının baştan başa yeniden oluşturulmasına yol açar. Nitekim, Sovyetler Birliği'nde işçiler ve hizmetliler taşımacılık, PTT ve "Üçüncü kesim"(*) ücretlilerinin büyük çoğunluğunu oluşturur. Sözcüğün gerçek anlamıyla işçiler, taşımacılık alanındaki işçilerin yaklaşık olarak beşte dördünü, ticaret alanındakilerin dörtte üçünden çoğunu ve PTT'dekilerin yarısını oluşturur. Bilim, öğretim ve halk sağlığı alanlarında bile işçiler ücretlilerin üçte biri kadardır.(4) Toplam olarak, altyapı ve "üçüncü kesim" Sovyet işçi sınıfının üçte birine yakın bir bölümüne iş sağlamaktadır.

Sosyalist ülkeler işçi sınıfının önemli bir bölümü tarımda çalışmaktadır. SSCB'de, bu kategori (orman sanayii işçileri de dahil olmak üzere) ülkenin bütün işçilerinin % 13'ünden çoğunu kapsar. İşçiler, Sovyet tarımındaki emekçilerin üçte birine yakın bölümünü oluşturmaktadır. Bunlar, buğdayın hemen hemen yarısını; et ve süt

(3) Bkz. **L'économie nationale de l'U.R.S.S. en 1972**, pp. 192-193

(4) Bkz. **La Revue dus statistiques**, 1972, no. 5, p. 96.

(*) Faal nüfusun hizmetlerde kullanılan bölümü (Ç.N.)

üretiminin % 25-33'ünü ve tarımsal üretimin kalan bölümünün önemli bir parçasını sağlarlar.(5)

İşçi sınıfının, sosyalist ülkeler topluluğuna üye diğer ülkelerin tarımında da gözde bir yeri vardır. Bulgaristan'da, Macaristan'da, Polonya'da, Çekoslovakya'da bütün işçi ve hizmetlilerin % 5 ile 10'u tarımda çalışmaktadır.(6)

Ekonominin bütün dallarında, işçi sınıfının istihdamındaki sürekli artış, işçi sınıfının yapısının gitgide karmaşıklaşması ve bunun yanı sıra, sınai çekirdek'in en baştaki yerini koruması, bu üç öğe, işçi sınıfının başlıca üretim gücü olarak rolünün sosyalist toplumda başka herhangi bir yerdekinden çok daha büyük bir açıklık ve kesinlikle ortaya çıktığını gösteriyor. İşçi sınıfı kendini toplumsal ilerlemenin dinamik etkeni olarak ortaya koymaktadır.

Sosyalist toplumda işçi sınıfının gelişmesinin belirgin özelliği, yalnızca onu oluşturanların sayıca artması ya da yapısal dönüşümlerinin çeşitliliği değildir. Bu konuda, işçi sınıfının görünümünün değişmesi, kültür ve eğitim düzeyinin yükselmesi, yetişkinliğinin ve maddi durumunun daha iyiye gitmesi gibi bazı başka öğelerin çok daha büyük bir önemi vardır.

2. *EĞİTİM VE KÜLTÜR DÜZEYİNİN YÜKSELMESİ*

Bilimsel-teknik devrimin bugünkü koşullarında, işçilerin eğitim düzeyinin yükselmesi özel bir önem kazanıyor. Halk yığınlarının ve özellikle de işçi sınıfının kültürünün gelişmesi, hele kültürel, ekonomik ve toplumsal düzeyi başlangıçta düşük olan ülkelerde pek büyük çabalara mal oldu.

(5) Bkz. **La Revue des statistiques, L'économie nationale de l'U.R.S.S. en 1972**, p. 295.

(6) Bkz. **Annuaire des statistiques des pays membres de C.A.E.M.**, 1972, pp. 405-408.

Ama yine de, halk eğitiminin en yüksek derecede geliştirilmesi politikası meyvalarını verdi. Bugün bütün sosyalist ülkelerde, genel öğretim okulu, karşısına çıkan sorunları başarıyla çözümlüyor: Bunu bir yandan, halk aydınlarını her zaman daha çok sayıda ve iyi hazırlanmış kadrolarla tamamlayarak, öte yandan da orta öğrenim görmüş işçilerin sayısını sürekli artırarak yapıyor. Yıldan yıla, bilgilerin biriktirilmesi süreci sosyalist ülkeler işçi sınıfı içinde gitgide daha büyük boyutlara ulaşıyor.

Sosyalizm yoluna geleneksel olarak yüksek bir halk eğitimi düzeyiyle girmiş olan en gelişmiş sosyalist ülkelerde (Demokratik Alman Cumhuriyeti, Çekoslovakya) işçilerin öğrenim derecesi daha şimdiden yüksektir. Örneğin, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde emekçilerin yarısı bir mesleki öğrenim belgesine sahiptir. Ayrıca, bu ülke ekonomisinde ya (genel veya mesleki) orta ya da yüksek öğrenim görmüş birçok ücretli istihdam edilmektedir.

Geçmişlerinden (emekçi yığınlarında) yetersiz bir kültür düzeyi miras kalmış olan ülkelerde, halkın eğitiminin iyileştirilmesi ve işçi sınıfınca bu temel üzerinde çağdaş kültür öğeleri biriktirilmesi daha yavaş olmuştur. Ama bu ülkelerde de, işçilerin bugünkü genel öğrenim düzeyi ve uzmanların yetişkinlik derecesi ardıcıl ilerlemelere tanıklık ediyor.

İşçi sınıfı da dahil Polonya toplumundaki kültürel ilerleme, aşağıdaki rakamlarla gösterilebilir: 1960'lı yılların sonunda, Polonya ekonomisinin ulusallaştırılmış kesiminde, hiç olmazsa yedi yıllık ilköğrenimi bitirmemiş pek az ücretli kalmıştı (1968'de, bu durumdaki işçilerin oranı yalnızca % 16,3'tü. Oysa bu tarihten 10 yıl önce, 1958'de, bu oran % 31,1'di). Uzmanlar, ulusallaştırılmış kesimdeki, emekçilerin 1958'de % 10,7'si iken, 1968'de % 16'sı olmuştu.

SSCB'de, sosyalist dönüşümlerin başlangıcında, halkın öğrenim düzeyi öylesine düşüktü ki, 1926 nüfus sayımında yalnızca iki kategoriye yer verilmişti: Okuması

yazması olanlar ve olmayanlar. Aydınların oranı son derece düşüktü. 1928'de, SSCB ulusal ekonomisinde yalnızca yarım milyon uzman çalışıyordu (yani, bütün işçi ve hizmetlilerin % 4 kadarı, ve bütün emekçilerin de % 0,5' inden biraz fazlası). Aşağıdaki veriler, şu son on yılların kültürel ilerlemesinin bir göstergesidir: 1930'lu yılların sonunda, işçilerin % 8'inden çoğu, tamamlamamış olmakla birlikte, orta öğretim görmüş durumdaydı ve ulusal ekonomideki uzmanların sayısı 2 ile 2,5 milyonu (yani bütün işçi ve hizmetlilerin % 7'sine yakınını, ve bütün emekçilerin % 3'ünden çoğunu) buluyordu; 1950'li yılların sonunda ise, orta öğretimde 7 yıl ya da daha uzun bir süre okumuş olan işçilerin sayısı % 40'a yakın olmuş ve uzmanlar da 8,8 milyonu aşmıştı (yani sırasıyla % 13'e yakın ve % 8 ile 9). 1975'de, işçilerin % 69'undan çoğu başarılı öğrenimler yapmış durumdaydı. Ayrıca, ulusal ekonomide 19 milyonu aşkın uzman çalışıyordu (işçi ve hizmetlilerin % 20'sine yakını, ve bütün emekçilerin % 17'si).(7)

Şu son on yıllarda ve özellikle de 1970'li yıllarda, gerek genel ya da mesleki, gerekse yarım ya da tam yüksek öğrenim görmüş olan işçilerin sayısı ve oranı arttı. Böylece, 1959'da böylesi işçilerin oranı % 8,4 olmasına karşılık, 1970'de neredeyse % 20'yi buldu. Bu olayın açıklaması, işçi sınıfının saflarına her gün daha eğitimli gençlerin gelmesidir. Bu sürecin dolaylı ama son derece inandırıcı bir kanıtını 1970 sayımının sonuçlarında buluyoruz. Bu sayımda edinilen bilgilerden, orta öğrenimini yapmış olanların oranının, 40 ile 49 yaş arasındakilerde % 8'den az, 30 ile 39 yaş arasındakilerde % 12 kadar, 20 ile 29 yaş arasındakilerde ise % 30 olduğu anlaşılıyor. Bu ise, yakın bir gelecekte işçiler ve uzman olmayan hizmetlilerin çoğunluğunun orta öğrenim yapmış kimseler olacaklarını göstermektedir.

(7) Bkz. **L'économic nationale de l'U.R.S.S. en 1972**, pp. 40, 524.

İşçilerin eğitim düzeyi yükseldikçe ve, büyük ölçüde bu temel üzerinde, bir başka süreç gelişmektedir: İşçilerin mesleki yetişkinliklerinin iyileşmesi, yani yetişkinlik düzeylerinin yükselmesi ve çalışmalarında zihinsel çalışma öğelerinin payının artması süreci. Bu süreç, bilimsel-teknik devrimin yaratmış olduğu koşullarda olgun sosyalizm ekonomisinin oluşması ve gelişmesinin bütünleyici bir parçası olarak toplumsal üretimin yoğunlaşmasına bağlıdır.

İşçilerin kültürel ve teknik düzeyindeki ilerlemeler, yetişkinlik göstergeleri sayesinde somut sayılarla ifade edilebilir. Örneğin, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, 1960'lı yıllarda, (tamıtamına 1962'den 1971'e kadar), çok yüksek vasıflı işçilerin oranı % 31'den % 43,6'ya yükseldi.

İşçi sınıfının kültürel ve teknik düzeyinde meydana gelmiş olan değişikliklerin yönelimi ve karakteri konusunda, yukarda verilmiş olan, işçilerin genel eğitim göstergelerine bakarak bir kanıya varılabilir. Böylesi değişiklikler, işçi sınıfının mesleki yapısında da kendilerini gösterdiklerine göre, özellikle, SSCB sanayiinde, 1948'den 1959'a ve 1959'dan 1972'ye kadarki dönemlerde bazı mesleklerden işçilerin sayısının nispi artışında (ya da azalışında) da görülebilir.(8) Bu konudaki veriler bize, 1960'lı yıllarda ve 1970'li yılların başında, SSCB sanayiinde, en yığınsal mesleklerde (tornacı, makina ustası) çalışanların sayısının, genel işçi sayısından daha büyük bir hızla arttığı 1950'li yıllardan farklı olarak, genel işçi sayısıyla hemen hemen aynı tempoda arttığını gösteriyor. Buna karşılık, tesviyecilerin, laboratuvar yardımcılarının, kaynakçıların (oksijen kaynağı ve elektrik kaynağı) sayısının artışı, 1950'li yıllarda olduğu gibi, ortalamadan hızlıydı. Yine bu aynı yıllara oranla, makina ayarcıları ve makinacı-elektrikçilerin sayısının artışı hızlandı. De-

(8) Bkz. **L'économie nationale de l'U.R.S.S. en 1972**, pp. 518-520.

mek ki, çağdaş makinaları ya da yeni teknolojik şemaları kullanan ve büyük bir ustalıktan çok, yüksek bir genel ve teknik kültür düzeyi gerektiren mesleklerden işçilerin sayısında nispi olduğu kadar mutlak bir artış da görüyoruz.

Buna karşılık, kaba işler ve özel bir yetişkinlik gerektirmeyen görevlerde (maden ocağı emekçileri, sevkiyatçılar, vasıfsız işçiler vb.) çalışanların sayısı, ya önemli ölçüde azaldı, ya da ortalamanın oldukça altında bir artış gösterdi. Demode olmuş bir malzeme kullanılan mesleklerde de durum bunun eşidir.

Üretimin yeni gerekleri ve buna uygun olarak sosyalist ülkeler işçi sınıfının kültürel ve teknik düzeyinin yükseltilmesinin gerekleri, işçilerin yetiştirilme ilkelerinde ve yetkinleştirilme derecesinde kökten değişikliklerle kendini gösterir. Yetişkinlikleri herşeyden önce genel ve teknik bilgi düzeylerine göre hesaplanan yeni tip bir vasıflı işçi gereksiniminin artışı sonucunda, çıraklık okulları ve gençlerin mesleki uzmanlık eğitimi gördükleri kurumlar ağının rolü arttı. Örneğin, SSCB'deki çıraklık okulları ve teknik liseleri 1951 ile 1955 arasında 2,4 milyon, 1956 ile 1960 arasında 3,3 milyon, 1961 ile 1965 arasında 4,5 milyon, 1966 ile 1970 arasında 7 milyondan çok ve 1971 ile 1973 arasında da 5,4 milyon işçiyi yetiştirdi.(9)

Sosyalist toplumda işçi sınıfının kültürel ve teknik düzeyinin yükselmesi, ve daha genel olarak, eğitiminin iyileşmesi, sosyalist toplumun toplumsal gelişmesinin başta gelen bir öğesidir. Bu ilerlemeler, işçi sınıfının tarihsel önemdeki yaratıcı eyleminin yoğunlaşması, sosyalist toplum yaşamındaki yöneticilik rolünün sağlamlaşması bakımından gerekli koşulları yaratıyor.

(9) **Le travail en U.R.S.S.**, Moscou, 1968, p. 305; **L'économie nationale de l'U.R.S.S. en 1972**, p. 526, **Kommunist**, 1974, No 4 p. 46.

3. *HALKIN REFAHI VE İŞÇİ SINIFI*

Sosyalist ülkelerde işçi sınıfının kültürünün ve mesleki yetişkinliğinin yükselmesi, halkın refahının yetkinleştirilmesi gibi sağlam bir temel üzerinde gerçekleşir. Sosyalist ülkelerde yaşam düzeyinin yükseltilmesinin kaynağı, sağlıklı ve sürekli gelişen bir ekonomiye dayanır. Halkın refahı konusunda, sosyalist ülkelerin ulusal geliriyle ilgili istatistiklere bakarak bir fikir edinebiliriz. Halkın refahının yükselişine paralel olarak, işçi ve hizmetlilerin gerçek ücretlerinin arttığını da görüyoruz (bkz. Tablo 2 ve 3)

Tablo 2

Ekonomik Yardımlaşma Konseyi üyesi ülkelerde ulusal gelir göstergeleri
(1960 gösterge: 100)

Ülke	*1965*	*1970*	*1974*
Bulgaristan	138	210	281
Macaristan	122	170	218
DAC	118	153	190
Moğolistan	—	—	—
Polonya	135	180	268
Romanya	155	223	347
SSCB	137	195	251
Çekoslovakya	110	153	189

Kaynak : **Annuaire des statistiques des pays Membres du C.A.E.M. 1975, pp. 21-28**

Tablo 3

İşçi ve hizmetlilerin ortalama aylık ücreti (Ulusal para birimleriyle)

Ülke	*1960*	*1970*	*1974*
Bulgaristan	78,3	92,4	142
Macaristan	1,553	1,737	2,654
Küba	—	123(*)	136
Moğolistan	364	400	458
Polonya	1,563	1,867	3,186

(*) 1971

Kaynak : Annuaire des statistiques des pays Membres du C.A.E.M. 1975, pp. 405-408

Bu konuda, ayrıca, sosyalizmde, ücretin, işçilerin refahını belirleyen tüm öğeler arasında, kapitalist toplumdakine oranla daha az önemli bir rol oynadığını göz önünde tutmak gerekir. Sosyalist ülkelerin işçileri ve bütün emekçileri, devletin sağladığı kültürel ve toplumsal kolaylıkların tümünden % 100 oranında yararlanırlar. Bu anlamda, halk sağlığı, eğitim ve kültür alanlarındaki maddi ve örgütsel olanakların yaygınlaşmasını gösteren veriler, işçi sınıfının yaşam düzeyinin yükselmesini hemen gözler önüne serer (bkz. Tablo 4 sayfa 32'de).

Sosyalist ülkelerde emekçilerin durumunun belirgin özelliği, toplumsal güvenlik sisteminin büyük ölçüde gelişmesinde ve tüketimle ilgili toplumsal fonların artışında görülür. Bu fonlar, halkın (ve tabii ki işçilerin de) sağlık hizmetlerinden, öğrenimden ve sürekli eğitimden(*) parasız yararlanmasını; ayrıca, öğrenim yardımları ve burslar almasını, ücretli izin yapmasını; tedavi ya da dinlenme kurumlarında (parasız ya da indirimli tarifeyle) kalmak olanağından yararlanmasını vb. daha birçok kolaylık sağlar. Giderleri "tüketimle ilgili toplumsal fonlar"ca karşılanan bu olanak ve kolaylıkların ne demek olduğunu anlayabilmek için, bunların SSCB'de işçi ve hiz-

Tablo 4

EYK üyesi ülkeler emekçilerinin yaşam düzeyinin yükselişinin göstergeleri

	Yıl.	BHC	MHC	DAC	PHC	RSC	SSCB	ÇSC	Moğ.HC	Kuba
Doktor sayısı (her	1950	9,2	10,3	11,3	4,6	9,5	14,6	10,1	1,8	—
10.000 kişiye düşen)	*1974*	*25,1*	*24,5*	*22,7*	*21,5*	*15,8*	*31,5*	*26,4*	*19,1*	*11,1*
Yatak sayısı (her	1950	39,2	52,5	102	51,1	42,2	56	61,7	48	—
10.000 kişiye düşen)	*1974*	*84,2*	*79,1*	*109*	*74,6*	*88,7*	*116*	*78,7*	*98,4*	*47,2*
Genel öğretim	1950	970	1 282	2 514	3 608	1839	34 696	1 736	68,7	
okulları öğrenci	*1974*	*1 099*	*1 200*	*2 725*	*5 171*	*3 240*	*48 615*	*2 012*	*298*	*2 213*
sayısı (bin olarak)										
Yüksek okul öğren-	1950	33.6	32,5	31,5	125	53	1 247	45,2	1,5	—
cileri sayısı (bin) *	*1974*	*111*	*103*	*136*	*427*	*153*	*4 751*	*144*	*11,7*	*68,5*
Okul öncesi öğretim	1950	4,6	2,0(**)		7,8	4,7	45,3	6,6	0,07	—
kurumları (bin)	*1974*	*8,3*	*5,2*	*18,1*	*20,1*	*13,9*	*112,6*	*10,9*	*0,9*	—
Kamuya açık kitap-	1950		4,3	7,4	4,2		123,1	15,1	0,92	—
lık sayısı (bin)	*1974*	*6,1*	*8,2*	*12,6*	*8,9*	*6,2*	*130,8*	*13,1*	*0,4*	*0,1*

Kaynak: Annuaire des statistiques des pays membres du C.A.E.M 1971
1.393,397,403,412,413,415; A.G.E. 1975. s.411 ve devamı
* 1950/51 ve 1974/75'teki orta ve yüksek öğrenim öğrencileri.
** : Mevsimlik çocuk bahçeleri dışında kalanlar.

metlilerin gerçek gelirlerini üçte birden çok artırdığına işaret etmek yeter. Örneğin, 1972'de, Sovyet sanayiinde bir işçinin ortalama ücreti yılda 1680 rubleyi aşıyordu, ve her işçi, ayrıca, tüketimle ilgili toplumsal fonların para ve çeşitli kolaylıklar olarak sağladığı ortalama 620 ruble tutarındaki bir gelirden yararlanıyordu. Bütün bunlardan başka, devlet konut, okul, hastane, gösteri salonları ve kamu hizmeti binaları inşaatı için, işçi ve hizmetli ailesi başına yılda ortalama 250 ruble kadar bir harcama yapar.(10)

Emekçilerin (en başta da işçilerin) refahını sağlamak konusunda dünyanın en düşük kiraları, düşük ücretli kreşler ve çocuk bahçeleri, ucuz kitaplar, parasız yararlanılan kitaplıklar, vb. başka öğeler de büyük bir rol oynamaktadır.

Bütün bunlardan başka, sosyalist işçi sınıfının, kapitalist ülkeler proletaryasından farklı olarak, işsizlik, yarınına güvenle bakamamak diye bir şey bilmediğini, "patronun keyfine bağlı olmak"ın ne demek olduğunu bilmediğini hatırlatmakta yerinde olur. İş mevzuatı, devlet erki aygıtı, toplumsal örgütlerin otoritesi, bütün sosyalist ülkelerde, emekçilerin çıkarlarının savunulmasına kanat gererler. Burjuva ideologlarınca sefalete mahkûm ve haklarından yoksun gibi gösterilmeye kalkışılan sosyalist ülkeler işçi sınıfının gerçek durumu işte budur.

4. TOPLUMSAL İLİŞKİLER SİSTEMİNDE BAŞTA GELEN BİR YER

Sömürünün son bulması, eğitimdeki ve mesleki yetişmedeki ilerlemeler ve refah artışı, işçilerin psikolojisinde önemli değişikliklere ve işçi sınıfının kapitalist toplumda tasavvur edilemeyecek yeni yeni faaliyet biçimlerinin gelişimine yol açar. Proletaryanın en iyi gelenek-

(10) L'économie nationale de l'U.R.S.S. en 1972, p. 515.

lerinin mirasçısı olan işçi sınıfı, bu gelenekleri geliştirirken, yeni sorumluluklar, toplumsal yaşamda yöneticilik ve önderlik sorumluluklarını aldı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 24. Kongre'ye sunduğu faaliyet raporunda bu konuda şöyle deniyor: "Sosyalist toplumda, mesleklerini en yüksek yetkinlik derecesinde bilen, orta öğretim yapmış olup da öğrenimini sürdüren, bilimin ve kültürün öncü başarılarını özümleyen işçiler şimdi gitgide daha çok. Genellikle, bu işçiler siyasal bakımdan aktiftir; işletmenin, bir bütün olarak devletin çıkarlarına kendi çıkarları gözüyle bakıyorlar."(11) İşçi sınıfının sosyalist ilişkiler sistemi içindeki yönetici konumunu belirleyen, işte tamı tamına işçi sınıfına özgü bu nitelikler, yani, "işçi sınıfının devrimci zihniyeti, disiplini, örgütlülüğü, kollektivizmidir."(12)

İşçi sınıfının sosyalist düzendeki bu yönetici konumu, pratikte, toplumsal, siyasal ve mesleki çeşitli faaliyet biçimlerinde dile gelir. Bu faaliyet biçimlerinin en önemlisi, sosyalist ülkelerin siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmesinde işçi sınıfının Marksçı-Leninci partilerinin rolünün artmasıdır. Bu fenomenin birçok dışavurma biçimi arasında, partilerin gelişmesinin nicelik yanının, partiler ile belli başlı emekçi katmanlar ve herşeyden önce işçi sınıfı arasındaki bağların güçlenmesini yansıttığı için, büyük bir önemi vardır.

Sosyalist ülkeler işçi ve komünist partileri, saflarında siyasal bakımdan aktif nüfusun büyük bir bölümünü toplayan, sözün gerçek anlamında yığınsal partilerdir. Bulgaristan Komünist Partisi'nin üye sayısı 728 bini aşkın (1 Temmuz 1972'de), Macaristan Sosyalist İşçi Partisi'ninki 750 bin (Kasım 1972'de), Kore Emek Partisi'ninki 2 milyonu aşkın (1972), Küba Komünist Partisi'ninki 170 bin (1973 sonu), Moğolistan Devrimci Halk Partisi'ninki

(11) **Le XXIV. Congrès du P.C.U.S.**, Editions de l'Agence de Presse Novosti, Moscou, 1971, p. 130.
(12) **A.G.E.** p. 129.

61 bini aşkın (1 Ocak 1973'te), Polonya Birleşik İşçi Partisi'ninki 2 milyon 263 bin (1 Ocak 1973'te), Romanya Komünist Partisi'ninki 2 milyon 281 bin (1 Ocak 1973'te), Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ninki 15,7 milyon (üye ve "aday üye" olarak) (1976), Çekoslovakya Komünist Partisi'ninki 1 milyon 234 bin (1 Ocak 1973'te), Vietnam Emekçiler Partisi'ninki 1 milyon 200 bini aşkın (1972), Almanya Sosyalist Birlik Partisi'ninki 1 milyon 903 bindir (31 Aralık 1972'de).(13)

Komünist partileri saflarına halkın bütün katmanlarının siyasal bakımdan en aktif temsilcilerini alırken, işçi sınıfının temsilini genişletmek konusundaki özel bir isteği dile getirmektedirler.

1950'li yılların ikinci yarısından, 1970'li yılların ortasına kadar, işçilerin oranı, Bulgaristan Komünist Partisi'nde % 36,1'den % 40,6'ya, Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nde % 33,8'den % 56,6'ya, Romanya Komünist Partisi'nde % 42,6'dan % 48,4'e, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nde % 33,9'dan (1961'de) % 41,6'ya çıktı.

Bu sürecin nesnel hareket noktası, işçi sınıfının genel ve mesleki kültür düzeyinin yükselmesidir; çünkü, araştırmaların kanıtladığı gibi, işçilerin siyasal ve toplumsal aktifliği bu evrimle orantılı olarak artmaktadır.

Nitekim, SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsünce, örnek tip bir sanayi merkezinde yapılmış olan anketlerden biri, kendilerine soru yöneltilen işçilerin eğitim ve mesleki yetişkinlik düzeyi ile siyasal ve toplumsal aktiflik dereceleri (her kategorideki insan sayısına oranla yüzde olarak) (14) arasında, tabloda görülen ilişkiyi ortaya koydu (bkz. Tablo 5 sayfa 36).

İşçi sınıfı, sosyalist toplumdaki yöneticilik rolünü aynı zamanda, temsilcilerinin, devlet erkinin seçimli mer-

(13) Bkz.**La nouvelle Revue İnternationale**, no: 3, 1973, p. 171: no: 5, 1973, p. 156; no: 3, 1974, p. 358; no: 9, 1973, p. 191; no: 4, 1973, p. 68; no: 6, 1973, p. 183; no: 7, 1973, p. 186.

(14) Bkz. **«Felsefe Sorunları»**, No: 2, 1972, p. 9 (Rusça)

Tablo 5

Siyasal ve toplumsal aktiflik göstergeleri	Eğitim Derecesi			Mesleki Yetişkinlik Derecesi		
	İlk	Orta Öğr. 1. derece	Orta Öğr 2. derece	Vasıflı Ya da az Vasıflı İşçiler	Vasıflı İşçiler	Yüksek Vasıflı İşçiler
Partiye üyelik (SBKP üye ve aday üyelerin payı)	5	10	15	3	11	21
Toplumsal görevlerin yerine getirilmesi	23	38	55	26	38	52
Bunu sürekli görev olarak yapanlar	11	21	34	16	22	34

kezi ve yerel organlarındaki doğrudan aracılığıyla da gerçekleştirir. SSCB'de, Haziran 1974'te seçilmiş olan Yüksek Sovyet'te, Birlik Sovyeti'ne seçilmiş 767 milletvekilinden 260'ı, Milliyetler Sovyeti'ne seçilmiş olan 750 milletvekilinden ise 238'i işçiydi.

İşçi ve hizmetlilerin büyük çoğunluğunu saflarında toplayan sendikalar, işçi sınıfının, gerek toplumsal işleri gerekse sosyalist devletlerin ekonomik ve toplumsal politikasını denetlemede en etkili silahlarından biridir: SSCB'de, sendika üyelerinin sayısı 100 milyona yakın, Polonya'da 10,5 milyon (1973 başı), Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde 7,2 milyondur (1972). Sendikaların işçilerin hemen hemen tümünü kapsaması, sosyalist toplumda işçi sınıfının gitgide artan örgütlenme zihniyetinin belirtisidir.

Sosyalist yaratıcı-yarışma gibi toplumsal faaliyetin özgül bir biçimi ancak sosyalizm koşullarında doğmuş ve birinci derecede önem kazanmıştır. Sosyalist yaratıcı-yarışmanın bu önemi, hem yığınları örgütlemenin ve seferber etmenin bir biçimi, hem de işçi sınıfının toplumsal üretimin temposunu hızlandırmak için doğrudan bir

eylem aracı olmasından kaynaklanır. Bu yaratıcı-yarışmaya işçilerin, hizmetlilerin, mühendislerin, teknisyenlerin ve araştırmacıların katılması, tek tek herkeste ve her çalışma grubunda mesleki bilinci ve işçilerin iyi yürümesi konusundaki sorumluluk duygusunu güçlendirir. Bu özellik, yeni planlama ve sevk ve idare ilkelerine geçişin, işletmelerdeki çeşitli personel kategorilerine işletmenin ekonomik faaliyetini etkilemek ve uyarmak konusunda geçmiştekinden daha çok olanak sağladığı yerlerde asli bir önem taşır.

Sosyalist yaratıcı-yarışmanın gücü, onun yığınsallığından kaynaklanır: SSCB'de, on milyonlarca işçi ve hizmetli, sosyalist yaratıcı-yarışmaya, komünist çalışma için öncü hareket de dahil olmak üzere şu ya da bu biçimde katılmaktadır; ve sosyalist üretimdeki 20 milyonu aşkın emekçi öncü emekçi ünvanını kazanmıştır.

5. *İŞÇİ SINIFI VE TOPLUMSAL BAKIMDAN BAĞDAŞIK BİR TOPLUMUN OLUŞUMU*

İşçi sınıfının sosyalist bir bağlam içinde gitgide gelişmesinin başta gelen yanı, diğer sınıf ve katmanlarla ilişkilerinin değişikliğe uğramasında ve toplumun toplumsal yapısı içindeki yerinin evrimleşmesinde gözükür. Kapitalist sistemde, proletaryanın durumu sermaye ile emek arasındaki uzlaşmaz çelişkiye bağlıdır. Toplumsal güçlerin kutuplaşması, sınıfların gitgide daha derin bir şekilde farklılaşması; proletarya ile onun sınıfsal bağlaşıkları arasındaki ilişkilerin nesnel temelini oluşturan etkenler işte bunlardır.

Sosyalist toplumda ise durum bambaşkadır. Sosyalist toplumda, işçi sınıfının, şu ya da bu sosyalist toplumun bileşimine giren diğer emekçi toplumsal gruplarıyla birleşmesi birinci plana geçer. Dahası, sosyalizm olgunlaştığında, işçi sınıfı ile köylüler, aydınlar ve hizmetliler arasında varolan ilişkileri belirleyen süreç, bu sınıf ve top-

lumsal gruplar arasında gitgide daha belirgin bir yakınlaşmada dile gelir.

Bu sürecin temel yönelimi, --işçi sınıfının bir kez erke geldikten sonra egemenliğini ya da ayrı bir sınıf olarak varlığını sonsuza dek sürdürmeye çalışmayacağını, işçi sınıfının idealinin sınıfsız bir komünist toplum olduğunu her zaman vurgulamış olan-- Marks, Engels ve Lenin tarafından ortaya konmuştur.

Gelişmiş bir sosyalist toplumun kurulmuş olduğu SSCB'nin içinde bulunduğumuz gelişme evresi, işçi sınıfı ile diğer toplumsal sınıf ve gruplar arasındaki yakınlaşma konusunda bir takım somut yasalar ortaya koymaya izin vermektedir.

Sovyet toplumunun toplumsal gelişme deneyimi, işçi sınıfının bugün yürürlükte olan toplumsal bağdaşıklaşmanın (homojenleşmenin) başlıca itici gücü olduğunu gösteriyor. Sovyet toplumunda sınıfların ve grupların birbirlerine yakınlaşması olgusu, hiç de, çeşitli emekçi katmanlarının düzenli ve mekanik olarak birbirine karıştırılması görünümünde değildir. İşçi sınıfı, bu süreçte belirleyici bir rol oynuyor.

Gerek Sovyet halkının toplumsal birliğinin güçlendirilmesinin, gerek Sovyet halkının gitgide emekçilerin bağdaşık bir sosyalist topluluğu haline dönüşümünün, gerekse Sovyet yurttaşlarına gerekli yüksek siyasal ve ahlaki niteliklerin öğretilmesinin temeli, işçi sınıfının sosyalist çıkarlarını ve komünist ideallerini dile getiren Marksçı-Leninci ideolojidir.

İşçi sınıfının yönetici rolü, onun Sovyet sosyalist toplumunun diğer sınıf ve gruplarıyla yakınlaşmasında kendini açıklıkla ortaya koyar.

Bu sürecin başlıca biçimlerinden biri, işçi sınıfı ile köylülerin sürekli olarak birbirine yaklaşmasıdır. Bu olgunun kökeni ise, makinalaşmaya, kimyasal yöntemlerin kullanımına, toprakların iyileştirilmesine, geçmişin son kalıntılarının, yani kırsal kesimdeki yüzyıllardır süregelmiş olan geri kalmışlığının ortadan kaldırılmasına daya-

narak tarımsal üretimde gerçekleştirilen atılımdır. Bütün bunlar, bugüne kadar köylüyü işçiden farklı kılmış olan toplumsal etkenlerin ortadan kalkması sonucunu doğuruyor: Kolhoz köylülerinin çalışması yavaş yavaş sınai bir karakter kazanıyor; ücretleri açıkça işçilerinkine yaklaşıyor; kolhozlarda yaşayan halkın gitgide daha büyük bölümü toplumsal güvenlikten yararlanıyor. Leonid Brejnev'in SBKP'nin 24. Kongresi'ndeki konuşmasında belirttiği gibi, "tarım alanındaki üretim güçlerinin büyümesi, tarımsal çalışmanın aşama aşama sınai çalışmanın bir çeşidi haline dönüşmesi, kırsal kesimde kültürün gelişmesi ve kırsal yaşam tarzının yeniden düzenlenmesi, bütün bunlar, köylünün toplumsal çehresinin ve psikolojisinin değişikliğe uğramasına yol açıyor. Köylü gitgide işçiyle ortak özelliklere sahip oluyor. Çalışmaları doğrudan doğruya makinalara ve makinalı işlere bağlı kolhoz köylülerinin sayısının arttığı ve kolhoz köylülerinin öğrenim düzeyinin yükseldiği görülüyor."(15)

Batıda, sık sık, sosyalist ülkeler işçi sınıfının aydınlara son derece düşman olduğu öne sürülür. Aslında bu savda en küçük bir gerçek payı yoktur. Sosyalist toplumda, işçiler ile uzmanlar arasında, kapitalist sistemde proletaryayı burjuva ve küçük-burjuva aydın kümelerinden ayıran toplumsal farklara benzer farklar yoktur. Sınıfların oluşması konusundaki başlıca gösterge, yani mülkiyet karşısındaki durum bakımından, sosyalist toplumda işçi sınıfı ile belli başlı aydın katmanları arasında bir fark yoktur.

Gerek emekçilerin kültür ve refah düzeyinin yükselmesi, gerekse bugünkü bilimsel-teknik devrim boyunca emekçilerin çoğunun üretken faaliyetinde ortaya çıkmış olan değişiklikler, işçiler ile aydınlar arasında varolan diğer farkların, gelişmesinin belirli bir evresinde toplumsal işbölümünün yol açtığı, örneğin bedensel çalışma ile zihinsel çalışma arasındaki asli farklılıklar gibi

(15) **Le 24. Congrès du P.C.U.S.**, pp. 130-131.

farklılıkları adım adım aşabilmek için gerekli koşulları yaratıyor. İşçi sınıfının ileri katmanlarının yaşam tarzı ile aydınların yaşam tarzı arasında daha şimdiden bir yakınlaşma gerçekleşiyor: Bu fenomen, yaşam koşulları (iş alanları, yaşam düzeyi vb.) ile bu çalışmanın biçimleri (çalışmanın karakteri, toplumsal ve siyasal aktiflik, yaşam tarzı, toplumsal ve kültürel yönelimler vb.) arasındaki bir yakınlaşmada dile geliyor.

Bu süreç, zihinsel çalışmaya girişmek için bütün emekçilere eşit olanaklar veren gerçekten demokratik bir sosyalist eğitim sistemi sayesinde hızlanmaktadır. Bu özellik, aydınların nüfusun büyüme hızı en yüksek grubu durumuna gelmekte olduğu çağımızda son derece önemlidir. Örneğin, Bulgaristan'da, 1970'li yılların başında, uzmanlar bütün işçi ve hizmetlilerin % 20'si kadardı; bu oran, Macaristan'da % 12'yi aşkın, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde % 11 kadar; Polonya, Romanya ve SSCB'de % 18'i aşkın, Çekoslovakya'da ise % 22'ye yakındı.(16) Böylece aydınlar bir seçkinler grubu olmaktan çıktı: Zihinsel çalışmanın esas olduğu ve ileri derecede özel bir eğitim gerektiren meslekler, bedensel çalışmaya bağlı olan meslekler kadar çoğaldı. Sosyalist ülkelerde, aydınların bu yaygınlaşması, her şeyden önce, nüfusun en geniş katmanlarından gelen öğelerin onlara katılımının sonucudur; işçi sınıfı bu süreçte gitgide daha büyük bir rol oynamaktadır.

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü üyesi araştırmacılarca incelenen, örnek tipte bir Sovyet sanayi merkezinde, uzmanların yarıya yakınının işçi çocukları olduğu görüldü. 1960'lı yıllar boyunca, işçi ailelerinden gelen kuşağın en az % 15 ile 20'si aydınlar grubunu oluşturanların saflarına katılarak, aydınların sayısını artırdı.

(16) Bkz. **Annuaire des statistiques des pays membres du C.A.E.M. en 1972,** pp. 404-411. (Macaristan ve Romanya ile ilgili sayılar 1968 yılınındır).

Üstelik, mesleklerini bırakmaksızın belirli bir alanda yüksek ya da mesleki orta öğrenim gören onbinlerce işçi, aydınların saflarına katılmaktadır.

Sosyalist aydınların büyük oranda işçi, halk kökenli oluşu, onların işçi sınıfıyla yakınlaşmasını hızlandırmaktadır.

Sosyalist işçi sınıfının gelişmesi, toplumsal bakımdan bağdaşık bir toplum oluşmasına bir başka bakımdan daha alabildiğine yardımcı oluyor. Toplumsal sınıf ve grupların birbirine yaklaşması, büyük ölçüde, bizzat işçi sınıfının vereceği ivmeye, onun toplumsal çerçevesinin genişlemesine bağlıdır. Toplusal üretimin bilimsel-teknik devrimin gelişmesiyle orantılı olarak karmaşıklaşması, toplumsal ilişkiler alanında kaydedilmiş olan bütün ilerlemeler, işçi sınıfının genişlemesine ve bunun da bilimdeki ve teknikteki ilerlemelerden doğmuş yeni meslekler sayesinde olmasına yol açmıştır. Dahası, bazı eski mesleklerde ve bazı iş tiplerinde o denli şiddetli değişiklikler olmaktadır ki, bu mesleklere bağlı emekçilerin toplumsal mahiyeti de değişikliğe uğramaktadır; durumları veri olan bu emekçiler de, işçi sınıfıyla sıkıca bağlaşıyor ve hatta, kısmen işçi sınıfının bileşimine girerek, meslekler ve dallar itibariyle yeni kollar oluşturuyor.

Nitekim, örneğin SSCB'de 1950'li yıllarla 1970'li yıllar arası döneminde tarım alanındaki hızlı gelişme SBKP yönetiminde kırsal kesimde gerçekleştirilmiş olan teknik ve toplumsal değişiklikler, eskiden köylüler arasında yer alan oldukça kalabalık kırsal bölge emekçisi gruplarının artık işçi sınıfının bileşimi içine girmeleri sonucunu doğurdu. Bu dönem boyunca, sovhozlarda ve yardımcı tarım işletmelerinde çalışan işçi ve hizmetlilerin sayısı, SSCB'de 7,5 milyon arttı (1950'de 2,6 milyonken 1973'te 10,3 milyon) ve bunların işçi ve hizmetliler içindeki payları da % 6-7'den % 10-11'e çıktı. Gerçekte, son on yıllarda, Sovyet işçi sınıfının tarımsal kolu tümüyle yenilenmiştir.

İşçi sınıfının geleneksel katmanlarının (ve hepsinden önce de sınai çekirdeğinin) kültür düzeyinin yükselmesi ve "üçüncü kesim"in sanayileşmesi, ticaret, ikmal, muhasebe ve kamu hizmetleri alanında çalışan çok sayıdaki hizmetli ile işçiler arasındaki temel toplumsal farkların ortadan kalkmasını beraberinde getirdi. "Üçüncü kesim"in sınai bir temel üzerinde yeniden örgütlenmesi Sovyet işçi sınıfının yeni yeni kollarının oluşumuna yol açtı. Bu arada, dikkate değer bir durum da, bundan 10 ya da 15 yıl önce fotoğrafçıları, satıcıları, laboruantları haklı olarak hizmetliler arasında sayan Sovyet istatistik servislerinin bunları artık işçi sınıfı içinde hesaba katmasıdır.

Bilimsel-teknik devrim, vasıflı bir zihinsel çalışma yürüten kimi emekçi gruplarını bile, nesnel belirgin özellikleri itibariyle, gitgide daha büyük bir hızla işçi sınıfına yaklaştırıyor. Elbette, işçilerin çalışması ile uzmanların vasıflı zihinsel çalışmasını birbirinden ayıran temel toplumsal farkların ortadan kaldırılması, komünizme adım adım geçişe bağlı uzun vadeli bir iştir. Leonid Brejnev bu konuda şöyle diyor: "Komünizme yaklaştığımız ölçüde, bedensel çalışma ile zihinsel çalışma arasındaki bağ da o ölçüde sıklaşır."(17) Bununla birlikte, bilindiği gibi, bir toplumsal grubun şu ya da bu sınıfa mensup olduğunu ya da onun sınıfsal mahiyetini, tek başına ne çalışmanın zihinsel ya da bedensel çalışma ne de genel kültür düzeyi belirler. Bu arada, diğer tüm bakımlardan, sosyalist toplumdaki birçok uzman katmanının işçi sınıfından farklılığı son buluyor. Bu, özellikle, maddi üretim kesiminde çalışan uzmanlar için geçerlidir. SSCB'de, 1960'lı yılların sonunda, maddi üretimde çalışan uzmanların oranı yaklaşık olarak % 40'ı buluyordu; ayrıca, uzmanların % 8'i, büyük kısmı bugün maddi üretimle ilgili olan bilimsel araştırma kurumlarında çalışıyordu.

(17) L. Brejnev; **Notre but: la paix et le socialisme**, Editions de l'Agence de presse Novosti, Moscou, 1974, p. 98.

Bir karşılaştırma yapabilmek için, 1941 başında, zihinsel çalışma yürütenler içinde yukarıda sözünü ettiğimiz kategorilerin oranlarının sırasıyla % 20 ve % 4 olduğunu belirtelim.

Maddi üretiminde istihdam edilen emekçilerin çoğunluğu, fabrikalardaki, şantiyelerdeki, ulaştırma kurumlarındaki büyük işçi yığınları arasında çalışmakta; onların üretime bağlı çıkarlarını paylaşmakta; aynı siyasal ve toplumsal faaliyetlere katılmaktadırlar ve onlarla aynı sendika, parti vb. örgütlere üyedirler. Bu koşullarda da, işçi sınıfının, devrimci ve ortaklaşacı zihniyeti, disiplini, kusursuz örgütlülüğü gibi üstün nitelikleri aydınlarca, şaşırtıcı bir hızla özümleniyor. İşçi sınıfıyla bir bütün oluşturan mühendis ve teknisyen grupları bugün artık sayılamayacak kadar çok. Ve herşey, sonunda işçi sınıfının organik bir parçasını oluşturacakları izlenimini veriyor.

Açıktır ki, işçilerin sınai çekirdeği ile büyük mühendis ve teknisyen grupları arasındaki hızlı yakınlaşma bir bütün olarak işçi sınıfının toplumsal gücünü artırmakta ve onun gerek üretim gerekse siyasal ve toplumsal faaliyet alanındaki, sosyalizmin yönetici gücü olmak durumunu güçlendirmektedir.

6. *SOSYALİST ÜLKELER İŞÇİ SINIFININ DÜNYA DEVRİM SÜRECİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

Erkteki bir işçi sınıfı örneğini bize dünya sosyalist sistemi vermiştir. Bu nedenle, işçi sınıfının uluslararası rolü, bu sistemin dünya devrim süreci üzerindeki etkisinden hareketle incelenebilir. Bu etki kendini üç büyük ana yönde gösterir.

Birincisi, sosyalist topluluğa üye ülkeler bize yeni bir toplumun, sömürü nedir bilmeyen bir dünyanın kuruluşunun somut örneğini sunmaktadır. Sosyalizm kuruculuğunun kollektif deneyimi, dünyanın tarihsel evrimi-

nin koparılmaz bir öğesi, dünya ölçüsünde başlı başına bir kültür değeri haline geldi.

İkincisi, sosyalist topluluk, dünya devrim sürecinin süregeldiği siyasal, toplumsal ve hatta ekonomik koşulları dolaylı ve dolaysız olarak etkiliyor. Sosyalist ülkelerin politikası genel bir uluslararası durum yaratıyor, dünya devrim sürecine engel olan güçlerin konumlarını zayıflatıyor. Sosyalist ülkeler, yeni tipte uluslararası ilişkiler kurulması için yoğun bir faaliyet gösteriyor. Sosyalist ülkeler, özgürlüklerine kavuşmuş halkların güvenilir dostu, bağlaşığıdırlar; onlara, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı savaşımlarında ardıcıl bir siyasal, ideolojik, diplomatik, maddi ve manevi destek sağlayarak, onları her türlü karşı-devrim yeltenişine karşı koruyorlar.

Ve üçüncüsü, sosyalist topluluğa üye ülkeler, bu ülkelerin deneyimleri, başarıları ve gelişmelerinden çıkarılan dersler, dünya devrimci hareketinin bütün müfrezelerine ve akımlarına, yeni güçler ve gelecekteki utkuları konusunda inanç vererek, onların tutumları, programları ve pratik eylem araçları üzerinde çok büyük bir etki yapıyor.

Açıktır ki, dünya devrim sürecinin gelişmesi de, sosyalist ülkelerdeki yaşamının çeşitli yanları ve erkteki komünist ve işçi partilerinin faaliyetleri üzerinde muazzam bir etki yapmaktadır.

Yukarda sıraladığımız üç büyük ana yön, birbirlerine sıkıca bağımlı olmalarına karşın, devrimci ve özgürlüğe kavuşturucu hareketlerin ilerleme temposu derinliği ve genişliği üzerinde kendilerine özgü bir tarzda etki yapan ilişki ve etki mekanizmaları itibariyle birbirlerinden ayrılırlar. Bu üç büyük ana yön, emekçilerin kazanımlarının savunulmasına ve sağlamlaştırılmasına yardımcı olur; bütün akım ve kesimlerin, sınıfsal, proleter çekirdeğini geliştirir ve dünya devrim sürecinin toplumsal tabanının genişletilmesi ve güçlendirilmesini hızlandırırlar.

Birinci büyük ana yön konusunda, herşeyden önce, sosyalist sistemin dünya devrim süreci üzerindeki başlıca

etki aracının, sosyalizm ve komünizm kuruculuğu, sosyalist sistemin kapitalist sisteme üstünlüğünün her alanda arttırılması olduğunu belirtmek gerekir. Komünist işçi partilerinin, sosyalist devletlerin ve bütün emekçilerin bu yolda çözümlemekte oldukları sorunlar son derece devrimci bir karakter taşımaktadır.

Dünya sosyalist sisteminin gelişmesi, Sovyetler Birliği'nin yeni bir toplum yaratmak için yürüttüğü eylemin, insanlığa, paha biçilmez bir kollektif deneyim getirdiğini gösterdi. Bu deneyimin genelleştirilmesi, sosyalizm kuruculuğunun, yalnızca ulusal değil, uluslararası geçerliliğe sahip bir dizi yasasını formüle etme olanağını verdi.

Sosyalist ülkelerin ortak deneyimi, aynı zamanda, siyasal ve ekonomik yaşamın gelişmesinin özgül bir şekilde ulusal olan karakterinin bu genel yasaların her ülkenin somut koşullarındaki dışavurma biçimi olarak ortaya çıktığını da gösterdi. Bu özgül bir şekilde ulusal olan karakter, ulusal geleneklere, maddi ve manevi kültür düzeyine, sınıf güçlerinin dağılımına ve toplumsal bilinç derecesine bağlıdır.

Sosyalist ülkelerin gelişme yasalarının ve deneyiminin bilinmesi, dünya devrimci hareketinin bütün kesim ve akımları için özellikle değerlidir. Sosyalist ülkelerin başarıları, Lenin'in, işçi sınıfının entelektüel ve manevi itici güç olmasının yanısıra kapitalizmden sosyalizme geçişin gerçekleştiricisi de olduğu (18)yolundaki ünlü sözlerini tamamiyle doğruluyor. Daha bugünden varolan sosyalizme karşı zorlu bir savaşım sürdüren azılı gerici güçlerin, erki eline almış olan işçi sınıfının ve bütün emekçilerin insanlığın dünya ölçüsündeki gelişmesine ve kültür hazinesine yaptığı katkıya karaçalmaya yeltenmesi son derece anlamlıdır.

Sosyalist topluluğa üye ülkelerin artan ekonomik, bilimsel, teknik ve askersel potansiyeli, uluslararası durumu etkilemek için elverişli bir araçtır. Bu ülkeler, gerçek-

(18) Bkz. V. Lenin: **Tüm Yapıtlar**, C. 21, s. 66.

ten halkçı bir öğretim, genel sağlık, kültür ve sanat sistemi kurmaktaki başarılarını bütün dünyaya kanıtladılar.

Sosyalist gerçeğin, düşmanlarının kabul ettirmeye çalıştıkları karikatürüyle hiçbir ilgisi olmadığı bir yana, şu belirleyici olguyu da unutmamak gerekir: Sosyalist topluluğa üye ülkeler arasında, kapitalist ülkeler arasında tasarlanması bile olanaksız olan tümüyle yeni bir takım bağlar kurulmaktadır.

Marks, daha o zamanlar, sosyalist toplumun, "enternasyonalist ilkesi *barış* olacak" olan bir toplum olduğunu yazıyordu: "Çünkü [sosyalist toplumda] her halkın tek bir efendisi olacaktır: Çalışma"(19) Marks, işçi sınıfının "kendine özgü dış politikası"nı(20) yürütmesi, "uluslararası politikanın bütün gizlerini özümlemesi" ve "kişilere ilişkilerinde kılavuz olması gereken başta gelen ahlak ve adalet ilkelerinin, halklar arasındaki ilişkileri düzenleyen en yüce yasalar haline gelmesini sağlaması"(21) gerektiğini ekliyordu. Marks'ın, "farklı ülkeler işçilerinde yalnızca kardeşlik *duygusunu* değil, kardeşlik *olgusunu* da geliştirmek ve onları kurtuluş ordusunu oluşturmak üzere birleştirmek"(22) zorunluğuna ilişkin sözleri bugün her zamandan daha günceldir. Erkteki işçi sınıfını oluşturan çeşitli grupların ilişkileri, işte tamıtamına bu sarsılmaz ilkeler üstünde yükseliyor.

Örnek olarak, Sovyetler Birliği'nin sosyalist ülkelerin ekonomik ilerlemesindeki rolünü ortaya koyan birkaç olguyu ele alalım. Savaş sonrası dönemde (1 Ocak 1973'e kadar), bu ülkelerde, SSCB'nin teknik yardımıyla 1263 işletme vb. kuruldu ve faaliyete geçirildi.

Birçok ülkede, kimi sanayi dallarının tümü SSCB'nin yardımıyla kuruldu. Nitekim SSCB'nin teknik yardımıy-

(19) K. Marks ve F. Engels: **Tüm Yapıtlar**, C. 17, s. 5 (Rusça).
(20) **A.G.E.** c. 31, s. 71.
(21) **A.G.E.** c. 16, s. 11.
(22) K Marks ve F Engels, **3 Ciltlik Seçilmiş Yapıtları**. Editions du Progrès, Moscou, 1970, c. 2, s. 78.

la kurulmuş olan işletmelerin oranı, tüm dökme demir ve çelik kapasitesinin Bulgaristan'da % 90'ını, Macaristan'da % 30'unu, Polonya'da % 40'ını, Kuba'da % 70'ini bulmaktadır. Bu oranlar, haddelenmiş demirli madenler konusunda, Bulgaristan'da % 90'dan fazla, Polonya'da % 35; bakırda, Bulgaristan'da % 90'a yakın, Polonya'da % 46; petrol arıtmada, Bulgaristan'da % 100'e yakın, Polonya'da % 44; azotlu gübrelerde, Bulgaristan ve Macaristan'da % 50'ye yakındır vb..(23)

1960'lı yılların sonundan beri, dünya sosyalist sisteminin gelişmesinde yeni bir evre açıldı. Bu evrenin belirgin özelliği, herşeyden önce, yalnız ekonomik bakımdan değil aynı zamanda siyasal bakımdan da önemli bir rol oynayan sosyalist ekonomik bütünleşmedir. 1971'de kabul edilmiş olan karmaşık programda, EYK üyesi ülkeler arasındaki işbirliğinin temel yönelimleri ve başlıca içeriği 15 yıllık bir dönem için belirlenmişti. Böylece daha da yüksek bir toplumsal gelişme temposu elde edebilmek amacıyla, bilimsel-teknik devrimin başarılarının geniş bir şekilde kullanımı açısından gerekli temeller atılmış oldu.

Sosyalist ülkeler ile ulusal bağımsızlıklarına yakın zamanda kavuşmuş olan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki ilişkiler alanında kaydedilen önemli başarılar, bu ülkeler arasındaki karşılıklı yardım ve desteği kolaylaştıran uluslararası ilişkiler uygulamasında gerçekten demokratik ilkelerin utkusunu doğrulamaktadır.

Lenin, "Marksçılığın bir karikatürü" başlıklı makalesinde, ve "emperyalist ekonomi" konusunda şunları yazıyordu: "Moğollar, İranlılar, Hintliler ve Mısırlılara yaklaşmak ve onlarla kaynaşmak için elimizden gelen bütün çabayı göstereceğiz; bunu yapmayı ödevimiz ve *çıkarımız* olarak görüyoruz; aksi takdirde, sosyalizm Avrupa'da *kırı-*

(23) **Le monde du socialisme: chiffres et faits,** 1970, Moscou, 1971, pp. 145-146.

labilir olacaktır... Onlara makinaları kullanmayı öğrenmekte, çalışmalarını hafifletmekte, demokrasiye, sosyalizme geçmekte yardımcı olacağız."(24) Leninciliği sosyalizm ile ulusal kurtuluş hareketlerinin yardımlaşmasının yaşamsal önemi konusundaki fikirleri yaşamın içinde parlak bir şekilde doğrulanıyor.

Bu ilişkilerin, dünya ölçeğinde ekonomik bağları uygulanması bakımından temel bir önemi vardır. Bir yandan, ulusal bağımsızlıklarını elde etmiş, dünya sosyalist topluluğu ülkeleriyle ekonomik bağlar kurup geliştirmiş olan ülkeler, Lenin'in öngörmüş olduğu gibi, sonunda, uluslararası emperyalizm karşısında dünya sosyalist topluluğu ülkeleriyle ekonomik birleşmenin zorunlu olduğunu kabul ediyorlar.

Öte yandan, bu genç ülkelerin sosyalist ülkelerle çeşitli ekonomik bağları onlara kendi sanayilerini hızla kurmakta, ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmekte yardımcı oluyor. Ve nihayet, böylesi bağlar, ekonomilerinin hızlı bir gelişmesine yol açtığı ölçüde bizzat sosyalist ülkeler için de avantajlıdır.

Bugün, SSCB gelişme yolundaki 45 ülkeyle ekonomik ve teknik işbirliği anlaşmaları imzalamış durumdadır. Diğer sosyalist ülkeler de buna benzer bir çok anlaşma imzalamıştır. Gelişme yolundaki ülkelerde 800'den çoğu Sovyetler Birliği'nin yardımıyla olmak üzere, EYK üyesi ülkelerin katkısıyla, toplam olarak 2.000'i aşkın tesisin yapımı tasarlanmaktadır. 1 Ocak 1973'te, Sovyetler Birliği'nin yardımıyla kurulmuş 412 işiletme ve başka tesis işletmeye açılmıştı. 450'sinin ise yapımı sürmektedir.

Mısır Arap Cumhuriyeti, 148 sanayi işletmesi ve başka tesisin planlanması, yapımı ve kurulması için SSCB'den yardım aldı ve almayı sürdürüyor. İçlerinde dev Asuan barajı kombinası da olmak üzere, bunların 80'den çoğu hizmete açılmış durumdadır.

(24) V. Lenin· **Tüm Yapıtlar**, C. 23, s. 73.

Hindistan'da, SSCB'nin katkısıyla, 39 sanayi tesisi inşa edildi ve hizmete kondu. Ve daha 25 işletmenin kurulması öngörülmüş durumda. Bu işletmeler, toplam olarak, yılda 7 milyon ton çelik; 125 bin ton metalürji, maden çıkarımı, petrol kuyusu açma donatımı ve daha başka ağır sanayi gereçleri üretecek; ayrıca, su türbinleri, termik türbinler ve bunların toplam olarak 2,7 milyon kilovat elektrik enerjisi üretecek olan jeneratörlerini sağlayacak. Ve nihayet, bu işletmeler, 6 milyon ton petrolün rafine edilmesini ve 6,5 milyon ton demir cevherinin çıkarılmasını sağlayacak.

Sovyetler Birliği, Cezayir'de 89, Gine'de 24 tane olmak üzere, çeşitli ülkelerde birçok işletme ve tesisin yapımına yardımcı olmuştur ve halen olmaktadır. 1970'te, 1200 km. uzunluğundaki ve yıllık debisi 10 milyar metre küp gaz olarak öngörülmüş olan İran - SSCB gaz iletim boru hattı yapımı tamamlanarak hizmete kondu.

Böylesi bir işbirliğinin sonuçları, gelişme yolundaki ülkeler için, hiçbir zaman azımsanamayacak kadar değerlidir. Bugün artık, milyonlarca insanın yaşamı büyük sanayiye bağlı. Bir meslek sahibi olmuş, sanayi alanında bir konuda uzmanlık kazanmış kimselerin sayısı şimdi yüzbinleri buluyor. Şu son yıllarda, gelişme yolundaki ülkelerde, işyerlerinde Sovyet uzmanlarınca yetiştirilmiş olan nitelikli işçi ve ustabaşıların sayısı 200 bini aşıyor.

Bu ülkelerde sosyalist devletlerin yardım ve işbirliğiyle kurulmuş orta ve yüksek öğrenim kurumlarından diploma almış olanlar sayesinde, ulusal kadro sayısı da artıyor. SSCB, bu ülkelerde, 140'ı aşkın öğretim kurum ve merkezinin kurulmasına katkıda bulunuyor. Bunlardan 90'ı daha şimdiden çalışmaya başlamış durumdadır: Bombay Teknolojik Enstitüsü (Hindistan), Rangoon Teknolojik Enstitüsü (Birmanya), Bahar-Dar Politeknik Enstitüsü (Etiyopya), Konakry Politeknik Enstitüsü (Gine Cumhuriyeti), Petrol, Gaz ve Kimya Ulusal Enstitüsü (Cezayir) vb. Gelişme yolundaki ülkelerden gelmiş onbinler-

ce uzman, her yıl, sosyalist ülkelerin yüksek öğrenim kurumlarında yetiştiriliyor.

Böylece, erkteki işçi sınıfı, yalnızca yeni tipte bazı uluslararası ilişkiler kurmakla kalmıyor, aynı zamanda bu ilişkileri, ulusal bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş ülkelerin toplumsal ilerlemesinin güçlü bir etkeni, benzersiz bir hızlandırıcısı durumuna da getiriyor.

Siyasal erkin, sosyalist ülkelerde, işçi sınıfının elinde bulunması olgusu, bu ülkelerin bütün uluslararası olaylar karşısındaki açık ve kesin sınıfsal konumunu önceden belirlemiş olmaktadır. Sosyalist topluluğun aktif uluslararası politikası, hem emperyalizme karşı en belirgin muhalefeti, hem de farklı toplumsal düzenlere sahip ülkelerin barış içine yanyana yaşama politikasının ardıcıl bir şekilde sürdürülmesini kendinde organik olarak birleştirmektedir. Barış için ve barış içinde yanyana yaşamak için savaşımın amacı, gerek sosyalizm ve komünizm kuruculuğuna, gerek kapitalist ülkeler işçi sınıfı ile bağlaşıklarının etkili savaşımına, gerekse ulusal kurtuluş hareketlerinin geliştiği bölgelerde ilerici güçlerin berkitilmesine elverişli dış koşulların yaratılmasıdır.

Bu politikanın temellerini Lenin atmıştır. Lenin, *Militan Militarizm ve Sosyal-Demokrasinin Anti-Militarist Taktiği* adındaki yapıtında, Stuttgart Kongresi'nin kararından şu bölümü aktarıyordu: "Orduların büyük bölümünü sağlayan ve maddi özverilerin büyük bölümünü omuzlayan işçi sınıfı, uğrunda savaşım yürürttüğü, halkların dayanışmasını yaşama geçirecek olan ve sosyalist ilkeye dayalı bir ekonomik düzen kurulması şeklindeki amacına aykırı düşen savaşlara doğal olarak ve özellikle karşıdır..."(25) Birinci Dünya Savaşı'nın en civcivli döneminde bu konuyu bir kez daha ele alan Lenin, yeniden, "sosyalistlerin, halklar arasındaki savaşları, barbarca ve

(25) V. Lenin. **Tüm Yapıtlar**, C. 15, s. 206.

hayvanca bir girişim olarak her zaman mahkum etmiş olduklarına"(26) dikkati çekti.

Lenin'in dış politika konusundaki fikirlerini yaşama geçiren sosyalist ülkeler, emperyalist saldırıya karşı yoğun bir politik ve diplomatik savaşım sürdürüyorlar. Başını Sovyetler Birliği'nin çektiği sosyalist ülkeler, emperyalizmin yeryüzünün çeşitli bölgelerindeki saldırısına karşı savaşımda önemli bir rol oynadılar. Yiğit Vietnam halkıyla dayanışmaları, kendini, sınırsız bir maddi ve manevi destek biçiminde ortaya koydu. Sosyalist ülkeler, İsrail saldırısına karşı yürüttükleri savaşımlarında Arap ülkelerinin güvenilir dostları ve bağlaşıklarıdır.

Gerek SSCB ve diğer sosyalist ülkelerin gerekse dünyadaki bütün ilerici güçlerin yürüttükleri ardıcıl barış politikası sayesinde, uluslararası "yumuşama"da bir takım önemli ilerlemeler sağlandı.

Sosyalist ülkelerin gelişmeleri ve uluslararası politika sahnesinde sürdürdükleri aktif dış politika, aşırı sağ güçlerin çöküşüne yol açarak ve siyasal yaşamda olumlu değişiklikleri kolaylaştırarak, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok kapitalist ülkelerin toplumsal yaşamında kendini gitgide daha çok duyuruyor.

Çağdaş sosyalist dünyanın izlediği yol çetindir ve henüz sonuna gelinmiş değildir. Bu nedenle, bu yolda kaydedilmiş olan başarılar daha da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu başarılar, "büyük emekçiler ordusunun gücünün, onun sosyalizme doğru karşı konulmaz ilerleyişinin hızının, büyük ölçüde,"(27) sosyalist dünyaya, sosyalist dünyanın işçi sınıfının mesleki, siyasal ve toplumsal faaliyetine bağlı olduğunu bir kez daha ortaya koyuyor.

(26) V Lenin: **Tüm Yapıtlar**, C. 21, s. 309.
(27) **Le P.C.U.S. en lutte pour l'unité des forces révolutionnaires et pacifiques**, Editions du Progrès, Moscou, 1975, p. 376.

İKİNCİ BÖLÜM

EMPERYALİZMİN KALELERİNDEKİ BAŞLICA DEVRİMCİ GÜÇ

1. ÇAĞDAŞ KAPİTALİST TOPLUMUN TOPLUMSAL YAPISINDA İŞÇİ SINIFI

Sanayileşmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının görünümü ve sosyo-ekonomik rolü konusunda doğru bir fikir sahibi olabilmek için, herşeyden önce bu ülkelerin toplumsal yapısını etkileyen belli başlı süreçleri ortaya çıkarmak gerekir.

Kapitalizmin savunucularının tahminlerine karşın, devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin gelişimi ve bilimsel-teknik devrim, kapitalizmin Marks, Engels ve Lenin tarafından ortaya çıkarılmış eğilimlerinin uzantıları olan yapısal değişiklikleri güçlendirmekten başka bir şey yapmadı. Bu değişiklikler, esas olarak, sınıfların kutuplaşması yönünde gidiyor.

Ve herşeyden önce, nüfusun, faaliyetinin karakteri ve mülkiyet sistemi içindeki yeri itibariyle sermayeye, emekçi yığınlarının sömürülmesine en çok bağlı olan bölümünün, ücretlerin oranının ve sayısının artışına paralel olarak sürekli bir şekilde azaldığı görülüyor. (bkz. Tablo 6 ve 7 sayfa 53'te).

1972 başında, sanayileşmiş kapitalist ülkelerde 230 milyon ücretli vardı.

Daha ayrıntılı bir inceleme, faal nüfusun bu bölümünde meydana gelmiş olan değişikliklerin yalnız niceliksel değil aynı zamanda niteliksel de olduğunu ortaya

Tablo 6

Gelişmiş kapitalist ülkelerde ücretlilerin oranı (% olarak)

Ülke	*Yıl*	*Yüzde*	*Yıl*	*Yüzde*
ABD	1950	82,9	1974	90,8
Fed. Almanya	1950	70,9	1974	86,2
İngiltere	1951	92,5	1975	92,7
Fransa	1954	66,5	1974	79,7
İtalya	1951	59,0	1975	73,7
Japonya	1950	36,5	1974	67,8

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 7

Gelişmiş kapitalist ülkelerde ücretlilerin sayısı

Ülke	*Yıl*	*Ücretli sayısı (milyon olarak)*	*Yıl*	*Ücretli sayısı (milyon olarak)*
ABD	1950	48,6	1974	82,7
Fed. Alm.	1950	15,6	1974	23,4
İngiltere	1951	20,3	1975	23,2
Fransa	1954	12,5	1974	17,4
İtalya	1951	11,6	1975	14,2
Japonya	1950	13,2	1974	36,1

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

koyar. Bu değişiklikler, önemli bazı toplumsal grupların hacmi, sınırları ve iç yapısıyla ilgilidir.

Bu arada, ücretliler kategorisi ile işçi sınıfının kesinlikle özdeş olmadıklarını belirtelim. İşçi sınıfıyla ilgisi olmayan çeşitli toplumsal gruplar ücretliler arasında

yer alırlar. Biçimsel olarak, iş idarecileri, yüksek görevli devlet memurları, generaller gibi, erkteki kapitalist sınıfın kopmaz parçaları olan kişiler de ücretlidir. Burjuvazi ile proletarya arasında ara bir konumda bulunan bir takım toplumsal gruplar ve nihayet, işçi sınıfına yakın katmanlar da ücretliler arasında yer alırlar. İşçi sınıfı ile ücretlileri özdeşleştirmek, gerçek çelişkileri, bu arada sınıf çelişkilerini de yadsımak demektir.

İşçi sınıfı ücretlilerin ana bölümünü oluşturduğundan, bu kategorinin uğradığı değişikliklerin, dolaylı bir biçimde, işçi sınıfını etkileyen süreçlerin yansısı olduğunu bilmezden gelmek de daha az yanlış olmaz. Bu açıdan bakıldığında, bir bütün olarak ücretlilere ait bir takım niceliksel belirgin özellikler, gerekli işlemlerden geçirildikten sonra işçi sınıfına uygulanabilir.

En aktif ve en ileri toplumsal güç olan işçi sınıfı bütün toplumsal dönüşümlere kendi kendini değişikliğe uğratarak, tepki gösterir. Son zamanlarda, bazı Batılı araştırmacılar ve bu arada kendilerinin Marksçılığa yakın olduklarını öne sürenler de, çoğu kez farklı bir içerik taşıyan "yeni işçi sınıfı" kavramına başvuruyorlar. Bu kavramla kimi zaman, 19. yüzyıl klasik proletaryasından farklı olduğu öne sürülen bir sınıf, kimi zaman da, işçi sınıfının bilimsel-teknik devrime en sıkıca bağlı yeni kesimleri kastediliyor. Her iki durumda da, bu "yeni işçi sınıfı", "eski" işçi sınıfının karşısına konuluyor.

Marksçı-Leninci bilim bu anlayışları reddeder; çünkü işçi sınıfının kapitalist toplum içindeki asli sosyolojik özelliği, gerek üretim güçlerinin gelişme düzeyinden gerekse bilimin ve tekniğin kazanımlarının uygulanma derecesinden bağımsız olarak, değişmeden kalır. Gelişmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfı, sömürüldüğünden, üretim araçlarından yoksun bulunduğundan, kendi işgücünü satarak yaşadığından, üretim ilişkileri sistemi içinde bağımlı bir yer işgal ettiğinden, kapitalist sınıfla arasında uzlaşmaz bir çelişki olan bir ücretli emekçiler sınıfı olmayı sürdürmektedir. Ücretliler ancak uygulayıcılar işlevini yerine

getirirler ve gelirlerini de, son tahlilde, işgüçlerinin değeri belirler.

İşçi sınıfının ampirik olarak yerleşmiş kimi özellikleri bir takım değişikliklere uğradı. Üretim güçlerinin gelişmesinin daha düşük bir düzeyinde, işçi sınıfının belirgin özelliğini iki temel gösterge ortaya koyuyordu: İşgücünü satmak (ücretlilik ilişkileri) ve belirli bir iş çeşidi (esas olarak, bedensel çalışma). Toplumsal işbölümünün derinleşmesi ve özellikle bilimsel-teknik devrimin ilerlemeleri, ikinci göstergeyi gitgide daha belirsiz duruma getirdi. Kimi eziyetli bedensel çalışma gerektiren işler ya ortadan kalkıyor, ya da ikinci plana düşmüş durumda Öncü kesimlerde, çalışmada zihinsel öğenin büyüdüğü görülüyor. Bu arada, basit zihinsel çalışmanın ve uygulama çalışmasının makinalaşması da, çalışmadaki bedensel öğeyi artırıyor. Ve sonunda, ikisi arasındaki fark artık algılanamayacak kadar küçük hale geliyor.

Bundan, bugünkü evrede, bir yandan esas olarak bedensel çalışmaya dayalı işlerin, özellikle de zahmetli, gündelik yeknesak işlerin öte yandan da salt zihinsel çalışmaya dayalı işlerin ortadan kalkmasıyla karşı karşıya bulunduğu sonucunu çıkarmaktan kaçınmak gerekir. Bununla birlikte, işlemler zincirinin uzamış olduğunu, buna karşılık da kesimler arasındaki sınırların neredeyse algılanamaz duruma geldiğini söylemek olanaklıdır. Dolayısıyla işçi sınıfını geleneksel, esas olarak bedensel çalışma ölçütüne başvurarak tanımlamak söz konusu olamaz. Gerçekten de, Marksçı-Leninci bilim, işçi sınıfının sınırlarının, şu son on yıllarda, özellikle basit zihinsel çalışmanın ve uygulama çalışmasının makinalaşmasına bağlı olarak hissedilir ölçüde genişlemiş olduğunu ortaya koymuştur.

Bu konuda Leonid Brejnev şöyle diyor: "Bilimsel-teknik devrimin işçi sınıfının azalmasına, hatta ortadan kalkmasına yol açtığını öne süren moda anti-Marksçı teorilere aykırı olarak, gerçek bunun tam tersini ortaya koyuyor. Gerçekten de, bilimsel-teknik ilerleme, heryer-

de, işçi sınıfının, özellikle de çağdaş üretimin doğurduğu yeni meslekler dolayısıyla, artmasına yol açıyor."(1)

Marksçıların, şu ya da bu ücretli katmanının işçi sınıfına mensup olup olmadığı konusunda sürdürdükleri tartışmalar yalnızca ve yalnızca şunu ifade eder: Çeşitli emekçi gruplarının, işçi sınıfıyla, kaçınılmaz bir bütünleşme sürecine tanık oluyoruz. Bu sürecin yoğunluğu ülkeden ülkeye farklılık gösterir; bu da, bu bütünleşmenin değişik bir derecesinde bulunduğunu açıklar.

Marksçılık-Leninciliğin düşmanlarınca bu konu üzerinde sürdürülen tartışmalar tümüyle başkadır. Onların işçi sınıfının sınırları ve önemi konusundaki anlayışları son derece özgül ideolojik ve siyasal hedefler güder.

Bu, gerek içine hemen hemen bütün faal nüfusu sokarak işçi sınıfının sınırlarını biteviye genişletmek isteyenler için, gerekse, işçi sınıfını düşük gelirli beden emekçilerinden ibaret sayanlar için de geçerlidir. Birinci anlayıştakiler, bütün faal kişileri işçi sınıfının yerine koymaya, işçi sınıfının tarihsel görevi fikrini hasır altı etmeye; ikinci anlayıştakiler ise, işçi sınıfını oluşturanların sayısını azaltarak, işçi sınıfını en az hazırlıklı, toplumsal bakımdan en az olgun işçi gruplarına indirgeyerek, onun güçsüz olduğunu kanıtlamaya çabalamaktadırlar.

Birinci eğilimin en belirgin teorisyeni, yıllardır, Roger Garaudy'dir; ikinci eğilimin başını ise Cilas çekmektedir. Cilas'a göre, "Marks'ın proletaryası", düşük gelirli ve düşük vasıflı beden işçileridir. Açıktır ki, bilimsel-teknik devrimle, toplumsal savaşımların gelişmesiyle, ve iki toplumsal sistem arasında dünya çapındaki karşıtlık bağlamı içinde, bu kategorinin önemi gitgide azalacaktır. Ve bu da Cilas'ın çok işine geliyor. Çünkü O, bu durumdan, işçi sınıfının toplumsal ilerlemedeki öncülük rolünü yitirdiği yolundaki şemasını kurmak için yararlanıyor.

Bu yaklaşımın Marksçılık-Leninciliklе en küçük bir

(1) **Le P.C.U.S. en lutte pour l'unité des forces révolutionnaires et pacifiques**, p. 376.

ilgisi yoktur. Marks, "bugünkü sınıf farklılaşmasının hiçbir şekilde 'meslek'e dayanmadığını, tersine, işbölümünün *tek bir* sınıf içinde *çeşitli* çalışma tipleri ortaya çıkardığını"(2) pek çok kez vurgulamıştır.

Marksçı-Leninciler göre, işçi sınıfını (toplumun bütün diğer sınıf ve katmanları için de olduğu gibi) ayırdeden ölçütler, mülkiyet ilişkileri (üretim araçları karşısındaki konum), işçi sınıfının, tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim sistemi içinde, toplumsal işbölümü içinde işgal ettiği yer, (ya da toplumsal iş organizasyonundaki rolü) şu ya da bu toplumsal grubun elindeki toplumsal zenginlik payı ve bu toplumsal zenginlikleri elde etme tarzıdır.(3) Bu ölçütleri uygulayarak, K. Marks ve F. Engels'ten sonra, Lenin de, işçi sınıfının içinde mesleki ve kesimsel grupların varlığını ortaya koyuyordu. Lenin, birinci sıraya, *işçi sınıfının çekirdeği*, devrimci partinin başlıca dayanağı olan *kent sanayi proletaryası*'nı koyuyordu. Lenin, proletaryaya ("proletaryanın tümüne") oranla, fabrika işçilerinin bir öncü rolü oynadıklarını söylüyordu. Fabrika işçileri, proletaryanın, katmanlaşmış işçi sınıfının tümünü ve onun çevresinde de, sermayenin ezdiği ve sömürdüklerinin tümünü toplayıp birleştirme durumunda olan başlıca savaş birliğini oluştururlar. Lenin, fabrika proletaryasının oluşumunun "...kapitalizmin gelişmesi ve çalışmanın toplumsallaşması sayesinde; kendilerine göre fabrika işçilerinin ancak bir ileri müfreze, bir öncü rolü oynadıkları bir proletaryanın oluşması sayesinde" hızlandığını söyler ve sözlerini şöyle sürdürür:

"Kuşkusuz, proletaryanın devrimci hareketinin, hem bu işçilerin sayısına, hem yoğunluğuna, hem de gelişmelerinin derecesine vb. bağlı olduğu tartışılmaz bir gerçektir; ama bütün bunlar, bize, *kapitalizmin 'birleştirici rolünü' fabrika işçilerinin sayısıyla ölçmek* konusunda en

(2) K. Marks et F. Engels: **Tüm Yapıtlar'**, c. 4, s. 310 (Rusça)
(3) Bkz. V. Lenin: **Tüm Yapıtlar**, C. 29, s. 425.

küçük bir hak vermez. Bu, Marks'ın fikrini düşünülemeyecek kadar çok daraltmaktan başka bir şey değildir."(4)

Toplumsal bakımdan bağdaşık ve sermayeye karşıt olan proletaryanın karmaşık bir iç yapısı vardır. Proletaryanın içinde, çeşitli mesleki ve kesimsel gruplar bulunur. Lenin, bu konuda şunları yazmıştır: "Şayet katkısız" proletarya, proleterden yarı-proletere... geçişin belirtisi olan alabildiğine alacalı bulacalı bir toplumsal tipler yığınıyla çevrili olmasaydı..., şayet proletaryanın kendisinin içinde az ya da çok gelişmiş kategoriler halinde hemşehrililiğe, mesleğe, kimi zaman da dine vb. dayalı gruplar halinde bir bölünme bulunmasaydı, kapitalizm kapitalizm olmazdı".(5)

Başka bir deyişle, şayet işçi sınıfının sınırları bir grafik biçiminde gösterilmek istenseydi, bu grafik bir çizgi değil, içinde ara kümelerin de yer aldığı bir şerit biçiminde ortaya çıkardı. Üretim de dahil toplumsal işlevler, yönetim ve uygulama işlevleri halinde bölünmesi, ampirik bir gösterge olarak işe yarayabilir. Yönetim işlevleri, söz konusu grubun işçi sınıfı içine sokulmasını olanaksız kılar. Uygulama işlevleri ise, gerek işçi sınıfını oluşturan, gerekse işçi sınıfına yaklaşan grupların belirgin özelliğidir.

Bu ilkeye uygun olarak yapılmış hesaplar, gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfını oluşturanların ve işçi sınıfının öneminin dinamiğinin göstergesi olan aşağıdaki tabloları ortaya koyar.(6)

İşçi sınıfının dikey yapısı şöyledir:

1. Zahmetli beden işleri ya da yardımcılık işleri yapan vasıfsız, eğitimsiz işçiler.

(4) V. Lenin: **Tüm Yapıtlar**, C. 1, s. 343.
(5) V. Lenin: **Tüm Yapıtlar**, C. 31, s. 70.
(6) SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsünce ulusal istitiktiklere dayanarak hesaplanmıştır.

Tablo 8

İşçi Sınıfının Sayısı (milyon kişi olarak)							
Yıl	*Gelişmiş kapitalist ülkelerin tümü*	*ABD*	*Fed. Alm.*	*İngiltere*	*Fransa*	*İtalya*	*Japonya*
1950	130-140	42,4	14,0	17,5(1)	11,2(2)	11,1(1)	10,8
1974	210-215	70,1	20,3(3)	19,9(4)	14,5(3)	12,5	31,0

(1) 1951 (2) 1954 (3) 1973 (4) 1975

Tablo 9

İşçi sınıfının ücretliler arasındaki payı (A) ve toplam nüfus içindeki payı (B) (% olarak)						
Yıl	*ABD*	*Fed. Alm.*	*İngiltere*	*Fransa*	*İtalya*	*Japonya*
1950-1951	A 87,2	89,7	85,6	89,6	85,7	81,8
	B 72,3	63,8	79,4	58,6	56,5	36,4
1973-1974	A 84,8	83,4	85,7	86,3	81,3	86,1
	B 77,0	75,2	79,6	68,0	66,0	61,0

2. Yetişmeleri ve deneyimleri mekanik işlemlerin yapılmasını sağlayan yarı-vasıflı işçiler, sınırlı bir uzmanlık gerektiren makinaları kullananlar.

3. Karmaşık işlerin yapılmasını sağlayan ileri derecede uzmanlaşmış vasıflı işçiler.

4. Teknik öğrenim ve eğitimli, işçi, teknisyen, yapım mühendisi ve fen adamlarının oluşturduğu yüksek katman. Emekçilerin bu bölümü, proletaryayı proleter-olmayan katmanlarla birleştiren bir ara katman oluşturur.

Çalışmanın uygulanma alanları düzeyinde, işçi sını-

fının daha başka yapısal öğeleri de ortaya konabilir: a) sanayi proletaryası; b) tarım proletaryası; c) büro ve ticaret proletaryası.

Zihinsel üretim(7) alanında çalışan proletarya, sınırdaş (proletaryayla sınırdaş -Ç.N.) bir ara grup olarak görülebilir.

Eğitim, gelirler, tüketim tipi, yaşam tarzı, tarihsel ve ekonomik bakımdan belirlenmiş omuzomuzalılık ve örgütlülük derecesi gibi bazı toplumsal göstergeler çeşitli grup ve katmanları birbirlerinden ayırdetmeye olanak verir ki, bunun da psikolojik ve siyasal alanlarda bir yansısı vardır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, işçi sınıfının çeşitli bölümlerinin oranı konusunda, ücretli işçilerin ekonomideki

Tablo 10

Ücretlilerin Ekonominin Belli Başlı Dallarında 1974'deki Dağılımı (% olarak)

Ülke	*Sanayi*	*Tarım*	*Hizmetler (büro ve ticaret hizmetleri ile mali kurumlar ve devlet aygıtı dahil)*
ABD	40,5	1,9	57,6
Japonya	52,8	1,3	45,9
İngiltere	48,6	1,7	49,7
İtalya	58,1	8,1	33,8
Fransa	50,4	2,9	46,7
Fed. Alm.	59,7	1,1	39,2

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

(7) Öğretim, kitle iletişim araçları, sanat v.b.

belli kesimler itibarıyle dağılımına ilişkin rakamlara bakarak, yaklaşık bir fikir edinilebilir:

Verilen rakamlardan da anlaşılacağı gibi, sanayi proletaryası, geçmişte olduğu gibi bugün de işçi sınıfının kalabalık ve etkili bir kolunu oluşturmaktadır. Sanayi proletaryasının nesnel koşulu (durumu) ve örgütlenme düzeyi, onu, işçi sınıfının çekirdeği, birleştirici ve yönetici gücü yapar.

Sanayi proletaryası şu alanlarda çalışan ücretli emekçilerden oluşur: a) İmalat sanayii, b) Maden çıkarma (istihraç) sanayii, c) İnşaat, d) Taşımacılık ve belediye hizmetleri, e) Haberleşme ve g) Depolama işleri.

Bilimsel-teknik ilerleme, kuşkusuz, sanayi proletaryasının bileşiminde önemli değişiklikler yapmaktadır. Bu, özellikle, işçi sınıfının kesimsel yapısında görülmektedir. İşçiler, geri kalmış ve dağınık geleneksel kesimleri (tekstil, ayakkabı yapımı, konfeksiyon, ve son olarak da maden kömürü sanayii) terkederek, üretimin ileri temerküze ve tekelleşmeye sahip çağdaş dallarına (makina yapımı, kimya, elektro-teknik) geçiyorlar.

Hızlandırılmış teknik ilerleme, zanaatsal üretim çağından kalma, zahmetli ve vasıf gerektirmeyen bedensel çalışmaya dayalı eski mesleklerin ortadan kalkmasına yol açıyor.

Bu değişiklikler kapitalizm koşullarında her ne kadar çelişkili ise de, teknik ilerlemenin bugünkü evresinde yetişkinlik düzeyinin yükselme eğiliminin gitgide daha büyük bir rolü olduğu görülecektir. Amerikan istatistiklerine göre, ABD'de sanayi proletaryasının yetişkinliğe göre bileşiminde şu değişiklikler olmaktadır: (Tablo 11, sayfa 62'de).

Daha yavaş bir makinalaşma ve otomatikleşme (otomasyon) dolayısıyla daha az belirgin bir biçim altında olmakla birlikte, diğer kapitalist ülkelerde de aynı eğilim gözlemlenmektedir.

Tablo 11

ABD'de imalat sanayiindeki işçilerin yetişkinliklerine göre yapısı (% olarak)

	1940	*1950*	*1972*	*1980*	*(tahmini)*
Vasıflı işçiler	27,1	32,9	37,8	38,5	
Yarı vasıflı işçiler	48,2	52,1	47,5	47,3	
Vasıfsız işçiler	24,7	15,0	14,7	14,2	

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

Bu açıdan, Federal Almanya Cumhuriyetiyle ilgili şu veriler oldukça anlamlıdır:

Tablo 12

Federal Almanya'da sanayi işçilerinin yetişkinliklerine göre yapısı (% olarak)

	1951	*1970*	*1974*
Vasıflı işçiler	47,6	41,9	43,9
Yarı vasıflı işçiler	28,0	37,0	36,4
Vasıfsız işçiler	24,4	21,1	19,7

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

Bilimsel-teknik devrimin etkisiyle, eğitim düzeyi, mesleki hazırlığın çok önemli bir öğesi haline dönüşüyor. Egemen sınıfın isteğine ve çıkarlarına karşın, sanayi proletaryasında hızlı bir aydınlaşma görülüyor. Buna tanıklık eden bir belirti de öğrenim süresinin gitgide artmasıdır.

Maddi üretime bağlı sınai-olmayan alanlara, fabrikalara özgü makinalaşmış üretim ve iş organizasyonu sistemin girdikçe, tarım proletaryası, tarım işlerinin sanayileşmesi sonucunda, gitgide sanayi proletaryasının bir çeşiti haline dönüşmeye yöneliyor. Kimi büro ve ticaret proletaryası kategorileri için de durum böyledir. Bu süreç henüz sonuna varmış değildir ve sonuna varması daha enikonu zaman alacak. Bugün için, bütün bu katmanlar, sanayi proletaryasından hâlâ oldukça farklıdır.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Marksçılık-Leninciliğin karşısına işçi sınıfının, sürekli büyüyen 'orta sınıf' tarafından yutulan bir toplumsal grup olarak yer aldığı gelişmiş bir kapitalizme ilişkin kendi icatları bir şemayı çıkaran düşmanları işte böylesi farklar üzerinde spekülasyon yapmaktadırlar.

Bu şemayı kanıtlamak için de, burjuva istatistiklerinin ne idüğü belirsiz hizmetliler başlığı altına soktukları katmanların hızlı büyümesine ilişkin bir takım verileri öne sürülüyor.

Bu hizmetliler kategorisine genel olarak bedensel-olmayan faaliyet alanında çalışan ve, ücretliler olarak, aylık ya da haftalık ücret biçiminde sabit bir maaş alan kimseler sokulur. Bu kategoriden olanların sayısı ve oranı gelişmiş kapitalist toplumda hızla artmaktadır. 1955'te, ABD'de, saat hesabıyla çalışan, beden emekçisi kadar hizmetli vardı. Daha 1965'te, hizmetlilerin sayısı beden emekçilerinin sayısından % 21 fazlaydı. Federal Almanya'da ise, bu fazlalık 1975'te % 40'ı buldu.

Diğer sanayileşmiş kapitalist ülkelerde de buna benzer süreçler görülüyor. 1955'te, Federal Almanya'da işçilerin bütün ücretlilere oranı % 71,3, hizmetlilerinki ise, % 23.4'tü. 1974'te işçilerinki azalarak % 52,2 oldu; hizmetlilerinki ise yükseldi: % 47,8.

Bu eğilim kendini Federal Almanya sanayiinde bile gösterir. Federal Almanya sanayiinde, ücretli hizmetliler. 1950'de, sanayide çalışanların tümünün % 14,7'si iken, 1970'te % 25,04'üne ulaştı.

Bu olayın kökeninde bir çok neden vardır. *Birincisi:* maddi üretimde çalışmanın üretkenliğinin artması ve bilimsel-teknik devrimin etkisiyle, toplumun maddi-olmayan gereksinimlerini karşılayan dalların hızlı büyümesi. *İkincisi:* gitgide daha karmaşık hale gelen bir toplumsal organizmada, çalışmadaki zihinsel öğelerin büyümesinin yanısıra, işbölümünün sürekli olarak gelişmesi ve bilgi-işlem (enformatik) işlevlerinin idari işlevlerin rolünün büyümesi. *Üçüncüsü:* Kapitalist sistemin, bürokratik aygıtta bir aşırı büyümeye ve toplumsal asalaklığa yol açan bozucu etkisi.

Bu nedenler, etkilerini ilerde de sürdürecektir. Dolayısıyla bazı başka nedenlerle (maddi-olmayan üretim kesimlerinde, üçüncü kesimde verimliliğin artışı, büro çalışmalarının makinalaşması, vb.) temposunun yavaşlaması olanaklı ise de, zihinsel çalışmanın hacminin daha da artacağı sonucuna varılabilir.

Öte yandan, hizmetlileri oluşturanların sayısındaki artışa ilişkin rakamların gerisinde çok farklı, hatta karşıt süreçler gizlenmektedir. Gruplara göre, bu süreçler, kâh ücretliliğin yayılmasına, kâh kapitalist toplumdaki kent orta katmanları içinde başgösteren yapısal değişikliklere, kâh burjuva devletinin asalaklığının güçlenmesine tanıklık etmektedirler.

Gerçekte, bu emekçi kategorisinin büyümesi, işlemekte olan süreçlerin biricik göstergesi değildir. Hizmetlilerin hızlı toplumsal farklılaşmasının ve gerek çalışma, gerekse yaşam koşullarının değişikliğe uğramasının önemi hiç de daha az değildir.

Kapitalizmin ilk evrelerinde bile hizmetliler, toplumsal bakımdan bir grup oluşturmuyorlardı. Ortak belirgin özellikler, (ücretli çalışma ve sabit aylık maaş) burjuva toplumunun hiyerarşisindeki, maddi ve toplumsal durumdaki öze değgin farkları gizliyordu. Bir firmanın müdürü ile bir din adamı, bir bölüm müdürü ile büro şefi arasındaki toplumsal fark herzaman çok büyük olmuştur.

Ama bu ayrımlar henüz sınıfsal bir karakter kazanmamıştı.

Hizmetlilerin tipik faaliyetlerinde 19. yüzyılın sonundaki ve özellikle de 20. yüzyıldaki yoğun artış, hizmetlilerin büyük çoğunluğunun geleneksel maddi ve toplumsal statüsünü "sulandırdı". Bu kategoride yer alan çeşitli gruplar arasındaki toplumsal fark daha da genişledi. Sayıca oldukça az olan üst bölümü egemen sınıfla bütünleşti, biraz daha kalabalık olan öbür bölümü ise, onu nüfusun orta katmanları arasında saymayı sağlayan ayrıcalıklı konumlarını korudu. En geniş olan grup ise, yaşam koşulları itibariyle, işçilerden gitgide daha az ayrılmaktadır. Dahası işçi sınıfınınkinden düşük bir mesleki örgütlenme derecesi, keskin savaşım biçimlerine daha az hazırlıklı olunması, enflasyon ve ücretlerde düzensiz bir artış, hizmetlilerin merdivenin alt basamaklarında bulunan bir kısmının vasıflı işçilerden daha düşük gelir elde etmesi sonucunu doğurdu.

Örneğin, 1935-1936'da İngiltere'de, orta derecedeki uzmanların ücreti ile işçilerin ücretinin oranı 2'ye 1'di; 1972-1973'te ise 1,10'a 1 oldu. Büro hizmetlileri ile sanayi işçileri için ise, bu oran, sırasıyla, 1,25'e ve 0,9'a 1'di. Ücretlerin birbirine yaklaşması, bu tarihi izleyen yıllarda da gözlemlendi.

1974'de, Federal Almanya'da, orta basamak hizmetlilerinin pek çoğunun ücretinin sanayi işçilerininkinin % 95'i kadar iken, alt basamak hizmetlileri sanayi işçilerininkini % 80'ini ancak biraz aşan oranda ücret alıyordu.

Bilimsel-teknik devrim, toplumsal üretime önemli düzeltmeler getirmekle ve büro ve idari çalışmada hızlı bir "sanayileşmeyi" kolaylaştırmakla, hizmetliler arasındaki farklılaşmayı büyük ölçüde hızlandırdı. Ve bunun sonucu olarak da, hizmetlilerin büyük bir bölümü, artık yüksek ve orta grupların ayrıcalığı haline gelen yönetimle bütün ilişkisini yitirdi.

Sıradan hizmetlilerin çalışma tipi işçilerinkine yaklaştı, gitgide tekniklerin çeşitli denetim biçimlerinden (makinalaşmış ve otomatikleştirilmiş bilgi -enformasyon- derleme ve iletim sistemleri, otomatik idare sistemleri) ve makinayla işlenecek malzemelerin hazırlanmasından ibaret hale geldi. Bu süreç sürmektedir.

Bu fenomen, hizmetlilerin son derece net bir farklılaşması yönünde gelişti. Hizmetliler, dikey olarak şöyle sıralanırlar: a) egemen sınıfla bütünleşmiş hizmetliler; b) kent orta katmanlarının içinde özgül bir grup oluşturan hizmetliler; c) işçi sınıfına yaklaşan ya da işçi sınıfının içinde eriyen hizmetliler.

Aydınlar arasında da buna benzer bir süreç gözlemleniyor. Bu küme, bazı bakımlardan hizmetliler kategorisinden ayrılmakla birlikte, kısmen hizmetliler kategorisine tekabül eder. Yeterli eğitimi olmayan çeşitli hizmetli grupların aydınlar içinde yer almamasına karşılık, ücretli olmayan aydınlar da hizmetliler kategorisinin kapsamı içine girmezler.

Eskiden, aydınlar, hizmet ettikleri ve tabi oldukları egemen sınıfa sıkı sıkıya bağlı, sayıca çok kalabalık olmayan bir ara grup oluştururlardı. Fakat o zamanlar bile, toplumsal bakımdan bağdaşık bir kategori değildiler. Bu konuda, aydınları bağımsız bir katman olarak değerlendirirken, bu katmanın kendine özgü karakterini vurgulayan Lenin'in şu sözleri özellikle anılmaya değer: "Aydınlar, aydın adını tamı tamına, bütün toplumun sınıf ve siyasal gruplarının çıkarlarını en bilinçli, en kararlı ve en sadık şekilde yansıtıp dile getirmelerine borçludurlar."(8)

Sınıfsal bir bakış açısı, Marksçı araştırmacılara, çalışmalarının özgüllüğüne göre gruplandırılmış aydınların çeşitli sınıflara, hatta birbiriyle uzlaşmaz sınıflara, aynı zamanda mensup olabileceklerini belirterek, bu farklılaşmayı zamanında ortaya koyma olanağını sağlamıştır.

(8) V. Lenin: **Tüm Yapıtlar, C. 7, s. 40.**

Aydınların çoğaldığı çağımızda bu yaklaşım özel bir önem kazanıyor. Aydınların bu yığınsallaşması, onların gitgide içinde evrimleştikleri toplumunkini andırır bir yapı kazanmaları sonucunu doğuruyor. Böylece, uzlaşmaz çelişkiler barındıran bir toplumda, aydınlar bu topluma özgü sınıf farklılaşmasını, daha yüksek bir öğrenim düzeyinde yeniden üretiyorlar.

Bu farklılaşma, karmaşık bir zihinsel çalışmaya bağlı bütün mesleki kesimlerde gözlemlenmiştir. Bütün bu gruplarda, "serbest çalışanlar" ve "ücretliler" kategorisi görülüyor.

Bu bölümleme, farklılaşma konusunda doğru bir fikir vermiyor, çünkü "serbest çalışanlar" büyük, orta ya da küçük mülk sahipleri olabileceği gibi, ücretliler grubu da, ücretli işçilerin yanısıra iş idarecilerini ve yüksek devlet memurlarını da kapsamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu bölümleme, arayı iki kategorinin gelirleri arasındaki özlü somut toplumsal farkları dile getiren bu arayı kavramaya olanak vermektedir.

Aydınların çeşitli mesleki grupları değişik bir toplumsal farklılaşma düzeyi ortaya koyuyor. Çeşitli ülkelerin herbirinin özgüllüklerine karşın, bu farklılaşmadan en çok bilimsel ve teknik alanlardaki aydınların etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bir yandan, bu grup egemen sınıfın ve onun yönetici seçkin katmanının saflarını kabarıklaştırıyor. Öte yandan bilimsel ve teknik emekçilerin ana yığını gitgide proleterleşiyor. Bu, bozulan yaşam koşullarından çok (bilimsel-teknik ilerlemenin bugünkü koşullarında artan zihinsel işgücü gereksinimi, mühendisler ve yönetici kadrolarda çalışanların öbür zihinsel çalışma yapanlara oranla bir dereceye kadar daha yüksek ücret almalarını sağlamaktadır) onların çalışmalarının karakteri ve iş ilişkilerinin tipi üzerinde etki yapmaktadır.

Büyük yığını itibariyle, araştırmacılar, mühendisler ve teknisyenler de, beden işçileri gibi, üretimin herhangi bir alanında, karar alma mekanizmasının dışında tutul-

muşlardır. Bir yandan, büyük şirketlerin yöneticileri ile mühendisler ve teknisyenler arasındaki toplumsal uçurum ile, öte yandan da büyük şirketlerin yöneticileri ile işçilerin büyük çoğunluğu arasındaki toplumsal uçurum aynıdır.

Araştırmacı, mühendis ve teknisyenlerin çalışması, insanları yönetmekten çok, makinaları düzenlemeye, onları ayarlamaya, makinaları üretmeye, kontrol etmeye ve makinaların bakımını sağlamaya dayanıyor. Bu grup ile işçilerin büyük çoğunluğu arasındaki farklar özellikle, ücretler ve yükselme perspektifleri düzeyinde kendini gösteriyor. Araçtırmacı, mühendis ve teknisyenlerin ilerleme, artma umudu, esas olarak beden çalışması yapan işçilerin bu konuda besleyebilecekleri umuttan daha fazladır.

2. *İŞÇİ SINIFININ MADDİ DURUMU VE ÇALIŞMA KOŞULLARI*

İşçi sınıfının tümünün konumu, onun teknik ilerlemenin sonucu belirleyici gücü olarak artan rolü ile kapitalist üretim ve toplumsal ilişkiler sistemindeki tabi ve ezilen sınıf olma konumu arasındaki çelişkiyi derinleştirmeye eğilimlidir.

Bu fiili durum kendini özellikle, kapitalizmin genel bunalımının derinleşerek sürdüğü 1970'li yıllarda ortaya koydu.

Maddi güvensizlik, işçiler için, gerek sınıf gerekse bireyler olarak çok büyük bir tehdit oluşturmaktadır. 1960'lı yılların sonundan beri sanayileşmiş kapitalist ülkelerde, nispeten yüksek bir istihdam düzeyi resmi istatistiklerin de ortaya koyduğu gibi, yerini süregen bir yığınsal işsizliğe bıraktı (bkz. Tablo 13 69. Sayfa'da).

Resmi olmayan kaynakların, bu arada da özellikle sendikaların verilerinden hareketle yapılan hesaplar, ger-

Tablo 13

Gelişmiş kapitalist ülkelerde işsizlik durumu (bin kişi olarak)

	1970	*1972*	*1974*	*1975*
Toplam	7 846	9 748	10 122	15 038
ABD	4 088	4 840	5 076	7 800
İngiltere	640	964	804,7	1 114
Fransa	262,1	383,5	497,7	946
İtalya	906,9	133,8	1 090,3	1 200
Japonya	590	730	720	940
Fed. Almanya	148,8	246,4	582,5	1 005

çekte işsizliğin, hükümet çevrelerinin kabul ettiklerinden çok daha yüksek oranlara varmış olduğunu düşünüyor.

İşsizler, çoğunlukla, düşük vasıflı işçiler; bununla birlikte, işsiz hizmetlilerin, mühendislerin ve hatta idari kadroların sayısı da artıyor. İşçi sınıfının durumunun bozulması kendini açık ve gizli biçimlerde ortaya koyuyor.

Kapitalizmin genel bunalımının derinleşmesi gerçek ücretlerin düşmesine yol açtı. Bu fenomenin kendini göstermediği durumlarda bile, işçi ailelerinin, üretimin ve kent yaşamının yeni gereklerinin yol açtığı toplumsal bakımdan zorunlu gereksinimlerinin yaygınlaşması hızlı tempolarla ilerliyordu. Bunun sonucu olarak da, işçi ailelerinin durumunda bir bozulma görüldü. Nitekim, 1970'de ABD'de, resmi istatistiklere göre, imalat sanayiinde çalışan bir işçinin ortalama aylık ücreti dört kişilik bir ailenin örnek bütçesinin ancak % 65'ini, tekstil işçisinin ücreti ise, ancak % 50'sini karşılayabiliyordu. Bu arada, bilimsel-teknik devrim ilerledikçe, işçi ailelerinin ABD İstatistik Bürosunca saptanmış gereksinimleri ile işçilerin ortalama ücretleri arasındaki fark sürekli olarak artı: 1949'da % 18,7, 1950'de % 20,8, 1959'da % 24,5, 1969'da % 32,7.

Enflasyon, işçi sınıfının istisnasız bütün çevrelerine zarar veren süregen bir felakettir. Boyutları şaşkınlık vericidir. Sanayileşmiş kapitalist ülkelerde, fiyat artışları içinde bulunulan durumun sürekli bir etkeni haline geldi.

Tablo 14

Fiyat artışları göstergesi

Ülke	*1966-1970(1)*	*1971-1975(2)*
ABD	123,1	137,4
Fransa	123,6	150,5
İngiltere	125,0	180,1
İtalya	111,6	168,9
Fed. Alm.	112,8	134,0
Japonya	130,4	170,6

(1) 1965: 100, (2) 1970: 100

Devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizm çerçevesinde, bilimsel-teknik devrim, emekçilerinin sömürülme sistemine ve biçimlerine yeni yeni öğeler getiriyor. Bilimin ekonominin tümüne girmesi, yalnızca toplumsal çalışmanın üretkenliğinin ve üretimde verimliliğin artışının bir uyarıcısı değildir; burjuva toplumunda, bu, ücretli çalışmanın ölçüsüz bir şekilde sömürülmesinin bir aracı haline gelir. Kapitalist tekellerin devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin mutlak erkiyle berkitilmiş, finans-sanayi karmaşaları, askersel-sınai karmaşalar gibi yeni örgütlenme biçimleri, azami kârı elde edebilmek için, bilimin ve tekniğin en son başarılarından yararlanıyorlar. Bu durumun sonucu olarak da, işe almalarda yaş sınırı sürekli olarak düşüyor, işgücü zamanından önce yıpranıyor.

Güvenlik tekniklerinin iyileşmesine karşın, işin yoğunlaşması iş kazaları yüzdesindeki yüksekliği sürdürüyor (Bkz. Tablo 15).

Tablo 15

İş Kazaları sayısı
(bin olarak)

Ülke	1960	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
ABD (1), (2)									
Toplam	1950,0	2 100,0	2 200,0	2 200,0	2 200,0	2 200,0	2 250,0	2 500,0	2 500,0
Ölümlü kazalar	13,0	14,1	14,5	14,3	14,5	14,2	14,0	14,0	14,0
Fransa (1), (4)									
Toplam	1 065,8	1 154,4	1 140,3	1 098,8	1 028,3	1 085,5	1 107,7	1 085,5	—
Ölümlü kazalar	1,6	2,1	2,2	2,1	2,0	2,2	2,3	2,2	—
İtalya (3), (4)									
Toplam	1 497,3	1 335,8	1 400,8	1 509,7	1 534,3	1 578,3	1 810,0	1 548,1	—
Ölümlü kazalar	4,8	5,4	4,8	4,9	5,0	4,9	4,9	4,8	—
Fed.Alm. (3), (4)									
Toplam	2 711,1	2 655,4	2 542,3	2 181,5	2 263,8	2 360,0	2 391,8	2 337,9	2 245,4
Ölümlü kazalar	4,9	4,8	4,9	4,5	4,3	4,3	4,3	4,6	4,1
İngiltere (3), (5)									
Toplam	189,7	293,7	296,6	304,0	312,5	322,4	309,6	268,8	258,1
Ölümlü kazalar	0,6	0,6	0,7	0,5	0,6	0,7	0,6	0,5	0,5
Japonya (3)									
Toplam	788,0	695,0	686,0	647,0	628,5	640,2	—	—	—
Ölümlü kazalar	6,1	6,0	6,3	6,0	6,1	6,2	6,0	5,6	—

(1) — İş görme yeteneğini 24 saatl aşkın bir süre önleyen kazalar
(2) — Meslek hastalıkları dahil
(3) — İş görme yeteneğini 3 gün ya da dana uzun bir süre engelleyen kazalar
(4) — Tarım dahil değildir.
(5) — Bu sayılar yalnızca imalat sanayiini, inşaat, liman ve depolama işlerini kapsamaktadır.

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanarak hesaplanmıştır.

İşçi sınıfı, uzun savaşımlar sonucunda, haftalık çalışma süresinde bir azalma sağlamayı başardı. İşçi sınıfının bu isteğinin kabul edilmesinde, ayrıca, bazı nesnel ekonomik düşünceler de rol oynamıştır. Çünkü, işçiye ek boş zaman verilmesini, gerek işçinin iş sırasında yoğun bir şekilde harcadığı kas enerjisini yenilemesi gereği, gerekse üretimin yararı uyarınca, işçinin, meslek ve kültürel düzeyini yükseltmesi gereksinimi zorunlu kılmıştır. İşçiler, mesleki ve kültürel düzeylerini yükseltme çabasına, manevi etkenin yanısıra işlerini yitirmek korkusu, meslekler arası ve kesimler arası rekabet dolayısıyla da itilmiş durumdadırlar. Bunun birlikte haftalık fiili çalışma süresi, normun üstündedir.

ABD'de, 1970'lerde, çalışma süresinin kısaltılması, esas itibariyle, fazla çalışma saatlerini azaltarak (ve özellikle metalürji sanayiinde, tekstil sanayiinde, petrol arımada, kağıt ve mobilya sanayilerinde) sağlandı. Ne var ki, rakamlar, çalışma haftasının kısaltılmasının, geliri artırmak amacıyla ek bir iş arama çabalarını beraberinde getirdiğini ortya koyuyor. Demek ki, birçok ücretli kategorisi için, fazla çalışma saatleri yaşamsal bir gereksinimdir. İşverenler, işçinin fazla çalışma saatleri isteğine seve seve katılır, çünkü bu onlara ek bir kazanç sağlar (böylece tam süreli başka işçi tutmaktan, onlar için sosyal sigorta primi yatırmaktan kurtulurlar, iş donatımını daha rasyonel bir şekilde kullanmış olurlar vb.)

Bu arada, aile bütçelerindeki açıkların, kadınların % 40 kadarını çalışmak zorunluluğuyla yüzyüze getirmiş olduğunu da belirtmeden geçmemek gerekir. Bu nedenle kapitalist tarafından, ortalama bir aileden sızdırılan toplam çalışma zamanı hemen hemen hiç azalmamıştır. Ama bu kez söz konusu olan, çok daha karmaşık, ücretlerdeki belirli bir artışa karşın, bu artışla karşılaştırılamayacak denli büyük bir artı-değerin yaratıcısı, daha yoğun «sıkıştırılmış» bir çalışmadır.

Son yirmi yıl içinde, işçi ailelerinin ödediği vergi vb.'nin muazzam ölçüde artmış olmasına karşılık, sağlık, eği-

tim ve diğer toplumsal gereksinimler için yapılan kamu harcamaları son derece düşük bir düzeyde kalmıştır.

Toplumsal güvenlik harcamaları, ABD'de ulusal gelirin % 6'sını, Japonya'da % 4,8'ini, İspanya'da % 3,6'sını oluşturuyor. Sosyalist olmayan hiçbir ülkede genel bir toplumsal güvenlik sistemi yoktur. Kapitalist ülkelerin pek çoğunda, toplumsal güvenlik, esas itibariyle, emekçilerin kendilerinin yaptığı dönemlerle beslenir. Emekçiler, emekli aylığına ya da yardım ödeneğine hak kazanabilmek için, sigortalı olmak ve sigortaya ücretlerinin % 4-16'sını yatırmak zorundadırlar.

Emekli aylığı İrlanda, Norveç ve Kanada'da 70 yaşında, İsveç, Finlandiya ve İzlanda'da 67 yaşında, Federal Almanya, İngiltere ve ABD'de 65 yaşında bağlanır. Bu aylık, kapitalist ülkelerin büyük çoğunluğunda, ücretin % 20'si ile 30'u kadardır.

1970'li yıllar başları verilerine göre, sosyalist olmayan 111 ülke arasından, yalnızca 5 ülkede, halk parasız sağlık sigortası hizmetlerinden yararlanıyor; 34 ülkede, işsizlik yardımı alıyor; 85 ülkede, yaşlılık, aylığına hak kazanıyor, işgörmezlik ödeneği ve aile desteğini yitirmişse bu nedenle para yardımı alıyor; 56 ülkede ise annelik ve hastalık yardımlarından yararlanabiliyordu.

Bazı sanayileşmiş kapitalist ülkelerde, hastalığın ilk 3 ile 7 günü için para ödenmez. İşgörmezlik durumunda ise, sosyal sigortaya belirli bir süre önce girmiş olmak koşuluyla, ücretin % 50'si ödenir.

Kalabalık aileler, çoğu zaman, devletin yardımları olmaksızın gereksinimlerini karşılayabilecek durumda değildirler. Bu yardımlar ise, 3 çocuklu bir ailede, ortalama ücretin % 6'sı (Federal Almanya) ile % 29'u (Belçika) arasında değişir. Burjuva propagandası, sigorta yardımları politikasını allayıp pullayarak, emperyalist devleti güzel göstermeye çalışır. Goşist yaygaracılar, "işçi sınıfının burjuva devlet tarafından yozlaştırılması" tezini öne sürüyorlar. Böylece, ücretleri donduranın tamıtamına burjuva devleti olduğu gerçeği yok sayılmaktadır. Oysa, aile

bütçelerinde sigorta yardımlarının ancak kısmen kapattığı açıkların nedeni ücretlerin dondurulmasıdır.

Eğitim için yapılan devlet harcamaları da yetersizdir. Bunun sonucunda, 1970'li yılların başlarında, Fransa'da her bin kişiden sekizi, İngiltere, Federal Almanya ve İtalya'da ise ancak beş ya da altısı öğrenciydi.

Toplumun başlıca üretim gücü olan emekçi insan, ilerleyişinde, köhneleşmiş kapitalist üretim ilişkilerini ve büyük bir ölçüde, kapitalist üretimin onu mahkûm ettiği görev ve işlevleri geride bırakıyor; eğitim, kültür ve sanat alanında kendini zihinsel olarak gitgide daha çok soyulmuş hissediyor.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, işçi sınıfının evriminin ve durumunun tabi olduğu genel yasaların yanında, bazı ülke ve bölgelerde özgül karakterlerin varlığı da dikkati çekiyor. Örneğin, ABD'de, büyük bir ırksal azınlık vardır (Zenciler).

Savaş sonrası dönemde, ABD'deki zenci halkı bazı önemli toplumsal değişiklikler etkiledi. Tarımın makinalaşması ve yapısının değişmesi, eskiden ülkenin güney topraklarında yerleşmiş olan büyük zenci halk topluluğunun parçalanması sonucunu doğurdu (ABD'nin "zenci kuşak"ında zencilerin ancak yarısı kaldı). Eskiden ülkenin güneyinde tarımsal üretimde çalışan zencilerin bir kısmı, iş peşinde, çeşitli kentlere dağılarak alt-proletaryanın saflarında yer aldı. Zencilerin çoğu işçi sınıfıyla bütünleşmiştir ya da bütünleşme yolundadır.

Bugün kentlerdeki işçiler zenci faal nüfusun % 34'ünü oluşturuyor ve bunların üçte ikisi de sanayide, inşaat ve ulaştırma alanlarında çalışmaktadır. Zenci nüfusunu bu kesimlere yakın olan bazı grupları ise şunlardır: Kamu hizmetleri, ticaret ve büro hizmetleri emekçileri.

Zencilerin ücretleri Beyaz işçilerinkinin % 53'ünü ancak bulur. Güney devletlerindeyse, bu oran % 30 ile 40 kadardır. Uzmanlar, Zenci işçiler ile Beyaz işçilerin ücretleri arasındaki, --tekelcilerin ceplerine attıkları-- far-

kı 15-16 milyar dolar olarak tahmin ediyor.

Otomasyon, yeni iş idaresi yöntemleri, hizmetler kesiminin modernleştirilmesi, büyük bölümünü zencilerin oluşturduğu vasıfsız ya da düşük vasıflı işgücü talebini azalttı. Bu yüzden, zenciler arasındaki işsizlerin yüzdesi büyük oranda arttı. Büyük kentlerde, kimi zaman % 50' yi bulduğu oluyor. Ve işsizlik, özellikle genç zencileri etkiliyor.

Sefalet, zencilerin içinde bulunduğu durumun belirgin özelliklerinden biridir. Yoksullar, Beyaz nüfusun % 10' unu, Zenci nüfusun ise % 30'unu oluşturuyor.

Zencilerin yığınsal bir şekilde Kuzey kentlerine göç etmesiyle birlikte, kentlerde, sefalet, işsizlik ve toplumsal çalkantı odakları olan getolar oluşuyor. Irk ayırımı eğitimde özellikle belirgin. Nitekim, her bin zenci için, bin Beyaz için olandan iki kat az diplomalı uzman var. Zenci öğrenciler, öğrenimini kolej ve üniversitelerde yapan toplam öğrenci sayısının % 0,5'i dolaylarında.

Şu son yıllarda, İngiltere'de renkli derili göçmenler sorunu birdenbire keskinleşti. İngiltere'de, Birleşik Krallık uyruğundan 1,2 milyon kişi var (yaklaşık olarak, nüfusun % 2'si). Yüzbinlerce, Zenci, Hintli, Pakistanlı, Batı Afrika asıllı, imalat sanayiini, üçüncü kesimi, inşaat kesimini, tarımı doldurdu. Londra, Birmingham, Manchester, Scheffield gibi büyük kentlerin hemen hemen tümünde, renkli derili büyük göçmen toplulukları ortaya çıktı.

Irk ayırımı, beyaz göçmenlerle renkli derili göçmenlere aşağı yukarı aynı ölçüde zarar veriyor. Fakat ana sınır çizgisi, renkli derililer ile Avrupalılar arasında geçiyor. Hatta bu konuda, resmi olmamakla birlikte, bir kural da var: Renkli derililere işlerin ancak % 3'ü ile 10'u verilir. Ayrıca, göçmenin yetişkinliği ne denli yüksekse, işe almada ırk ayırımı o denli büyük rol oynamamaktadır.

Bu ırk ayırımı, 1971'deki Muhafazakâr hükümetin çıkardığı bir yasaya dayanıyor. Bu yasa, Birleşik Krallığın renkli derili nüfusunu İngiliz yurttaşlarına verilmiş olan

haklardan yoksun bırakmak amacını gütmektedir. Bu yasa uyarınca, nüfus, ataları Britanya adalarında doğmuş olan "yurttaşlar" ile son derece önemli sınırlamalara tabi olan "yabancılar" halinde bölünmüştür. "Yabancılar", ancak yetkililerin gösterdikleri semtlerde oturabilirler. Ülke içinde istedikleri gibi yer değiştirme hakları yoktur ve düzenli aralıklarla polise görünmek zorundadırlar.

Yasa, renkli derililerin ülkeden sürülmesini özendiricidir. Ülkeye giriş vizesi ancak, İngiliz şirketlerinin talebine göre işçiye gereksinme duyulan mesleklerden işçilere ve kısa bir süre için (başlangıçta bir yıl için) verilir. Yasa ayrıca, geçici bir iş bulmuş olan kimselerin terfi ya da ücret artışı isteyemeyeceklerini de öngörmüştür.

Kıta Avrupası'nın bazı ülkelerinde, geçici ikâmet iznine sahip yabancı işçiler, işçi sınıfının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu durumdaki işçilerin sayısı Batı Avrupa'da 10 milyonu buluyor. Bu işgücünü sağlayan başlıca ülkeler, İtalya, İspanya, Portekiz, Türkiye, Yugoslavya'dır.

Kıta Avrupası'nın kapitalist ülkeleri arasında göçmen işçi sayısı bakımından birinci sırayı Fransa alıyor. Bu işgücü, Fransa'nın toplam nüfusunun % 7'sine yakın bir bölümünü, faal nüfusunun ise % 11'ini oluşturuyor. Eskiden, Fransa'ya işgücü sağlayan başlıca ülke İtalya'ydı: 1946 ile 1958 arasında, Fransa'daki göçmen işgücünün % 70'inden çoğu İtalya'dan geliyordu. Son 10 yıl içinde, Fransa'ya gitgide daha çok İspanyol, Portekizli, Afrikalı geldiği görülüyor. Bunun sonucunda, İtalyanların oranı da % 15'e düştü.

Her yerde olduğu gibi, Fransa'da da göçmen işçiler nüfusun en çok sömürülen ve en kötü koşullarda yaşayan en alt katmanını oluşturuyor. Göçmen emekçilerin 1-80-85'inin hiçbir mesleki yetişkinlikleri yok. Bunlar çok zaman, yapı ve bayındırlık işlerinde çalıştırılıyorlar (% 40). Çalıştırıldıkları ikinci alan metalürji sanayii ve makina yapımı (% 20), üçüncüsü "üçüncü kesim" (% 11), dördüncüsü de tarımdır (% 10).

Ayırımçılık en çok, ücretlerde ve çalışma koşullarındadır. Göçmen işçilerin ücretleri ve yararlandıkları sigorta yardımları, onlarla aynı işi gören Fransızlarınkine oranla % 10 ile 20 oranında daha düşüktür. Resmi verilere göre, göçmen işçiler, iş kazasına iki kat daha sık uğramaktadırlar.

Konut durumu en kötü olan, göçmen işçilerdir. Fransa'daki gecekondularda oturanların % 92'si yabancılardır (400 bin kişiye yakın). Paris yöresinde, oturulmaz olduğu resmi makamlarca kabul edilmiş evlerde yaşayan ailelerin % 39'u göçmen işçi aileleridir. 1 milyonu aşkın göçmen okuma yazma bilmez.

Göçmenler Fransızlarla aynı haklardan yararlanmaz. Genel olarak, sendika kurmaları, kendi dernekleri olması yasaktır. Sürekli olarak, işlerinden çıkarılma ve sınır dışı edilme tehdidiyle karşı karşıyadırlar. Göçmen işçilerin yalnızca yüzde beş ile yedisi sendika üyesidir. Fransız işçilerindeyse, bu oran % 25'tir.

Göçmen işçilerin gözünü korkutmanın ve Fransız emekçileri ile yabancı emekçiler arasına kama sokmanın biçimlerinden biri de, sağ basın tarafından zaman zaman girişilen ırkçı kampanyalardır.

Göçmen işçi sayısı bakımından Avrupa'da ikinci sıradaki (göçmen işçilerin artış hızı bakımından ise birinci sıradaki) ülkesi olan Federal Almanya'da da aynı şeyler gözlemlenmektedir.

1970'li yılların başında, Federal Almanya'daki yabancı işçi sayısı 3 milyon dolaylarındaydı. 1974-1976 dönemsel bunalımından sonra bu sayı azaldı, ama yine de 2 milyondan fazladır.

Ulusal bileşim bakımından, en kalabalık toplulukların Türkler, Yugoslavlar, İtalyanlar, Yunanlılar, İspanyollar ve Portekizliler olduğu görülür.

Yabancılar özellikle metalürji sanayiinde, imalat sanayiinde ve inşaatlarda çalıştırılırlar ve esas itibariyle ya herhangi bir vasıf gerektirmeyen (yükleme-boşaltma, çöpçülük vb.) işleri ya da Alman işçilerinin artık terkettiği

(zahmetli, tekdüze, düşük kazançlı, zincir yöntemiyle çalışma vb.) işleri yaparlar.

Daha çok kazanabilmek için, yabancı işçilerin kimi zaman haftada 75 hatta 90 saat çalıştıkları olur. İş kazaları sıktır.

Kaçak çalışan göçmen işçilerin durumu daha da kötüdür. Bu işçiler en çok, inşaat şirketleri çalıştırır. Kaçak işçiler çok düşük ücret alırlar, toplumsal güvenlik hizmetlerinden yararlanamazlar, aile yardımından, ücretli izinden, sürekli ikametgahtan yoksundurlar. Saat başına en çok 2,5 Mark alırlar (oysa asgari ücret 3,94 Marktır). Bu durumdaki işçiler on binlercedir. Bir bunalım durumunda, önce onlara yol verilir.

Bu durumun yol açtığı sorunlar, o ülkeler işçi sınıfı için ek güçlükler doğurmaktadır. Ücret ayırımcılığı, yabancı işçilerin yerli işçilere karşı düşmanca bir tutum takınması sonucunu vermektedir. Öte yandan, bu ayrım, yabancı işçilerin ücretlerinin yerli işçilerin ücretleri üzerinde bir baskı etkeni haline getirmektedir. İşe alma konusundaki ayırımcılık, bu ayırımcılığın kurbanlarının yalnızca toplumsal sisteme karşı değil, fakat aynı zamanda. yerli halka karşı da düşmanlığını körüklüyor. Öte yandan, yabancı işçilerin grev kırıcılar olarak kullanılmasına da olanak veriyor.

Yabancı işçilerin çoğunluğunun yetişkinlik gerektirmeyen işlerde çalıştırılması doğal olarak, onların hoşnutsuzluğuna yol açıyor ve bu hoşnutsuzluk da yerli işçilerle ilişkilerinde kendini gösteriyor. Öte yandan, kalabalık bir vasıfsız işgücünün varlığı üretime yeni tekniklerin sokulmasını, dolayısıyla da çalışmanın hafiflemesini ve zenginleşmesini frenliyor; bunun acısını da işçi sınıfının bütünü çekmektedir. Göçmen işçilerin siyasal bakımdan eşit haklara sahip olmamaları, onların örgütlenmelerini de büyük ölçüde köstekliyor.

Yöneticiler, işçi sınıfını bölmek, onun çeşitli kollarını birbirine karşı kışkırtmak için, yabancı işçiler konusunda ayırımcılığa geniş ölçüde başvuruyorlar. Kapitalist ül-

keler hükümetleri, göçmen işçilerin yerli işçilerinkiyle eşit olmayan durumunun sürmesine, bu eşitsizliğin derinleşmesine, ulusal önyargıları alevlendirmeye çalışıyorlar. İşçi sınıfı ve örgütleri ise, tersine, göçmen işçilerin ve ülkede geçici olarak çalışan yabancı işçilerin haklarının savunulması için savaşım veriyorlar.

İngiliz işçi sendikaları her çeşit ırk ayırımını mahkûm ediyorlar. Muhafazakârların getirdiği, göçmen işçilerle ilgili yasanın kaldırılması talebi, Büyük-Britanya Komünist Partisi'nin programında yer almıştır.

Fransa'da CGT, Fransız ve yabancı emekçilerin eylem birliğinden, hak eşitliğinden yanadır. Fransız Komünist Partisi tekellerin göçmen emekçiler konusundaki politikasını teşhir ediyor ve onların demokrasi güçlerinin savaşımına katılması için faaliyet gösteriyor.

Batı Almanya sendikaları, yabancı işçilerin mesleki birliklerinde kesin başarılar kazandı. 1972'de, o zamanlar 450 bin göçmen işçiyi çevresinde toplamış olan Alman Sendikalar Birliği DGB, yabancı işçilerin savunulmasını ve sendikalar biçiminde örgütlenmesini öngören "Alman sendikaları ve yabancı ücretliler" başlıklı bir belge yayınladı. Bu belgede ayrıca şu talepler de yer alıyordu: Konut koşullarının iyileştirilmesi; yabancılarla ilgili mevzuatta ilerici anlayışta bir reform yapılması; yabancı işçilerin çocukları için tek bir öğretim sistemi kurulması; Federal Almanya'daki yabancı işçilerin temel demokratik haklarının sınırsız bir şekilde gerçekleştirilmesinin Devletler arasında güvence altına alınması; sendikaların yabancı işçilerin sorunlarıyla ilgilenen bütün kuruluşların faaliyetlerine katılması; Federal Almanya'ya kaçak göçe karşı savaşımın yoğunlaştırılması; çalışmanın daha iyi korunması; ulusal önyargılarla ve yabancı işçiler konusundaki ayırımcılıkla savaşım.

Alman Komünist Partisi'nin yabancı işçiler konusundaki tutumu, Düsseldorf Kongresi'nde (1971) kabul edilen program tezlerinde ifade edilmişti. Bu tezlerde şöyle denilmektedir: Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki iki

milyonu aşkın yabancı işçi, ülkemiz işçi sınıfının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu işçiler, işçi sınıfının ve diğer demokratik güçlerin siyasal ve toplumsal eylemlerine katılmışlardır ve katılmaktadırlar. Alman Komünist Partisi için, yabancı işçilerle dayanışmanın güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması enternasyonalist bir görevdir.

Sanayileşmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfının ulusal ve ırksal ayırımcılığa karşı yürüttüğü savaşım, onun, bütün dünya proleterlerinin çağdışı bir milliyetçiliğin yandaşları olduğunu öne süren hasımlarının bu asılsız sözlerini çürüten enternasyonalist mahiyetinin bir dışavurma biçimidir.

3. *DEVRİMCİ PROLETER BİLİNCİN OLUŞUMUNUN ÖZELLİKLERİ*

Gelişmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfının tarihsel rolünün yerine getirilmesi, dolayısıyla da, devrimci savaşımın perspektiflerinin, kesinlikle, onun tutarlı, sosyalist ve devrimci sınıf bilincine bağlıdır.

Bu konuda Lenin şöyle yazıyordu: "...İşçi hareketinin bütün gücü, onun bilincinde ve yığınsallığında yatar."(9)

Sanayileşmiş kapitalist ülkeler proletaryasının dünya devrim sürecindeki rolü göz önünde tutulduğunda, devrimci proletarya bilincinin oluşmasının incelenmesi temel bir önem taşır. Marksçı-Leninciler ile hasımları arasında bu sorun üzerinde yıllardır çetin ideolojik tartışmalara girişilmiş olması hiç de rastlantı değildir.

Burjuva ve küçük burjuva birçok yazar, sanayileşmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfının devrimci yeteneklerini epey zamandır "yitirmiş" olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Bu

(9) V. Lenin: **Tüm Yapıtlar**, C. 20, s. 401.

yazarlara göre, sanayileşmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfı, varolan kapitalist topluma kök salmış ve ayak uydurmuş tutucu bir güçtür; dolayısıyla da o toplumun dönüştürülmesinden artık çıkarı yoktur.

Bilimsel-teknik devrimin işçi sınıfı üzerindeki toplumsal etkisi, Marksçılık-Leninciliğin işçi sınıfının bilincinin oluşması sorunundaki ideolojik hasımlarının spekülasyonlarının başlıca konusunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan, bölgesel özellikler ve içinde bulunduğumuz çağın çelişkileri hesaba katılarak bu fenomenin doğru ve çok yönlü bir değerlendirmesine özel bir dikkat gösterilmesi gerekir.

Bilimsel-teknik devrim işçi sınıfının ekonomik rolünün artmasına yardımcı olur. Proletaryanın belli başlı ekonomik merkezlerde toplulaşması gitgide daha yoğunlaşıyor. Çalışmanın toplumsal üretkenliğinin yükselmesinde yetişkinliğin ve eğitimin artan önemi, işçi sınıfının üretimin sonucu belirleyici gücü olarak rolünün genişlemesini içeriyor. Dolayısıyla elde, gelişmiş kapitalist ülkelerde proletaryanın örgütlülüğünü berkitecek ve savaşkanlığını güçlendirecek nesnel bir temel vardır.

Bugünkü bağlamda, işçi sınıfının siyasal ve sendikal örgütlenmesi, gelişmiş kapitalist ülkelerin pek çoğunda, bugüne dek görülmemiş derecede büyüktür. Bu konuda sosyalizmin ortaya koyduğu örnek muazzam bir önem taşıyor. (Bkz. Birinci Bölüm). Bu örgütlenmenin üzerinde bilimsel-teknik devrimin de uyarıcı bir etkisi vardır.

Toplumsal bilinç konusunda da durum yine aynıdır. Daha bu evrede bile, işçi sınıfının toplumsal deneyimin olağanüstü zenginleşmesi ve gerek entelektüel gerekse kültürel düzeyinin yükselmesi, onun güncel sosyo-politik sorunları rasyonel bir şekilde kavrama yeteneğini, ve bunun sonucu olarak da, yönetici sınıfların kapitalizmin genel bunalımının derinleşmesi karşısında gitgide daha sık başvurmak zorunda kaldıkları toplumsal demagojiye bağlaşıklığını alabildiğine arttırmış bulunuyor.

İşçilerin toplumsal bilincinde rasyonel öğelerin artan rolü, sınıf bilincinin kendiliğinden öğesi ile ideolojik ve bilimsel öğesi arasındaki arayı azaltma yönündedir. İşçi psikolojisinde ortaya çıkmış olan değişiklikler, bilincin Lenin'in öngörmüş olduğu yönde gelişmesi için bir takım olanaklar sağlıyor.

İşçi sınıfının bileşiminin genişlemesi, saflarına bazı başka toplumsal katmanların akması, olumlu yönde çok büyük bir anlam taşıyor. Bu, proletaryanın, nüfusun yeni yeni katmanlarına etki yapması perspektiflerini açan bir durumdur. Ama, öte yandan, bu fenomenin diğer geçici yanını da unutmamak gerekir. Bu akış, zaman zaman ve özellikle de başlangıçta, burjuva ideolojisinin, işçi sınıfının kimi çevrelerine sızmasını ve bu çevrelerin de, böylece, proletaryanın sınıf olarak çıkarlarına aykırı bir takım eylemlere sürüklenebilmelerini kolaylaştırmaktadır.

Dolayısıyla, kırsal kökenli bireylerin işçi sınıfı içinde yer alması çok karmaşık bir süreçtir. Birçok gelişmiş kapitalist ülkede, köylüler geleneksel olarak, merkezci ve tutucu partilerin toplumsal tabanını oluşturur. Kentte, kırsal kökenler, yeni bir çevreye girmiş olur, bilmedikleri sorunlarla karşılaşırlar. Anlayışlarını ve siyasal görüşlerini artık yalnız gelenekler değil, aynı zamanda bu yeni durum da belirler.

Bu yeni durum ise, onlar üstünde çok değişik bir etki yapabilir. Bir kez kente geldikten sonra, ortalama bir yaşam düzeyi, bir iş, bir konut vb. edinmeyi sağlayacak bir uzmanlık sahibi olmak gibi sorunlarla karşı karşıya kalanlar pek çoktur. Yaşlılar için, kent yaşamının koşullarına ayak uydurabilmek hiç de kolay değildir.

İşyerinde, bu eski köylüler, yavaş yavaş, işçi hareketiyle bütünleşirler. Ama bu kendiliğinden olmaz. Özellikle yeni iş kollarında ve az çok vasıflı bir iş bulmak şansına sahip olanlar için, işçi olmak, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak demektir. Bu durumlarda, proleter

sınıf bilincinin oluşumu ağır ağır ve çelişkili bir şekilde gerçekleşir.

Kırsal kökenliler, büyük çoğunluklarıyla, mevcut düzene karşı, kimi zaman bilinçsiz olarak, derin bir hoşnutsuzluk gösterirler. Ama bu hoşnutsuzluğun üzerine, bu toplumsal grubun belirgin özelliği olan tutucu bir görüşler sistemi gelip eklenir. Gerçi eski politik tercihler yok olur ama, onların yerini pek çeşitli görüşler alabilir.

İşçi sınıfı ile bu yeni katmanların birbirine yakınlaşması ortaya pek değişik çapta bazı sorunlar çıkarır. Çalışma ve yaşam koşullarının karakterinin eşdüzeyleştirilmesi ideolojik konumlara gerçek bir temel sağlar, birleşik bir takım eylemler ise, yaşam ve çalışma koşullarındaki ortaklığı daha iyi kavramaya katkıda bulunur.

İşçi sınıfının, en bilgili, dolayısıyla en vasıflı yeni kesimleri karmaşık sosyo-ekonomik ve siyasal sorunlara ilgi göstermektedirler ve bunları anlama yeteneğine sahiptirler; dolayısıyla da bilimsel sosyalist fikirlere daha açıktırlar. Bu yeni kesimlerin işçi sınıfının savaşımına katılmaları, uzun vadede, işçi hareketini yoğunlaştırmayı, işçi hareketinin bugün kendini gösteren karmaşık görevleri çözüme bağlamak yeteneğini ve özellikle de işçi örgütlerinin çeşitli toplumsal kuruluşlara vb. katılmasının doğurduğu görevleri çözüme bağlamak yeteneğini iyileştirmeyi sağlayacaktır.

Öte yandan, yakınlaşma derecelerinden bağımsız olarak, işçi sınıfının çekirdeği ile çeşitli yeni bölümleri arasında bazı önemli ideolojik ve psikolojik ayrılıklar yine de varlığını sürdürür. Bu katmanların üyeleri, bireyciliğin damgasını daha çok taşımakta, güçlü toplumsal patlamalara daha az eğilimlidirler. Onların talepleri çok zaman başkadır. Sanayi işçilerinin özellikle ücretlerin artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi doğrultusunda savaşım vermelerine karşılık, merdivenin alt basamaklarında yer alan hizmetli ve teknisyenler ekonomik durumlarını düzeltmeye ve terfi koşullarını hafifletmeye çalışırlar, işyerinin idaresine katılmaya ilgi duyarlar.

Hizmetlilerin büyük çoğunluğuna özgü olan, burjuva demokratik ülkülere geleneksel bağlılık, onların reformcu görüşlerini açıklar. Öte yandan, hizmetlilerin bir bölümü de, çalışma ve yaşam koşullarının proleterleşmesini, eski toplumsal konumlarının yitirilmesi olarak görür. Bu ise, kendini, varolan siyasal sisteme karşı hoşnutsuzluk ve nesnel olarak bütünleşmeye başladıkları sınıfa karşı düşmanca bir tutum biçiminde ortaya koyar. Dolayısıyla, çabalarını, gruplarının gerçek çıkarlarını savunmaya değil de, eski konumlarını kazanmaya yöneltirler.

İşçi sınıfı, çetin ve uzun savaşımlarda, kendisine burjuvaziye ve kapitalist sistemin tümüne karşı kavgasında sağlam mevziler sağlayan siyasal ve toplumsal başarılar kazanmıştır. Bu da onun siyasal eylemini ve savaşkanlığını arttırmıştır. Öte yandan, bu savaşımların sonucu olarak yaşam düzeyinin yükselmesi de, kimi zaman, kapitalist sistemle bir iç uzlaşmaya, nihai hedeflere ilginin zayıflamasına, salt tüketici psikolojide bir artışa yol açar.

Gitgide artan sinirsel ve ruhsal yorgunluk ve kentleşme de aynı yönde etki yapar. Bunlar, daha kolay sindirilebilen boş zaman ve kültürel tüketim biçimlerine ve zihinsel bir yoksullaşmaya yol açar.

Ama asıl önemli olan, işçi sınıfı geliştikçe, özellikle sosyo-politik düzeyde bazı yeni gereksinimlerin birinci sıraya gelmesidir. Bu durumda, proletarya, kapitalist düzenin kusurları sorunu tüm keskinliğiyle ortaya koyma olanağını sağlar: Kuşa çevrilmiş bir demokrasi, üreticilerin üretim araçları ve topluma karşısında artan yabancılaşması, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik.

Gereksinimlerin büyümesi, çeşitli etkenlerin ve özellikle de boş-zamanın artmasının ve daha iyi bir yetişkinliğine dolayısıyla da daha yüksek bir eğitim düzeyine eğilimin sonucudur. Daha yüksek bir eğitim düzeyine eğilimin özel bir önemi vardır. İşgücünden beklenenlerin artması, öğretimi ve bu öğretimin niteliğini mesleki başarının ve giderek yaşam düzeyinin başta gelen bir koşu-

lu durumuna getiriyor. Dolayısıyla bu alandaki talepler geleneksel ekonomik taleplerden hiç de daha az olmayan bir önem kazanmak yönelimindedir. Ama esas itibariyle siyasal bir karakter taşıyan bu taleplerin tatmini, toplumsal ilişkilerde kökten bir değişikliği içerir. İşçi sınıfı, eğitim eşitliği istemekle, egemen sınıfın çok önemli bir ayrıcalığına kastetmektedir. Bu hedef için savaşım verirken, işçiler, bir bütün olarak düzene karşı tutum almak durumundadır.

İşçi sınıfının sosyo-politik bilincinin oluşması, geçiş ya da yakınlaşma yolundaki sınırbaş toplumsal gruplarda süregelen, benzer süreçlerle çok yönlü bağlantıya girer.

Bu süreçlerin aydın çevrelerdeki evrimi, bu bakımdan anlamlıdır. Aydın çevreler, toplumsal konumları itibariyle, onların çıkarlarına sürekli olarak zarar veren devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizme, büyük çoğunluklarıyla, kesinlikle karşıdırlar. Çeşitli kesimlerde, bu hoşnutsuzluğun kökeninde değişik nedenler yatar. Alt katmanlar için, yaşam koşulları başta gelen bir rol oynar. Bunlar, öğretmenler, küçük devlet memurları ve hizmetlilerdir. Onlara göre, çağdaş kapitalizm herşeyden önce, onlara normal yaşam ve çalışma koşulları, hakkaniyetli ücret ve toplumsal güvenlik sağlayamayan bir sistemdir.

Öbür kategorilerin ve özellikle de bilim adamlarının ve serbest meslek sahiplerinin hoşnutsuzluğuna yol açan ise, devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin, çapı ve içeriği itibariyle, toplumun nesnel gereksinimlerini karşılayan bilimsel ve kültürel bir politika uygulayamaması ya da uygulamayı reddetmesidir. Öbür hoşnutsuzluk etkeni, de, keyfilik, kırtasiyecilik (bürokratizm), tekellerle bütünleşmiş devletin bilgisizce müdahalesi, ya da, kapitalist hamilere karşı alçaltıcı bir bağımlılık durumudur.

Bir başka hoşnutsuzluk kaynağı da, entelektüel faaliyetlerin şu on yıllarda gitgide yaygınlaşan toplumsal "devalüasyon"udur. Zihinsel çalışmaya dayalı bu meslekler, eskisine oranla çok yaygınlaşmış oldukları için, es-

ki ayrıcalıklı durumlarını, dolayısıyla, maddi avantajlarını ve toplumsal saygınlıklarını da yitirdiler.

Ne var ki aydınların devletle bütünleşmiş tekelci kapitalist düzene muhalefetlerinin biçimleri ve derecesi değişiktir. Kimi ülkelerde, bazı nüfuzlu aydın grupları, egemen sınıfla sosyo-psikolojik bir bağıntıya, bu grupların kapalı, hatta zaman zaman kastvari karakterlerine, sağlam maddi durumlarına dayanan tutucu konumlarını sürdürüyorlar.

Bu aydın kategorilerinin pek çoğunun çalışma koşullarının ve özellikle de, mesleklerinin, işverenlerinin iyiniyetine bağımlı olmasının kaçınılmaz sonucu, ilke yokluğu, karakter düşüklüğü ve reformist eğilimlerdir. Bu durum ise, siyasal savaşım düzeyinde, toplumsal yaşama ilgisizlik, ılımlı, hatta sağ partilere bağlılık biçiminde ortaya çıkar. Özünde geliştirilmiş idari yöntemler uygulayarak toplumsal sorunları çözümlemek ve tekellerle bütünleşmiş devlet sisteminin asli kusurlarını iyileştirmek olanağı bulunduğunu öne süren teknokratik teoriler işte bu zemin üzerinde doğmaktadır.

Bu kategorilerin üyeleri çok zaman hoşnutsuzluklarından söz etmezler. Bunun nedeni ise, kiminde, toplumsal konumunu ve maddi durumunu yitirmek korkusu, kiminde de bu gibi davranışların tehlikesine ya da yararsızlığına inanmış olmaktır.

Öte yandan, bireycilik dolayısıyla artmış olan, devlette bütünleşmiş tekelci kapitalist sisteme karşı hoşnutsuzluk, kimi aydın grupların anarşik başkaldırı eylemlerine, "goşist" bir lafazanlığa iter.

Böylesi tutumlar tehlikelidir, çünkü bazı yersiz ve zamansız kendiliğinden eylemlere yol açarak yönetici sınıfa devrimci öncü-gücü kırmanın gerekçesini yaratabilirler. Sağlam toplumsal tabandan yoksun bir aydın başkaldırısı, istikrarsız siyasal konumlarla sonuçlanır. Bu başkaldırının kaçınılmaz başarısızlığı ve yığınsal hareketten, özellikle de işçi hareketinden kopukluğu, 1920'ler ve 1930'

larda olduğu gibi, aşırı "sol"dan aşırı sağa geçmek sonucunu verebilir.

Bununla birlikte, gitgide daha çok sayıda aydın, işçi sınıfı ve onun devrimci öncü-gücüyle birleşik eylemin, mesleki, toplumsal ve siyasal çıkarlarını şişkin keselilerin ve kapitalist devletin nüfuzuna karşı savunmanın biricik yolu olduğunun farkına varıyor. Bunun kanıtını, aydınların gitgide artan mesleki örgütlenmelerinde, aydın sendikalarının sık sık, tutarlı sınıfsal konumlara geçmelerinde, büyük aydın gruplarının devrimci Marksçı partilere sağladıkları büyük destekte, bunların en iyi öğelerinin komünist harekete katılmasında görüyoruz.

Dönüşümler kendini özellikle genç kuşakta hissettiriyor. Patronlara ve kapitalist devlete karşı çetin savaşımlarla bazı ekonomik ve toplumsal ödünler koparmış olan eski kuşak, kimi zaman, bugünkü durumu ile eski durumunu, yani savaştan önceki durumu ilè savaştan sonraki durumunu karşılaştırma yoluna gidiyorlar. Ve bu karşılaştırmada, düzeni kabul etmediği zaman bile terazinin kefesi bugünkü durumundan yana ağır bastığı için, bugünün kusurlarını hafifletmeye yöneliyor.

Gençlere göre, bunlar boş sözlerdir. Eski kuşak tarafından kazanılmış olan, gençlerin ise ergenlik çağıyla birlikte sahip oldukları tüketim hacmi, onlar için, özellikle üst toplumsal grupların tüketimiyle karşılaştırıldığında, yaşamak için gerekli bir asgaridir. Dolayısıyla, tekellerle bütünleşmiş devlet sisteminin kusurlarını onlar daha keskin bir şekilde hissediyorlar.

Gençler eğitimde eşitsizliğe özellikle duyarlıdırlar. Eski kuşağı ancak dolaylı olarak etkileyen eğitim yetersizliği gençliğin üzerine güçlü bir şekilde çullanıyor, gençliğin bir kısmının düşük olan yetişme düzeyi, ona (ve özellikle de ulusal azınlıklar ile ayırımcılık uygulanan diğer gruplara), ilginç iş alanlarının yolunu kapatıyor, onu vasıf gerektiren ve iyi ücretli bir işten yoksun bırakıyor, terfi etmesini engelliyor ve onu başka toplumsal gruplar-

dan gelen gençlere oranla, önceden, eşitsiz bir duruma sokuyor.

Gençliğin, nispeten daha iyi eğitim görmüş olan bir başka bölümü, yabancılaşmış, yaratıcı olmayan bir çalışmaya daha hoşgörüsüz davranıyor. Ayrıca, gençler toplumsal bağların kopmasına, manevi boşluga, salt maddi çıkarların darlığına, perspektiften yoksunluğa, özcesi, kapitalist toplumda içkin bütün bu kusurlara karşı son derece duyarlıdır.

Gençler çağdaş kapitalizmin siyasal yapılarının bunalımına, demokrasinin biçimselliğine ve toplumsal yaşamın bütün gözeneklerinden sızan ikiyüzlülüğe, yaşlılardan daha güçlü bir şekilde tepki gösteriyorlar.

Yukarıda incelediğimiz süreçler ve eğilimler, kuşkusuz, birçok bütünleyici öğeye ve herşeyden önce de gerek bir bütün olarak toplumun, gerekse onun çeşitli katmanlarının, --yasalarda, göreneklerde ve sınıfsal bilincinde yansımış olan-- tarihsel deneyime bağlı olarak, ülkelere ve bölgelere göre farklı farklı dile gelmektedir. Bu tarihsel deneyim diğer halklarla ilişkiler alanını, siyasal ve toplumsal savaşımları, yengileri ve yenilgileri kapsar. Bir ya da birçok toplumsal grubun, genel özelliklerini olduğu gibi özgül özelliklerini de derinden etkileyebilir.

Farklı bir ulusal deneyim, çok zaman, benzer sosyo-ekonomik etkenlerin özdeş toplumsal kümeler üzerinde yaptıkları farklı etkiyi açıklar. Bu anlamda, Batı Avrupa, işçi sınıfının sosyo-politik bilinç düzeyi ile Amerikan işçi sınıfının sosyo-politik bilinç düzeyi arasındaki fark çok iyi bilinmektedir. Amerikan kapitalizmin özgün gelişmesi, proletaryanın maddi ve toplumsal kazanımlarının, bu ülkede, sırf ekonomik talepler savaşımlarının ve ülkenin ekonomisinin coşkun bir atılımının sonucu olduğu görünümünü doğurmuştur. Amerikan işçi hareketi içinde politika dışı sendikacılığın ("trade-unionisme") bu denli ağır basmasının nedeni budur. Amerika'da, yığınsal bir işçi partisi bulunmaması, işçinin, bilincinde, çıkarlarının savunulması amacıyla savaşım ile onu kuşatan "do-

ğal" ortam olarak gördüğü düzene karşı muhalefeti birleştirmesini önlemektedir. İşte bu nedenle, Amerika Birleşik Devletlerin'de, (esas olarak kendiliğinden olan) toplumsal protesto, özellikle, işçi sınıfının çeşitli gruplarının yaşam koşullarından kaynaklanmaktadır.

Batı Avrupa ülkelerinin pek çoğunda ise, burjuva demokratik özgürlükler, dolayısıyla da işçi sınıfının toplumsal hakları, proletaryanın kendisinin katıldığı devrimler ve keskin siyasal kavgalarla kazanıldı. Fransız, İtalyan vb. işçi sınıfında gerek iyice yerleşmiş anti-kapitalist eğilimlerin gerekse toplumsal ve siyasal düzenin devrimci yoldan dönüştürülmesine yönelik bir eylem azminin varlığının açıklaması budur.

Toplumun geleneksel yapısı, sınıfsal deneyimin yanı sıra, işçi sınıfının sosyo-politik bilincinin oluşmasının bir başka etkenidir. Nitekim, İtalya'nın güneyinde, küçük kırsal topluluk üyelerinin çoğunluğunun siyasal yönelimlerini ve eylemlerini, yıllarca, yalnızca ekonomik etkenler değil, büyük toprak sahiplerinin, kilisenin vb. besledikleri topluluksal gelenekler belirlemiştir ve bugün de belirlemektedir. Buna ayrıca, Güney İtalya'nın en geri kalmış bölgelerinde cinayet örgütü "Mafya"nın sahip olduğu istikrarlı (ve siyasal düzeyde de olan) etkisini de eklemek gerekir. İngiltere'de ise, uzun bir süre, "çürümüş yerler" adıyla anılan sistem büyük bir politik önem taşıdı. Bu "çürümüş yerler", en etkili landlord'un (toprak ağalarının) başka kimseye oy vermeyenlerin yaşadığı, dağınık nüfuslu geleneksel kırsal seçim bölgeleriydi. Bugüne dek, Federal Almanya'nın en geri ve çoğunluğu katolik olan bölgelerinin kırsal topluluklarında, halkın çoğunluğunun siyasal eğilimlerini hep, papazın ve onun çevresindeki kilise adamlarının tutumu belirlemiştir.

Küçük kentlerde, bu resmi olmayan sistem pek belirgin değildir ama yine de halkın tutum ve yönelimlerini etkileyen hiç de azımsanamayacak bir etkendir. Bu konuda, geleneksel olarak Cumhuriyetçi ya da Demokrat birçok küçük kenti olan ABD örneği özellikle çarpıcıdır.

Tarihsel olarak kurulmuş olan bu sistem bireysel ve ailesel geleneklerin yansısıdır. Ayrıca, grubun etkisinin, topluluk üyelerinin çoğunluğunun ve bunların doğal önderlerinin tutumunun da önemli bir rolü vardır. Bu etki bütün bir yaptırımlar sistemiyle desteklenmiştir, önemsenmemesi manevi bakımdan kınanmaya, saygınlık yitirmeye, söz konusu grupla bütün bağların kesilmesine ve bu durumun yaratacağı bütün ekonomik sonuçlara yol açar.

Kentleşme ve demografik göçlerin yoğunluğu arttıkça, geleneksel yapının rolü azalır. Bugün bu rol yerleşme yerinin büyüklüğüyle ters orantılıdır. Öte yandan, sosyo-politik bilincin ve tutumun oluşmasında yığınsal örgütlerin rolünün güçlendiği de görülüyor. Bu konuda doğrudan bir bağ olduğu gözlemleniyor: Yerleşme yeri ne denli büyükse, bu örgütlerin işçi sınıfı ve genel olarak da nüfus üzerindeki etkisi o denli daha büyük. Bu büyüme, bilimsel-teknik devrime bağlı kentleşmenin sonuçlarından biridir.

Bu koşullarda, ilişki ve etkileşim aracı olarak ideoloji çok büyük bir önem kazanıyor. Marksçılık-Leninciliğin klasikleri bu noktaya çok zaman dikkati çekmişlerdi. Sosyalist ideolojiyi işçi hareketinin içine sokmayı, toplumun devrimci yoldan dönüştürülmesi savaşımın başarısının güvencesi olarak gördüklerinden, bunu yapmanın zorunlu olduğu üzerinde durmuşlardı. Lenin, sosyalist ideolojiyi sokmanın, işçi sınıfının devrimci eğilimlerinin gerçekleştirilmesinin, işçi sınıfının sosyalizm özleminin bir koşulu olduğunu her zaman vurgulamıştır.

Lenin, yönetici sınıfların çıkarlarını dile getiren siyasal güçlerin, kendi açılarından, her zaman, "en yaygın (ve sürekli olarak, en değişik biçimlerde yeniden diriltilen) burjuva ideolojisinin ...kendini, kendiliğinden, özellikle işçiye kabul ettirmesi"(10) için çalışmış olduklarına dikkati çekiyordu. Şu son on yıllarda da, ideoloji-

(10) V Lenin: **Tüm Yapıtlar, C. 5, s. 393.**

nin gitgide artan önemi nedeniyle, çıkarlarını dile getiren siyasal güçlerin yönetici sınıfların bu ideolojiye ilgileri sürekli olarak arttı. Marksçılık-Leninciliğin karşısına çıkarılacak "bütünsel" bir ideoloji hazırlanmasına yönelik çabaların nedeni budur.

4. SENDİKAL HAREKET, SINIF SAVAŞIMININ BAŞTA GELEN BİÇİMİ

Bir sınıfın kurulu düzene karşı tutumunun en açık ifade biçiminin, o sınıfın sınıf savaşımına katılma derecesi, ve --içinde nesnel olarak koşullandırılmış sosyo-politik sınıf bilincinin oluşumunun hızlandığı-- bu savaşımın yönelimi ve keskinliği olduğu herkesce kabul edilir.

Bu bakımdan, işçi sınıfının "bütünleşmesi" teorisinin kurucularının, bu savaşımın dinamiğini ve karakterini aydınlatan somut kaynaklara yönelmekten kaçınmaları son derece anlamlıdır. Bu, anlaşılabilir bir şey, çünkü rakamlar onları yalanlıyor. Öyleyse, bu açıdan, gündelik eylemi ve özellikle de sendikal eylemi ele alalım. Bu savaşım geçmişte eşine rastlanmadık boyutlara ulaşmaktadır (bkz. Tablo 16 Sayfa 92'de).

Bu verilerde, en çok sayıda grevin gelişmiş kapitalist ülkelerde patlak verdiği görülüyor. Ve bu, devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin bütün çabalarına karşın, proletaryanın kendi sistemiyle "bütünleştirme" yeteneğinde olmadığını gösteren çarpıcı bir tanıklıktır. Bu arada, grevcilerin ezici çoğunluğunun (şu son yıllarda % 87 kadarı), sanayide, inşaat işlerinde, taşımacılık ve haberleşmede çalıştırılan, yani işçi sınıfının sınai çekirdeğini oluşturan işçilerden meydana geldiğini de belirtmeden geçmemek gerekir. Sosyo-ekonomik çatışmaların itici gücünü oluşturan da işte bu çekirdektir.

Sanayileşmiş kapitalist ülkelerde, grev savaşımının ulaşmadığı tek bir "rahat köşe" kalmamıştır. Şu son yıl-

Tablo 16

Grevci sayısının artışı (milyon kişi olarak)*

	Kapitalist dünyanın tümünde	*Gelişmiş kapitalist ülkelerde*
1961	51	42
1962	55	41
1963	57	42
1964	56	35
1965	36	20
1966	44	27
1967	46	30
1968	57	43
1969	60	44
1970	64	45
1971	70	48
1972	60	43
1973	60	45
1974	62	48
1975	62	49

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

larda, sınıf kavgaları, gerek sınıf savaşımının dinamiğinin şovenist çılgınlıkla çarpıtıldığı ulusal örgütleri (İsrail), gerek geleneksel "toplumsal barış" ülkelerini (İsveç, Norveç, İsviçre, Federal Almanya), gerekse yıllardır terörist düzenlerin boğduğu devletleri (İspanya) sarstı.

Hemen hemen bütün sanayileşmiş ülkelerde, sendikal hareketin, iç durumun değişmez bir öğesi durumuna gelmiş olduğuna inanmamak için hiçbir neden yoktur.

Kimi teknokratlar, grevlerin işgücünün fiyatının "olağan düzenleyicilerinden" başka bir şey olmadığını öne sürerek bu etkeni küçümsemek isterler. Oysa bu yanlış-

tır. Yakın zamanlardaki sosyo-politik bunalımlar deneyimi göstermektedir ki, belirli bir düzeye ulaştığında, grev tekellerle bütünleşmiş devlet sistemini temellerine dek sarsıyor: Grev, sınıflar arasındaki güç oranında önemli değişiklikler yapıyor, milyonlarca kişinin toplumsal ilişkiler konusundaki alışılmış kanılarını dönüşüme uğratıyor, yönetici çevreleri politikalarını gözden geçirmek, politikalarında değişiklik yapmak zorunda bırakıyor. 1960 sonu ile 1961 başı arasında Belçika'da, 1968 Mayısında Fransa'da gelişen olaylar, İtalya'da gerek 1969'daki "yakıcı güz" gerekse 1974 ve 1975'deki genel grevler, İspanya'da 1970'lerdeki güçlü gösteri dalgaları, İngiltere'deki 1972-1974 grevleri ve Muhafazakârların politikasının iflası, bütün bunlar, bunun böyle olduğunu kanıtlayan örneklerdir.

Proletaryanın sınıfsal silahı olan grevin, bugün geçmişe, hatta yakın geçmişe oranla çok daha büyük etkileri var. Gitgide daha pahalı karmaşık donatımların kullanılmaya başlaması, daha ciddi teknolojik zorunluluklar, sermayelerin ve iş idaresinin temerküz etmesi ve merkezileşmesi, çeşitli üretim tiplerinin ve çeşitli ekonomik faaliyet alanların gitgide artan bir şekilde sarmaşması günümüz kapitalist işletmeyi ve hatta bir bütün olarak ulusal ekonomiyi işçi sınıfının ortak eylemine karşı daha dayanıksız duruma getiriyor. Bu olgu üzerinde spekülasyon yapan, kimi anarko-sendikalistler, kapitalist düzeni yıkmanın "evrensel aracı" olarak genel grev teorisini yeni koşullarda diriltmeye çalışıyorlar. Onlara göre, bu silah, siyasal eylemin diğer bütün biçimlerini gereksiz kılmaktadır.

Son yıllarda, böylesi görüşler, proleter-olmayan ya da proleterleşme yolundaki katmanlar, ve aynı zamanda gençler arasında da geniş çapta yayılmıştı. Birikmiş ekonomik ve siyasal savaşım deneyimi böylesi görüşleri aşma olanağını veriyor. Bu deneyim birikimi ne denli büyükse böylesi görüşleri aşma işi de o denli hızlı oluyor. Sendikal eylemlerin yol açtığı sosyo-politik bunalımlar (örneğin Fran-

sa, İtalya ve İngiltere'de) grev hareketinin bir yandan gitgide artan etkisini, öte yandan işçi sınıfının nihai hedefine ulaşmak amacına dönüş kullanımının sınırlılığını da ortaya koydu. Bu sınırların, bir bakıma, işçi hareketinin yalnızca bir dizi işletmeyi değil, bütün ekonomiyi de felce uğratmak konusundaki gitgide büyüyen yeteneğine bağlı olması, son derece anlamlıdır. İşçi sınıfının yüzyüze geldiği ve toplumsal yenileşmenin başlıca gücü olan bu sınıfın içinde bulunduğumuz evrede artan sorumluluğuna uygun sosyo-politik çözümler gerektiren son derece karmaşık bazı yeni sorunlar buradan kaynaklanmaktadır.

Ekonomik savaşım ile siyasal savaşım arasındaki acil hedefler ile nihai hedefler arasındaki proletaryanın mesleki çıkarları ile sınıfsal çıkarları arasındaki ilişkiler gibi, grevin kendisi kadar eski tartışmalarda izlenmesi gereken yolu geçmişte olduğu gibi bugün de Markçı-Leninci düşünce göstermektedir. İşçi hareketinin bilimsel-teknik devrim ve devletle bütünleşmiş tekelci oligarşinin toplum üzerinde artan egemenliği çerçevesindeki önemli bir yasasını, işçi sınıfının komünist öncü-gücü keşfetmiştir.

L. Brejnev, Sovyet sendikalarının 15. Kongresi'nde şöyle diyordu: "Sınıf savaşımlarında, komünistlerin zamanında dikkatlerini yöneltmiş oldukları eğilimin gitgide daha belirginleştiği görülüyor. Bu eğilim, ekonomik savaşımın tekellerle bütünleşmiş devlet egemenliği sisteminin tümüne karşı eylem haline dönüşmesidir".(11)

Bu saptama gerek bilimsel bakımdan gerekse pratik bakımından çok önemlidir. Söz konusu olan yalnızca hedef değiştirmek, yani, tek tek kapitalistlerin yerine tekellerin devletini koymak değil. Söz konusu olan, çok daha değişik ve derin bir süreç.

Evet grevin yöneldiği hedef değişiyor. Grev artık, tek bir işverene değil, bir işverenler grubuna, bir kamu

(11) **Le P.C.U.S. en lutte pour l'unité des forces révolutionnaires et pacifiques**, p. 376.

kuruluşuna, hatta kimi zaman hükümetin kendisine yönelik. Öte yandan grevin örgütsel biçimleri de değişikliğe uğruyor. Kesimsel ve bölgesel düzeydeki sendikal hareket, ulusal savaşım günleri ya da haftalarında tek bir program çerçevesi içinde düzenlenmiş olan işi yavaşlatma grevleri, döner grevler ya da işyeri işgalleriyle birlikte yapılan genel grevler vb. muazzam boyutlara ulaşıyor. Talepler yelpazesi genişliyor (derin sosyo-ekonomik dönüşümler, demokratik reformlar; konut, eğitim kamu sağlığı, taşımacılık vb. alanlarında hükümet politikasının gözden geçirilmesi vb).

Emekçilerin yığınsal örgütlerinin sosyo-politik talepleri daha önce hiçbir zaman, halkın, aralarında proleter-olmayan katmanların da bulunduğu böylesine geniş kesimleri üzerinde böylesi bir çekiciği ve harekete geçirme gücü yoktu.

Nitekim, İtalyan işçi sınıfının, konut ve vergi reformu; ekonomik gelişmede Güneyin sanayileşmesi temeline dayalı yeni bir yol tutulması konularındaki eylemi, kimi aşamalarda İtalya'nın bütün faal nüfusunun katıldığı güçlü grevlere yol açtı: Bu grevlere ocak 1973'te 20 milyon, şubat 1974'te ise 13 milyon emekçi katıldı.

Fransız emekçilerinin 1968'den sonraki en yığınsal savaşımları, emekli aylıklarında köklü bir iyileşme, ücretlerin yaşam pahalılığındaki değişikliklere uygun olarak düzenlenmesi, enflasyona ve fiyat artışlarına karşı etkin önlemler alınması taleplerini yükselten 1971 yazı, 1972 ilkbaharı ve 1974 kışı ulusal "eylem günleri"ydi. Bu günlerde, grevlere işçilerin yanı sıra, yüzbinlerce hizmetli, ilkokul öğretmeni, doktor ve hatta polis katıldı.

Japonya'da, 1971, 1972, 1973 ve 1974'de, "ilkbahar taarruzu" atılımı, hareketin öncüleri ve Japonların ezici çoğunluğunun çıkarlarının tercümanı olan sınıf sendikalarınca öne sürülmüş olan taleplerin sonucuydu. Bu talepler arasında, devlet kredilerinin toplumsal güvenlik ve kamu sağlığı yararına yeniden dağıtımı, yen'in değerinin dolar karşısında dalgalanmaya bırakılmasına karşı çı-

kılması, Okinava'nın Japonya'ya, Amerikan üslerinden arındırılmış olarak, geri verilmesi vb. yer alıyordu.

Federal Almanya'da sendikal hareketin uzun bir durgunluk döneminden sonra yükselmesi, metalürji işçilerinin sosyo-ekonomik talepleri dile getiren belgiler ortaya koyan greviyle başladı (1971 sonu). Savaş sonrasının bu en büyük grevinin 1972 ilkbaharında Federal Almanya ile Sovyetler Birliği ve Polonya arasında imzalanan anlaşmaların onaylanması için eşi görülmedik politik grev ve gösteri dalgası ve bunu 1973'te belediye ve makina yapım işçilerinin güçlü grevleri izledi.

İngiltere'deki son savaşımların (Upper Clyde'da gemi yapım işçilerinin sekiz aylık "work-in"i, 1972 yazında dok işçilerinin dramatik grevi, maden ocağı işçilerinin 1972 başı ve 1973-1974 kışındaki iki grevi) incelenmesinden, bu savaşımlarda başarıya ulaşmanın işçilerin kararlılıklarına ve omuzomuzalıklarına bağlı olmadığı ortaya çıktı. Tekeller tarafından gerçekleştirilen emekçilerin zararına ekonomik yapıyı yeniden biçimlendirme çerçevesinde, grevcilerin talepleri, İngiltere emekçileri için, ekonomik gelişme programının bir çeşit almaşığıydı.

Son yılların grev hareketinin tarihçesi bu gibi örnekler bakımından zengindir.

Komünistlerce dile getirilen yasanın toplumsal bakımdan belirgin özelliği, proletaryanın geniş sınıfsal birliklerinin örgütlenmesi, işçi sınıfı ve onun öncü-gücünün etrafında toplanmış anti-tekelci güçlerin savaşkan bir koalisyonunun oluşturulmasıdır. Başka bir deyişle, boyutları ve taleplerinin içeriği itibariyle, atölyenin, işyerinin, ekonomik kesimin sınırlarını aşan grevler sırasında, işçi sınıfı olgunluğunu, kendi saflarındaki mesleki bölünmenin üstesinden gelebilme yeteneğini kanıtlar; kendi acil çıkarları ile halkın çoğunluğunun çıkarlarının bütünlüğünü gündelik olarak gerçekleştirir. Eylemin (ekonomik ve sosyo-politik) yakın hedefleri gitgide daha çok, tekellerin erkinin yerine, yolu toplumun sosyalist bir dönüşümüne

açacak olan demokratik bir düzen getirmek için yürütülen savaşımla sarmaşır.

Elbette, burada söz konusu olan, bir süreç, karmaşık ve çelişkilerle dolu bir eğilimdir. Bununla birlikte, eğilimi yalnızca teorik analiz ve geçmiş deneyim (özellikle de Halk Cephesi türünden bir koalisyon deneyimi) değil, fakat aynı zamanda yığınsal grevlerin canlı gerçeği de doğrulamaktadır ki bu da, Marksçı-Lenincilerin, bu eğilimin geleceği olduğunu söylemelerini sağlıyor.

Grevin toplumsal bakımdan özgürlüğe kavuşma savaşımındaki yeri ve rolü sorunu, en genel çizgileriyle işte bu şekilde ortaya çıkıyor. Şimdi de, sendikal hareketin, çağdaş proletaryanın gelişmiş kapitalist ülkelerdeki durumunun bileşiminin ve sınıf bilincinin özelliklerini en büyük açıklıkla yansıtan bazı somut yanlarını ele alalım.

En başta göze çarpan, sendikal hareketin bugünkü atılımının ciddi bir sarsıntıya uğramış bir ekonomik konjonktür çerçevesi içinde süregelmekte olduğudur. 1968-1973'te, grevlere 70 milyon kişi yeni herhangi bir altı yıllık dönemde görüldüğünden çok daha fazla işçi katıldı. (Ki tek başına bu da söz konusu atılımın istikrarının bir kanıtıdır.) Yalnızca en önemli altı kapitalist ülkede (ABD, Japonya, Federal Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya) 1971'deki grevler boyunca 85 milyon kadar işgünü yitirildi. Bu sayı, bütün gelişmiş ülkelerin geçmiş yirmi yıldaki yıllık ortalamasından hemen hemen üçte bir oranında daha çoktur. Üstelik, bu 1971 yılı üretim temposundaki gerilemeyle ve kapitalist ekonominin kimi kesimlerinde (metalürji, makina yapımı, kimya vb.) bir daralmayla istihdamın sürekli azalışı ve işsizliğin artışıyla dikkati çeken bir yıldı. Bu olgular, enerji bunalımı, hammadde bunalımı ve kapitalizmin dönemsel bunalımı nedeniyle 1973-1975'te kendini daha da keskin bir şekilde ortaya koydu.

Üretimin azalmasının ve işsizliğin sendikal hareket üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu da hep bilinen bir şey-

dir. Kapitalistler, özellikle işçi hareketini "ılıtmak" için, çok zaman, lokavtlara, iş haftasını sınırlamaya, üretimde kısmi bir kısıntıya başvururlar. Yedek işçi ordusunun büyümesinin, genel olarak, sendikal harekette nispi bir gerilemeyle aynı zamanda görülmesi hiç de rastlantı değildir. Bugünkü durum, genel tabloya önemli düzeltmeler getiriyor. Burada söz konusu olan, bir "kurala aykırılık" değil, çalışma piyasasındaki durumda bir bozulmanın yol açtığı bunaltıcı etkinin emekçiler ve sendikalarınca gitgide daha büyük bir başarıyla giderilmesini öngören bir yasadır.

İşçi sınıfının elindeki savaşım araçlarının, yani dal budak salmış örgütsel bağların, sendikaların parasal fonlarının, işçi basınının ve zaman içinde çelikleşmiş bir silah haline gelen grev savaşımının engin deneyiminin artması, tıpkı, yoğun bir işsizlik sırasında bile işgücü piyasasında bir gerilim yaratarak işgücünü yeni gerekliklere bağımlı kılan bilimsel-teknik devrim gibi, sonucu belirleyici bir rol oynarlar. Bu durum, kapitalistin, yedek işgücü ordusunu işçi sınıfının çeşitli kesimleri üzerinde bir baskı aracı olarak istediği gibi kullanmasını önler.

Başka bir deyişle, burjuvazi övgücülerine göre işçi sınıfının "sistemin refahına" gitgide artan ilgisini önceden belirleyen süreçten kökten farklı bir süreçle karşı karşıya bulunulmaktadır. Bir ekonomik durgunluk bağlamında grev hareketinin yoğunlaşması, işçi sınıfının kendini bugün "sistem"e eskisinden daha az bağımlı hissettiğini açık bir şekilde kanıtlar. Emekçilerin bağımsız eylemleri için nesnel koşullar, azalmak şöyle dursun, tersine artmaktadır. Bu koşullar, işçi sınıfını, çıkarlarının devlete bütünleşmiş tekelci oligarşininkilerle taban tabana karşıt olduğunun bilincine vardırmak için eşi bulunmaz bir fırsat oluşturmaktadır.

Kimi reformist sendikalardaki tutum değişiklikleri bu bakımdan çok dikkati çekicidir. Örneğin, şu son zamanlarda, İngiltere'deki Trade-Union Congress'te bir sol-

laşma, Fransa, İtalya ve Belçika'daki bazı sosyal-demokrat ve Hıristiyan sendika önderlerinin tutumlarında sol radikalist öğelerin ortaya çıkışı gözlemleniyor. Ayrıca, en önemli Batı Alman sendikalarının (maden sanayii, kimya vb.) yönetiminde savaşkan eğilimlerin arttığı görülüyor. Japonya'da, reformist konfederasyon Domey'in politikasında sol bir eğilim başladı. Genel durum zemini üzerinde incelendiklerinde bu süreçler, yığınların anlayışında meydana gelmiş olan derin dönüşümlerin belirtisidir.

Grev hareketinin bugünkü yönelimlerinin ve sınıflar arasındaki belli başlı uzlaşmaz çelişkilerin incelenmesi, bunları yaratan başlıca etkenin, emek ile sermaye arasındaki günlük ilişkileriyle, kapitalist işletme olarak kaldığını açıklıkla ortaya koyar. Sendikal hareket, işçi sınıfının gereksinimlerinin artmasının onun geleneksel savaşımını, günlük ekmek için savaşımını ortadan kaldıracağı yolundaki tezin yanlışlığını gözler önüne seriyor. İşçi savaşımlarının temel hedeflerinden biri bugün de, ücretlerin arttırılmasıdır. Bu hedef, geniş halk yığınlarını savaşıma kaldırmakta ve grevlere, onları toplumsal ve siyasal durumun radikalleşmesinin en önemli etkenlerinden biri haline getiren bir genişlik ve örgütlülük vermekte yardımcı olmaktadır.

Bugünkü durumun belirgin özelliği, sömürünün azaltılması ve --grevci işçileri yalnızca kapitalist işverenlerle değil, fakat aynı zamanda devlete bütünleşmiş tekelci sistemle de dolaysız bir şekilde karşı karşıya getiren-- ulusal gelirden alınan payın artırılması savaşımıdır. Bu karşıtlaşmanın belli başlı nedenleri ise, emekçilerin satın alma gücünü azaltan fiyat artışları ve enflasyondur.

Enflasyon kapitalist ekonominin "normal" işleyişini sürdürmenin sürekli bir aracı durumuna geldiğinden, grevcilerin ekonomik platformları da bu durumun sonucu olarak değişti. Bundan daha kısa bir süre öncesine kadar, ücretlerdeki % 10 ile 15 arasındaki bir artış isteği, toplu sözleşmeler uygulamasında gözüpek bir yenilik gibi görü-

nüyordu. 1960'lı yılların sonundan itibaren ise, % 20 ile 35 arasındaki bir artış, gitgide daha sık rastlanan bir talep durumuna geldi. 1971-1972'de, bu oranda bir ücret artışı ABD'de, İngiltere'de, İsveç'te, Federal Almanya'da ve Japonya'da sendikal savaşımların konusu oldu.

Emekçiler, daha tutarlı talepler öne sürerek, dörtnala yükselen fiyatlara yetişebilmek ve böylece de gitgide artan sömürü oranını etkisiz duruma getirmek amacını güdüyorlar. İşçilerin kavgayı, "sistemin iyiliği"nin sınıf çıkarlarından önce geldiği görüşünde olan sendika önderlerine karşın başlatmalarına oldukça sık rastlanmaktadır. Bu durumun sonucu ise, 1960'lı yılların sonu ile 1970'li yılların başı arasında, İngiltere'de, ABD'de, İsveç'te, Federal Almanya'da vb., "vahşi" olarak adlandırılan geniş bir grev hareketi oldu. İşte bu nedenledir ki, sendikalar, taleplerini hazırlarken, çalışmanın üretkenliğindeki artışla ilgili resmi verileri gitgide daha az, yaşam pahalılığı dinamiğini, kapitalist kârlarının artışını ve emekçilerin toplumsal olarak koşullandırılmış gereksinimlerinin büyümesini ise gitgide daha çok dikkate alıyorlar.

Uzlaşmacı reformist birçok sendika önderinin çok zaman zorla yöneldikleri bu yeni yol, özünde, kapitalist toplumda "sınıfsal yansızlık"ın ya da "çalışmanın üretkenliği" kavramının bilimsel yansızlığının kabulünün terk edilmesini yansıtıyor. Böylece de, geçmiş şu son yirmi yıl içinde işçi sınıfını bağımsızlığından yoksun kılmak, onun yığınsal örgütlerini sistemle "bütünleştirmek" amacını güden devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin çabalarının toplulaşma noktası olan "fiyat ve gelir politikası"nın temel direklerinden biri yıkılmış oluyor. İşçilerin taleplerinin çapının büyümesi, işçilerin, kendi gelirlerinin dinamiğini "çalışmanın üretkenliğinin" dinamiğine "sıkı sıkıya tabi kılmakla", yalnız bağımsızlıklarını değil herşeylerini yitirdiğini, oysa ki kârlarının yalnızca bir kısmından yoksun kalan kapitalistin bırakmak zorunda kaldıklarından çok daha fazlasını cebe indirdiğini pratik deneyim yoluyla kavradığını ifade eder.

Bu olgunun kendiliğinden kavranması, kapitalist devletin "aracı" rolü masalını çürüten, "gelirler politikası" nın genel bunalımına yol açar. Bu bunalımın derinliği, yönetici çevrelerin sendikalarla uzlaşmalı bir "gelirler politikası" uygulamasından bu politikayı zorla kabul ettirme yeltenişlerine (özellikle, ABD ve İngiltere gibi liberalizmleriyle övünen ülkelerde) geçişte açıklıkla görülebilir. Bu, kapitalist devlete kapitalist devlet olarak yönelik olacak daha geniş yeni çatışmalar için zeminin nesnel düzeyde bir hazırlanmasıdır.

"Ücretler için" yürütülen bugünkü sendikal savaşımlardan, bir başka kural daha çıkıyor. Bugünkü sendikal savaşımların belgisi artık gitgide daha sık, "Daha çok ücret ödeyin!" yerine, "Emekçilerin satın alma gücünü güvence altına alın!"dır. Demek ki, vurgulanan nokta (alışılmış, doğrulanmış ve geleneksel olmakla birlikte), hayat pahalılığı artışının maddi düzeyde telafi edilmesi talebinden, enflasyonun ve fiyat artışlarının durdurulması amacıyla kamusal önlemler alınması talebine doğru yer değiştiriyor. Dolayısıyla da, savaşımların amacı artık kapitalistin kesesi olduğu kadar kapitalist devletin ekonomik politikasıdır da. Bu eğilim, komünistlerin etkisinin kendini güçlü bir şekilde duyurduğu tutarlı sınıf sendikalarının yönettiği kavgalarda daha belirgindir. Nitekim, Fransız emekçilerinin bundan kısa bir süre önceki en önemli eylemi olan, 6 Aralık 1973'teki yirmi dört saatlik grev, hayat pahalılığına karşı bir ulusal savaşım günüydü. İtalya'da da, 13 milyon kişinin katıldığı 27 Şubat 1974 grevinin olduğu gibi gerek ülkenin çeşitli bölgelerinde gerekse ekonominin çeşitli kesimlerinde yürütülen birçok sendikal savaşımın amacı hiç de ücret artışı değildi: Amaç, enflasyonu gemlemek, ekonomik gelişme mekanizmalarında reform yapmaktı. Japon emekçilerinin son yirmi yıl içindeki en güçlü taarruzu olan, 1974'teki "ilkbahar taarruzu"nun hedefi de farklı değildi: Ücretlerin yükseltilmesi ile fiyatların yükselmesinin kesinlikle önlenmesi tek bir talep olarak dile getirilmişti.

İş için savaşım, işten çıkarmalara karşı savaşım, iş güvencesi için savaşım, işgücünün azami kullanımı için savaşım, işgücünün kesimler arası yer değiştirmelerinde demokratik bir denetim için savaşım vb. bütün bunlar grevciler ile ulusal ve uluslararası sermayenin merkezlerini doğrudan doğruya karşı karşıya getiren yerel çatışmaların genişlemesine ve derinleşmesine tanıklık etmektedir. Nitekim, İtalyan emekçilerinin savaşımlarının başlıca amacı, çalışılacak işlerin sayısının artırılmasıydı. Yalnızca daha önce sözünü ettiğimiz 1972 ve 1974 genel grevlerinde değil, fakat kesimsel grevlerde, tekstilde, kimyada, inşaat işlerinde ve özellikle de metalürji sanayiindeki grevlerde de görüldüğü gibi, bu talebin geniş yığınları seferber etme konusunda büyük bir gücü vardır. İtalya'da, beş ay boyunca, 1,5 milyon makina yapımı ve metalürji sanayi işçisi, yeni toplu sözleşmeye, ücretlerin artırılmasının yanı sıra, ülkenin güneyindeki işsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için, yeni yatırımların büyük bölümünün güneyde yapılmasının sağlanması amacıyla savaşımlarını sürdürdüler. Gerek 1971'de Faulguemont (Lorraine) kenti maden ocağı işçileri ve kent halkının grevi, gerekse Besançon'da "Lip" işçilerinin on aylık grevinin amacı da yine işlerini korumaktı. İngiliz dok işçilerinin 1972 yazındaki grevinin başlıca amacı da iş güvenliğiydi. Bu grev, işçi sınıfının İngiliz muhafazakâr hükümetiyle çalışmasında son derece önemli bir uğrak oldu. Sınıf savaşımı, İngiltere'de, Upper Clyde işçilerinin gemi yapım tezgâhlarının kapanmasına karşı sekiz aylık eylemlerinin başarıya ulaşmasıyla yoğunlaştı: Düzinelerle işyerinin işçileri, onları örnek alarak, işyerlerini işgal ettiler. 1970-1972'de önemli grevler düzenlemiş olan Amerikan dok işçileri demiryolcular, metalürji işçileri vb.'lerinin taleplerinden biri de yine, işlerinin korunmasıydı. Aynı talep Federal Almanya ve Belçika işçilerinin grev gerekçelerinde de göze çarpar.

Çalışma hakkının savunulması, işçi hareketinin en geleneksel ve aynı zamanda da en karmaşık hedeflerin-

den biridir. Bu karmaşıklık, devletin tekellerin çıkarları doğrultusunda ekonomiyi "düzenlemesi", ulusal pazarların bütünleştirilmesi, çokuluslu tekel gruplarının gitgide artan imparatorluğu çerçevesi içinde artmak eğilimindedir. Karar alma merkezleri (bu örnekte, istihdam sorunları konusunda) işçilerden artık yalnız "maddi olarak" uzak değil, aynı zamanda da, bir yığın, "nesnel" kanıtla, gerek teknik ilerleme ekonomik hesap gereksinmelerine, gerekse çağdaş bir taban üzerinde ekonominin yeniden kuruluşu zorunluluğuna vb. atıflarla da ayrılmış durumda.

Bu politika, işçi sınıfı açısından, demokrasi ve toplumsal ilerleme açısından gerçek bir tehlike taşımaktadır. Bu nedenle, işçi sınıfının bu politikaya karşı verdiği yanıt daha da bir anlamlıdır. Çalışma hakkını savunma dünya ölçüsünde bir boyut kazanıyor. İşçi sınıfının savaşımının bu talebi başarıya ulaştırmak amacına dönük silahları arasına uluslararası grev de ekleniyor. Böylesi grevler, Solvay (Fransa, İtalya, Belçika) ve Saint-Gobain (Fransa, İtalya) gibi kimya sanayiindeki çokuluslu şirketlerin, Pirelli-Dunlop (İtalya, İngiltere) gibi tekel gruplarının AKZO (Hollanda, Federal Almanya, Belçika) kimya-tekstil kumpanyasının vb. işyerlerinde uygulandı.

Geleneksel dayanışma kampanyalarından farklı olarak, hareket başka devletlerin emekçilerince desteklendiğinde (iş bırakmalar, gösteriler, gemilerin boşaltılmaması, yardım toplama), bunlar birleşik, önceden hazırlanmış ve tek bir plana göre yürütülen eylemler oluyordu. Bu eylemlerin öncüleri, tek bir grubun eşit payda katılan, ortak bir görevi yerine getiren üyeleri olarak davranıyorlardı.

Bunlar, örgütleyicilerinin de dediği gibi, ilk adımlar, işçi hareketinin henüz yeni bir zemin üzerindeki ilk kuvvet denemesiydi. Bu ilk deneyimler özellikle yönelimleri bakımından önemlidir: Temel haklardan biri olan iş için savaşımın mantığı, işçileri ve onların örgütlerini doğru-

dan doğruya çağdaş kapitalizmin başlıca gücüyle, çokuluslu tekellerle çalışmaya götürüyor.

Çalışmanın koşulları ve karakteri için girişilmiş olan savaşımın rolü durmaksızın artıyor. Burjuva istatistikleri, bu konuda, çelişkili veriler ortaya koyuyorlar. Verdikleri rakamlardan, bu grevlerin kimi ülkelerde (örneğin İngiltere'de) iş uyuşmazlıklarının üçte biri kadarını oluşturduğu sonucu çıkıyor. Bununla birlikte, burjuva istatistiklerine savaşım nedenlerinin tümü içindeki kapitalist işyerinde bireylerin durumunu belirleyen etkenlerin payı konusunda ne de emek ile sermaye arasındaki topyekün savaşımlar içinde bu türden savaşımların işgal ettikleri yer konusunda bir sonuca varmayı sağlıyor. Ne var ki, çalışmanın yoğunlaşması ve tempoları, çalışma zamanının süresi ve dağılımı, çalışmanın karakterine mesleki intibak gibi bir takım sorunların yol açtığı bu eylemlerin bağlı oldukları bilimsel-teknik devrim sorunlarıyla ilişkili kesin bir önemi vardır.

Kendilerini bu savaşımların odağında bulanlar, "Uzman" işçiler, yarı-uzman işçiler, zincir yöntemiyle çalışan işçilerdir. Uzman işçilerin ağırlığı son derece büyüktür. Uzman işçiler belli başlı kapitalist ülkelerin imalat sanayiindeki işçilerin tümünün % 40 ile 50'sini oluştururlar. Otomobil sanayiindeki oranları özellikle büyüktür ve % 80'i bulur. Daha iyi koşullar ve yetkin bir iş organizasyonu için savaşım, burada, başta gelen bir önem kazanmıştır.

Uzman işçilerin, öldürücü çalışma tempolarının, çalışmanın aynı işin yinelenmesine dayalı ve parçalı karakterinin, gerektirdiği fiziksel ve sinirsel gerilimin yol açtığı protestosu Taylor sisteminin bilimsel-teknik devrimin yarattığı koşullardaki bunalımını tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Tek bir kapitalist bakımdan "rasyonel" olan, işlemlerin aşırı bölünmesi ve işçinin makinanın bir eklentisi durumuna, canlı robot durumuna dönüştürülmesi, bunların bir yandan otomasyonu engelleyen, öte yandan da pek büyük ekonomik kayıplara yol açan

(işgücü dalgalanmaları, kazalar, yokluklar, ıskartalar, iş uyuşmazlıkları) apaçık "irrasyonelliğini" gösterdi. Uzman işçilerin grevlerinin ortaya çıkardığı hakikat budur.

Fakat uzman işçilerin grevlerinin önemi bu kadarla sınırlı değildir. Bu grevler işçi hareketinin yapıcı girişkenliğini de kanıtlıyor. Örneğin, Renault ve Fiat fabrikalarındaki, diğerlerinin yanısıra şu talepleri de öne süren, 1970'lerdeki grevleri ele alalım:

— İşleri, daha önemli bir zihinsel çaba harcamayı gerektirecek bir işlemler bütünü halinde tekrar birleştirerek, görevlerin aşırı bölümlenmesinin ortadan kaldırılması; değişik kesimlerde, esas üretimde ve onarım ekiplerinde dönemsel çalışma; işçilerin düzenli aralıklarla yeniden yetiştirilmeleri; mesleklerine benzer mesleklerin eğitiminin yapılması;

— Ücretlerin yapısının değiştirilmesi, ücretlerdeki (artık, çalışmanın üretkenliğinin ekonomik bir uyarıcısı olarak etki yapmayan, ve işçiyi çalışmanın istenen yoğunluğuna uymaya zorlayan bir denetim ve disiplin aracı durumuna dönüşen) "tempolar" öğesinin ortadan kaldırılması, işçinin ustalığını ve deneyimini değil, yalnızca yapılan işlemin karakterini ya da çalıştığı makinayı göz önünde tutan "iş değerlendirmesi" ilkesine dayalı ücret sisteminin kaldırılması;

— Çalışma süresinin azaltılması ve telafi edici mola sürelerinin arttırılması; geleneksel zararlı etkenlerin (toz, gürültü, zehirli maddeler, vb.) ve aynı zamanda da özgü yorgunluk etkenlerinin (sürekli aynı şeyi yapmak, öldürücü çalışma tempoları, sinirsel gerginlik vb.) göz önünde tutulması;

— "Meslek" ve "vasıf" sınıflandırmasının gözden geçirilmesi; gereğinden çok ayrıntılı olan (gerek ustalık gerekse bilgi bakımından eşdeğerde olan işçileri, fiilen içinde bulundukları vasıfsız işçi durumunu gizlemek amacıyla yapay olarak onlarca kategori halinde bölen) ücretler çizelgesinin yerine emekçinin gerçek yetişkinliğini hesaba katan daha sınırlı bir çizelge konması;

— Bütün bunların yerine getirilmesinin sendikalarca denetlenmesi.

Bu, gerçekten, çalışma koşullarını insanileştirmek amacını güden bütünsel bir savaşım programı, insan etkeninin, makinaya bağımlılık sistemine son vererek, kapitaliste işçilerin üretim organizasyonu seçeneğini dayatan bir programdır.

Sanayi proletaryasının içinden doğmuş olan bu talepler, reformistlerin ve "sol" maceracıların söylediklerinin tersine, ne bir "öne çıkış" ne de biraz düzeltilmiş olan gerçekle bir "uzlaşma"dır. Fransız Genel İş Konfederasyonu CGT'nin yöneticilerinden Henri Krasucki bu konuda şöyle diyor: "Sınıf savaşımının düzeyinin yükselmesinin yeni bir yanıyla karşı karşıya bulunulduğu düşünülebilir. Söz konusu olan hep, yalnızca sömürünün etkileriyle savaşmaktır, ama bu etkiler ve bu savaşım, gitgide daha çok, temel sorunları, bu durumun nedenini gün ışığına çıkarmaya yardımcı oluyor."(12)

Uzman işçilerin grevleri, yeni bir iş organizasyonu talep etmekle, işçi sınıfının tümünün karşısına, ileri, daha karmaşık görevler getiriyor, işçi sınıfının tümüne, gerek kapitalistlerin bilimsel-teknik devrimin meyvalarına tek başlarına sahip çıkmalarına karşı savaşımın, gerekse bu devrim karşısında etkili bir tutum takınmanın olanaklı ve zorunlu olduğuna kendi deneyimiyle kanaat getirmesine izin veriyor.

Yığınsal talepler için savaşım, işçi sınıfının ve onun öncü-gücünün yönetici rolünün ve birleştirici etkenlerinin, anti-tekelci savaşımın çeşitli akımlarına oranla azaldığını kanıtlamak isyenlerin bu yoldaki sözlerine yalanlamaktadır. Gerçekten, bu hareketlere katılanların toplumsal yelpazesi bugün her zamankinden çok daha çeşitli öğelerden oluşuyor. Proletaryanın silahı olan grevin pekçok hizmetli, öğrenci, bilimsel ve teknik alanlarda çalışan aydın, öğretmen ve başkaları tarafından kullanıl-

(12) **Cahiers du communisme**, No. 9, 1971, p. 101.

ması, bazı ülkelerde sıradan bir olgu ve hatta bir gelenek haline geldi. İngiltere'de 300 bin devlet memurunun, grevi, İsveç'te 28 bin yüksek devlet memurunun bir buçuk aylık grevi; İtalya, ABD ve Fransa'daki birçok öğretmen grevleri, Fransız hizmetlilerin ulusal savaşım günleri, İsrail'de 10 bin sağlık emekçisinin eylemi gibi uluslararası yankılar yapmış iş bırakmalar, bunun son yıllardaki örneklerinden yalnız birkaçıdır.

Gözlemciler, bu emekçi kategorilerince benimsenen savaşım yöntemlerinin işçi grevlerininkilerle benzerliği karşısında şaşkınlığa düşmüşlerdi: Grev gözcülüğü, grev kırıcılarla savaşım, bildiri dağıtılması, megafon kullanılması, vb., ve hatta, güvenlik kuvvetleriyle çatışmalar.

Ne var ki bu savaşımların proletaryanın savaşımından bir takım farklılıkları da vardır. Bu emekçi kategorilerinin kavgasında, her zaman, savaşımın acil hedefler ile uzun vadeli hedefleri konusunda net bir görüş yoktur. Ayrıca, bu emekçi kategorilerinin kavgasında, proleter olmayan katmanlara özgü bir örgütlenme eksikliği de görülür. Hizmetliler hekimler, öğretmenler arasında çok zaman, kesinlikle mesleki ilkeye ya da siyasal renge göre birbirinden ayrılan düzinelerle "özerk" sendika faaliyet gösterir. Aralarındaki rekabet, kimi zaman, bunları ayrı sözleşmeler imzalamaya yöneltir ve buna benzer olumsuz sonuçlara sürükler.

Bu ise, grevci akımların kaynaşmasını önler, hatta kimi zaman, geçici bölünmelere yol açar. Örneğin, ilkokul öğretmenleri, ortaokul ve lise öğretmenleri ve üniversite profesörleri, her zaman, halk yığınlarına eğitim yolunun açılması, öğretim program ve yöntemlerinin değiştirilmesi ve demokratikleştirilmesi vb. gibi konularda ortak taleplerin izleyicisi olmayabilirler. Çok zaman, hekim sendikaları, kamu sağlığı konusundaki, parasız sağlık hizmeti, ilaç fiyatlarının düşürülmesi vb. reform tasarılarına aykırı düşen bir takım talepler öne sürebilirler. Diğer ileri güçlerle omuzomuzalıktan yoksunluk, onlarla işbirliğinin reddi, çoğu kez bu emekçi gruplarının eylemlerinin, yö-

netici çevrelerin de kışkırtmasıyla yalıtlanmasına neden olmaktadır.

İşçi hareketinin önemi, gücü ve deneyimi işte o zaman kendini gösterir. Örneğin, ilkokul öğretmenlerinin, hekimlerin ve gümrükçülerin sendikal hareketinin kimi yanlarını sert bir şekilde eleştirmekle birlikte, İtalyan Komünist Partisi ve İtalyan sınıf sendikaları bu kategorilerin grev hakkını olanca ağırlıklarıyla savundular. Komünist basın, Torino'daki "sessiz yürüyüş"e katılan ve bu yüzden baskı gören polis memurlarının savunmasını üstüne aldı.

Fransa'da, sıradan meslekler hizmetlileri ve aydınların eyleminin desteklenmesi, Komünist Partisi'nin 1971 kasımındaki, işyerlerinde çalışma konusunu ele alan ulusal konferansının gündemine alınmıştı. Frasız Genel İş Konfederasyonu CGT, sendikalar halinde örgütlenmek ve grev hakkı için grev yapan polisleri savargücüyle savundu.

İsveç'te, yüksek devlet memurlarının yaptıkları ("ayrıcalıkların grevi" olarak adlandırılan) grevin hedeflerini eleştirmiş olan Komünistler, erkin onlara karşı aldığı lokavt kararlarına karşı çıktılar ve Parlamentoda, grevi kırmak için istenen olağanüstü yetkilere olumsuz oy verdiler. İsveç Sendikaları Merkez Birliği de grevcilerin tutumunu paylaşmamakla birlikte yine de onların sendikalarına önemli miktarda para verdi.

İngiliz postacıları da, bir buçuk ayı aşkın bir süre boyunca, grevcilerin çevresinde gerçek bir manevi linç havası yaratmış olan burjuva basınının ve hükümetin aralıksız saldırılarına ancak bazı önemli İngiliz sendikalarının, Komünistlerin ve İşçi Partisi'nin sol kanadının maddi ve manevi desteği sayesinde karşı durabildiler.

Birçok durumlarda, son derece değerli olmakla birlikte yalnızca geleneksel dayanışma söz konusu değildi. İşçi sınıfının son dönemin büyük savaşımları sırasında zenginleşmiş olan deneyimi, proletaryanın anti-tekelci güçlerin birleşmesinin başlıca öncüsü olduğu yolundaki artan bilinci de önemli bir rol oynadı.

Grev, işçi sınıfının, ekonomik ve siyasal talepleri için, kapitalist toplumun devrimci yoldan değiştirilmesi için yürüttüğü diğer savaşım biçimlerine sıkıca bağlıdır. Burjuva parlamenter sistemi çerçevesi içinde önceden kazanılmış siyasal haklardan yararlanan siyasal savaşım yöntemleri geniş ölçüde uygulanır.

Siyasal kazanımları genişletmek amacını güden bu yöntemler, gerek kapitalist gruplar üzerinde gerekse yönetici sınıfın tümü üzerinde yasal ve idari baskı kullanılmasını gerektirir. Bunlar ise, parlamentoya ve belediye meclislerine dayalı eylem biçimleri ve tekelci sermayenin çıkarlarının sözcüsü siyasal sisteme karşı parlamento-dışı yığın eylemleridir.

Bu savaşımlar, bütün emekçiler için, yasayla güvence altına alınmış ortalama bir yaşam düzeyinden, normal yaşam ve çalışma koşullarından, halkların barış ve güvenliğini güvence altına alan asli dış politika ilkelerinin, çevreyi koruma konusundaki pratik önlemlerini vb. dile getirilmesine dek, çok geniş bir ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlar bütünü çerçevesinde sürdürülmektedir. İşçi sınıfının, Avrupa'da yumuşamanın sağlanması, soğuk savaşın kalıntılarının ortadan kaldırılması için ve emperyalizmin ve uydularının saldırı eylemlerine karşı savaşımları artıyor.

Komünist ve İşçi Partileri 1969 Uluslararası Danışma Toplantısı belgelerinde şöyle deniyor: "Bir dizi kapitalist ülkede cereyan etmiş olan büyük işçi savaşımları, tekellerin erkini sarsıyor, kapitalist toplumun istikrarsızlığını ve çelişkilerini artırıyor. Bu savaşımlar, temel toplumsal dönüşümlere, sosyalist devrime, diğer emekçi katmanlarıyla bağlaşıklık halindeki işçi sınıfının erkinin kurulmasına yol açabilecek olan yeni sınıf kavgalarını haber veriyor."(13)

(13) **Conférence internationale des partis communistes et ouvriers**, Editions «Paix et socialisme», Prague, 1969, pp. 24-25.

5. KOMÜNİST PARTİLERİN YÖNETİCİ ROLÜ

Sanayileşmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfının elde ettiği başarılar, doğrudan, Marksçı-Leninci komünist partilerin oynadıkları rolle bağlıdır. Bu partiler işçi sınıfının öncü-güçleridirler. İşçi sınıfını, kapitalist toplum içindeki yaşamsal hakları için savaşıma seferber ederler, kapitalist toplumun dönüştürülmesi için yürütülen savaşımı yönetirler.

Her ülkenin komünistleri, başka ülkelerin komünistlerince yürütülen çalışmayı ilgiyle ve anlaşılabilir bir dikkatle izlerler. Kimi zaman, aralarında, şu ya da bu soruna yaklaşım farklılıkları, görüş ayrılıkları çıkabilir. Emperyalizmin propagandası, bundan, birçok kez, ortalığı karıştırmak amacıyla yararlanmıştır. Ama SBKP'nin 25. Kongresi'nde de belirtilmiş olduğu gibi, "Marksçı-Leninciler bu sorunu, enternasyonalistler olarak, hareketin tümünün birliğini berkitmek kaygısıyla ele alır, ortaya çıkan sorunları gerçek bir yoldaşlık anlayışıyla, hak eşitliği ve her partinin bağımsızlığı gibi dokunulamaz normlara bağlı olarak tartışırlar."(14)

1976 yazında Berlin'de yapılmış olan Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısı bunun parlak bir kanıtı oldu. Bu Danışma Toplantısı, Avrupa kıtasının kardeş partilerinin etkileşimini güçlendirmeye, ortaklaşa kabul edilmiş ilişki normları temeli üzerinde enternasyonalist işbirliğini geliştirmeye büyük ölçüde katkıda bulundu.

Burjuva teorisyenleri, hangi yolla olursa olsun komünistlerin etki alanını ve gördükleri ilgiyi azaltmak görevini üstlenmektedir. Anti-komünistlerin yöntemleri ve manevra alanları içinde bulunulan duruma bağlı olarak de-

(14) **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions,** Moscou, 1976, p. 38.

ğişir. Burjuva teorisyenleri, bir alanda yenilince, bir başka alanda saldırıya geçerek, bu mevzi yitirmeyi yeni mevziler kazanarak giderirler. Şu son yıllar, komünist partilerin birliğini parçalama yeltenişleri bakımından özellikle zengindi. Komünist hareketin bunalım geçirdiği yolundaki sözde sav da yine bu amacı güdüyordu.

Ne var ki, bütün tezviratlar, karaçalmalar ve baskılar, birçok gelişmiş ülke komünist partisinin, ve özellikle de Avrupa'dakilerin, geniş bir politik yankı uyandırarak işçi sınıfının önemli bir bölümünü, kimi zaman da çoğunluğunu peşlerinden sürüklemesini önleyemedi.

SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Leonid Brejnev Partinin 25. Kongresi'nde bu konuda şöyle diyordu: "Diğer ülkeler komünist partileriyle birlikte, savaşımın yolu ve temel yönelimleri doğru seçilmiştir, halkların iyiliği için ortak çabamız yığınlarda çok geniş bir şekilde yankılanıyor ve olumlu sonuçlar veriyor diyebiliriz."(15)

Sanayileşmiş ülkeler işçi sınıfını ve bütün emekçilerini emperyalizme, kapitalist sömürüye karşı, barış toplumsal ilerleme, demokrasi ve sosyalizm için savaşıma kaldırıran komünist partileri, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin, devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin egemenliğine karşı olan toplumsal ve siyasal güçlerin tümünün bir araya getirilmesini gerektirdiğini çok iyi bilmektedirler.

Bu bakımdan, işçi sınıfının ve işçi hareketinin birliği sorununun başta gelen bir önemi vardır. Sanayileşmiş kapitalist ülkelerin tarihsel gelişimlerinin özgüllüğü nedeniyle, sosyal-demokratlar bu ülkelerde, geçmişte olduğu gibi bugün de, sağlam konumlara sahiptirler. En önemli sosyal-demokrat partiler, İngiliz İşçi Partisi (üye sayısı 6 milyon), İsveç (940 bin), Federal Almanya (930 bin) ve Avusturya (700 bin) sosyal-demokrat partileridir. Bu ülkelerde, milyonlarca işçi oylarını bu partilere verir. Ve

(15) **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions**, p. 38.

açıktır ki komünistler ile sosyal-demokratların işçi sınıfının ivedi ve nihai hedefler için savaşımındaki ortak eylemleri, bu savaşımın etkiliğini artıracak niteliktedir.

Komünistler, yıllardır bu birliği gerçekleştirmek için çaba harcıyorlar. Savaşımın çeşitli evrelerinde bir takım başarılar kazanıldı. Ama, bu başarılar, her defasında, içleri anti-komünist önyargılar ve reformist yanılsamalarla dolu olan sağ sosyal-demokratlarca felce uğratıldı.

Bununla birlikte, şu son zamanlar, bu alanda olumlu değişiklikler vadeden elverişli bir duruma gebedir. Bu konuda, komünist partilerinin, 1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nca hazırlanmış programa uygun olarak uyguladıkları politikanın sonucu belirleyici bir etkisi olmuştur. Bir diğer etken de, reformizmin bunalımının derinleşmesidir. Bugünkü durumdan çıkan sonuç ise, kapitalist toplumun yönetici sınıflarının, büyük bir çabayla, sürekli hareket gerçeğe ayak uydurmaya çalıştıklarıdır. Bu bağlam içinde, burjuvazi çok zaman reformist yöntemlere başvurmak zorunda kalıyor, ve bu da sosyal-demokrasiyi sıkıntılı bir duruma sokuyor. Çünkü, sosyal-demokrasi bir yandan, reformist politikanın tekelini, ve giderek, yönetici sınıfların gözündeki başlıca değerini de yitiriyor. Öte yandan da, halk yığınları, sosyal-demokratların yaydığı reformizm ile, sosyalist görünümlü olmayan çeşitli burjuva reformizmi biçimleri arasında artık bir fark gözetmiyor.

Bu anlamda, dayanıksızlığı gitgide daha apaçık bir duruma gelen ve bu nedenle yığınların desteğini yitiren yarım yamalak reformist önlemlerin, gitgide daha derin bir sosyo-politik çatışmalar ortamında oynadıkları rol de aynı derecede önemlidir.

Reformist ideolojinin bunalımının derinleşmesi, sosyal-demokrat hareket içindeki güçlü bir farklılaşmayla açıkça ortaya çıktı. Bu durumun sonucu olarak, bazı sanayileşmiş kapitalist ülkelerde politika alanına sol sosyalist partiler girdi ve bazı geleneksel sosyal-demokrat partilerin içinde, etkili sol hizipler oluştu. Sol kanadın mevzi-

lerinin güçlenmesi sosyal-demokratların azgın anti-komünizmini az da olsa zayıflattı, ve hatta, bazı durumlarda, sola doğru genel bir hareket doğması sonucunu yarattı.

Bu nesnel olarak elverişli ortamdan yararlanan komünistler, devrimci ilkelerini terketmeksizin, gerek barış ve demokrasi kavgasında, gerekse sosyalizm savaşımında sosyal-demokratlarla işbirliğini genişletmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bu işbirliğini, örgütsel ve siyasal bağımsızlığın kabulü ve bu bağımsızlığa saygılı olmak ilkesine dayanarak gerek tabanda gerekse tepede gerçekleştirmeye çalışıyorlar.

Bu yol güçlüklerle doludur. Bu güçlüklerin başlıcaları, sağ sosyal-demokrat yönetimin etkili bir bölümünün gerek tekelci burjuvaziyle uzlaşma politikasını gerekse hâlâ canlı anti-komünist önyargıları terketmeyi reddetmesi ya da bu konudaki yeteneksizliğidir. Ama yine de, yeni eğilimler, güçlükle olmakla birlikte, kendilerine bir yol açmaya çalışıyorlar.

Kapitalist ülkeler komünist partileri, işçi sınıfı içindeki, ve özellikle de, işçi sınıfının siyasal ve sendikal hareket içinde bulunmayan oldukça önemli bir bölümü içindeki etkisini güçlendirmek için, işçilerin de yer aldıkları, kooperatifler, spor kuruluşları, barış için savaşım veren dinsel örgütlerin demokratik çevreleri gibi başka yığınsal örgütlerdeki çalışmaya büyük bir önem veriyorlar.

Tekelci sermayenin erkine karşı savaşımın başarısı, büyük ölçüde, işçi sınıfının doğal bağlaşıklarıyla birleşik eylemlerine bağlıdır. İşçi sınıfının demokrasi ve sosyalizm için savaşımdaki bağlaşıklıkları stratejisinin derinliğine bir incelemesi, 1969'daki Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nın ana belgesinde ortaya konmuştu. Köylüler arasındaki çalışma, özellikle, geleneksel kırsal yapısı dağılma yolunda olduğu ve kırsal bölgelerin modernleşmesinin kapitalist sanayileşmesinin, bütün acılı toplumsal sonuçlarıyla birlikte yürürlükte olduğu ülkelerde büyük bir önem kazanmaktadır.

Komünistlerin aydınlara yönelik faaliyeti de yeni yeni biçimler kazanıyor. Bunun sonucunda, aydınların tekellere karşı eylemi güçlendi. Gerek devrimci gençliğin önemli bölümlerinin tekellere karşı genel kavgaya katma savaşımında, gerekse kendiliğindenlikten, siyasal deneyim eksikliğinden, gençliğin çıkarlarına düşman aşırı öğelerin ve hatta kimi zaman doğrudan emperyalizmin ajanlarının ideolojik yanıltmalarından kaynaklanan geçmiş gençlik hareketine özgü olumsuz yönleri giderme savaşımında bir takım önemli ilerlemeler kaydedildi.

Anti-tekelci güçlerin geniş bir siyasal birlik halinde bir araya gelmelerini gerçekleştirebilmek için, bu birliğin heterojen bileşimini hesaba katan ve aynı zamanda da ortak hedefleri dile getiren bir ortak savaşım platformu gereklidir. 1969'daki, Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı bu platformun temellerini belirledi. 1969 Danışma Toplantısı'nın Ana Belgesinde şöyle deniyor: "Anti-tekelci ve anti-emperyalist eylem birliği geliştikçe, bütün demokratik akımların, tekellerin ülkenin ekonomik yaşamındaki rolünü sonucu belirleyici bir şekilde sınırlandırabilecek, büyük sermayenin erkine son verebilecek, köklü siyasal ve ekonomik dönüşümler gerçekleştiren ve böylece sosyalizm için savaşımın sürdürülmesine en elverişli koşulları yaratan bir düzeni kurmayı sağlayacak bir politik bağlaşıklık halinde biraraya gelmesi için elverişli koşullar da olgunlaşıyor."(16)

Komünist partilerce ortaya konmuş olan, diğerlerinin yanı sıra, köklü toprak reformları yapılması, ekonominin kilit durumundaki dallarının ulusallaştırılması, demokratik ekonomik programlar hazırlanması, emekçilerin sevk ve idarenin bütün düzeylerine katılmaları, üretim üzerinde işçilerin denetiminin sağlanması ekonomik sevk ve idarenin bütün demokratik biçimlerinin genişle-

(16) Conférence internationale des partis communistes et ouvriers, p. 30.

tilmesi ve yenileştirilmesi; siyasal kuruluşlarda, siyasal sistemin tümünde ve toplum yaşamının diğer alanlarında geniş bir demokratikleştirme talepleri şeklinde ortaya çıkan demokratik değişiklik programının başlıca noktalarının işte tamı tamına bu açıdan göz önünde tutulması gerekir.

Açıktır ki, demokratik reformlar, tek başlarına, kapitalizmin üstesinden gelemezler. Ama yığınsal bir halk hareketinin baskısı altında, siyasal erkin anti-tekelci, demokratik güçlerce ve komünist partilerin aktif bir katılımıyla gerçekleştirildiklerinde, bu dönüşümler tekellerin erkini ciddi ölçüde sınırlayabilirler. Bugünkü aşamada, gerçekten devrimci ve proleter bir partinin ödevi, sosyalizm için savaşımı sürdürmeye olanak veren toplumsal dönüşümleri sağlayacak bir güçler oranı oluşturmak için savaşmaktır.

Komünistler, demokratik reformların muazzam devrimci önemini belirtmekle birlikte, ne denli derin olursa olsun, her reformun temel bir devrimci değişikliğin zorunluluğunu ortadan kaldırmadığını düşünürler. Tarihsel deneyimin de gösterdiği gibi, temel bir devrimci değişiklik ancak, siyasal erkin işçi sınıfınca tam olarak ele geçirilmesi ve kapitalist mülkiyetin tasfiyesiyle gerçekleştirilebilir.

Bazı gelişmiş kapitalist ülkelerde, derin demokratik dönüşümlere elverişli bir güçler oranı, kapitalizmin sosyalizm tarafından az çok barışçı bir yoldan aşılması için bir takım olanakları öngörmeyi sağlıyor. Bununla birlikte, devrimin nispeten barışçı adım adım ilerleyişinin, saptanmış olan hedefe doğru "uyumlu bir hareket"le, sosyalizm yönündeki basit bir düzenli ilerlemeyle hiçbir ilgisi yoktur.

Sosyalist devrimin nispeten barışçı yolu, yığınların bir güç gösterisini, gitgide daha yoğun bir sınıf savaşımını, tepede, işçi sınıfının ve bağlaşıklarının temsilcilerinin çabaları ile tabanda bir halk hareketinin, ulusun tümünün hareketinin birleştirilmesini, sosyalizm için sa-

vaşan güçlerin, üstünlüğünü ve giderek, burjuvazinin direnişini kırmak, onun karşı-devrimci planlarını boşa çıkarmak için enerjik önlemleri gerektirir.

Kapitalizmi aşma biçimleri yalnızca işçi sınıfına bağlı değildir. Şurası açıktır ki, şayet egemen sınıflar şiddete başvururlarsa, devrimciler de barışçı-olmayan araçları kullanmak zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla, işçi sınıfının ve onun öncü-gücünün en değişik savaşım biçimlerine hazır bulunmaları gerekir.

Burjuva ideolojisine karşı savaşım, emperyalizme ve tekellerin egemenliğine karşı savaşımın önemli bir bölümünü oluşturur. Emperyalizm, hedeflerini, içtenlikle açıklamaktan hiçbir şey umamaz. Dolayısıyla, bütün bir ideolojik mitler sistemi ortaya koymak zorundadır. Tüm çağdaş ideolojik etki araçlarını kullanan dev bir emperyalist ikna makinası, işçileri ve genel olarak emekçileri "işlemektedir." Ve bu yinelenip duran çabaların gitgide daha az etki gösteriyorsa, bu kapitalist ülkeler komünist partilerinin başarısıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASYA AFRİKA İŞÇİ SINIFI. LATİN AMERİKA ÜLKELERİ PROLETARYASI

Asya, Afrika ve Latin Amerika işçi sınıfı dünya proletaryasının gerek sayı gerekse örgütsel yetenek bakımdan hızla gelişmekte olan bir bölümünü oluşturmaktadır.

Aralarında bir benzerlik var gibi görünmesine karşın, Asya ve Afrika ülkelerinin sosyo-ekonomik yapıları ile Latin Amerika ülkelerinin sosyo-ekonomik yapıları arasında bazı noktalarda çok önemli bir takım farklar vardır. Bunların en önemlisi, Latin Amerika proletaryasının nispeten daha kalabalık ve daha iyi örgütlenmiş olmasıdır. Şimdi, önce üç kıtadaki ortak özellikleri, sonra da Latin Amerika'nın özgül özelliklerini inceleyelim.

1970'li yılların başında, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde, 230 milyona yakın, tam ya da kısmi emekçi vardı (faal nüfusun % 34-35 kadarı). Bu sayılardan, kapitalizm-öncesi yapıların yaygın olarak sürmesi nedeniyle, köylülerin, zanaatçıların küçük tüccarların vb., yani fiili ya da biçimsel olarak bir özel ekonomiye bağlı kalan kişilerin, bu devletlerde, emekçilerin çoğunluğunu oluşturmaya devam ettikleri sonucu çıkıyor.

Bununla birlikte, gelişme yolundaki ülkelerde ücretlilerin dağılımıyla ilgili ortalama göstergeler belli başlı bölgelerdeki güçlü dalgalanmaları gizlemektedir. Latin Amerika'da, işçiler ve hizmetliler, sayımla belirmiş olan faal nüfusun % 60'ından az olmayan bir bölümünü oluş-

tururlar. Bu oran, Kuzey Afrika'da, faal nüfusun hemen hemen yarısı, Güney ve Doğu Asya'da üçte bir kadar, Tropikal Afrika'da ise yalnızca % 12'dir. Ayrıca Üçüncü Dünya'nın başlıca bölgelerinde üst göstergeler ile alt göstergeler arasında çok büyük bir fark vardır. Nitekim, Kuzey Afrika ülkeleri ile Yakın Doğu ülkelerinde bu oran 1/3, Tropikal Afrika ülkelerinde 1/15'dir. 1970'li yılların başında, Şili'de, Arjantin'de, Uruguay'da ücretliler faal nüfusun % 70 ile 75'ini oluşturuyordu. Oysa bazı Tropikal Afrika devletlerinde (Nijerya, Çad, Yukarı Volta, Dahomey vb.) işçi ve hizmetlilerin oranı ancak % 2 ile 4'ü buluyordu. Bu farklılıklar, üç kıta üzerindeki düzinelerle devletle ilgili olan, ve kuşkusuz, onların somut durumlarını yansıtmayan genel sonuçlara güvenmeyi önlüyor.

Eski sömürge ya da bağımlı ülkelerin son derecede eşitsiz, çelişkili, emperyalizm tarafından çarpıtılmış ekonomik gelişmeleri, ve toplumsal ilişkilerde kapitalizm-öncesi kurumların bir takım öğelerinin sürdürülmesi koşullarında, ücretliler topluluğunun iç yapısı, sayısı, bileşimi ve başlıca bölümlerinin toplumsal mahiyeti sorunu özel bir önem kazanıyor.

Yapılan hesaplar, gelişme yolundaki ülkelerde, ücretlilerin, 100 ile 105 milyon tarım işçisinden, ekonominin sanayi dallarında çalıştırılan (imalat sanayii ve çıkarım (istihraç) sanayii, inşaat işleri, taşımacılık; su, gaz ve elektrik sağlama) 60 milyonu biraz aşkın kişiden ve "üçüncü kesim"de çalışan 65 ile 70 milyon arasındaki kişiden oluştuğunu gösteriyor. Ücretlilerin en kalabalık olduğu yer, ekonominin sanayi dalları. Bu dallarda, işçiler ve hizmetliler faal nüfusun % 60 kadarını oluşturuyorlar. Tarımda ise, bu oran % 25.

Gelişme yolundaki ülkelerde, iki ücretli işçi tipi arasında, çağdaş (büyük) üretim ile geleneksel (küçük) üretimin uzun süre bir arada bulunduğu çokyapılı bir ekonominin özgül özelliklerinden kaynaklanan özlü farklılıklar vardır. Birinci işçi tipi, büyük üretime bağlı ve atölyelerde, fabrikalarda, maden ocaklarında, demiryolların-

da, büyük şantiyelerde, plantasyonlarda, devlet çiftliklerinde ve kapitalist latifundiyalarda toplulaşmış olan çağdaş sanayi ve tarım proletaryasıdır.

İkinci işçi tipi ise, küçük üretimde çalıştırılan ve bu nedenle de köylü kitlesinden ve kent alt katmanlarından henüz tam olarak farklılaşmamış olan proleter, yarı-proleter ve hatta proletarya-öncesi katmanlardır.

1. GELİŞME YOLUNDAKİ ÜLKELERİN ÇAĞDAŞ SANAYİ VE TARIM PROLETARYASI

Gelişme yolundaki ülkelerin çağdaş proletaryası toplumsal mahiyeti itibariyle, gelişmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfından farklı değildir. Dünya işçi sınıfının bu bölümünün ayırt ettirici sosyo-psikolojik, manevi ve siyasal özellikleri, özel mülkiyet yokluğu, coğrafi dağılım ve üretim bakımından nispeten yüksek bir toplulaşma düzeyi, çağdaş üretim araçları kullanmak vb. etkenlerdir.

Ulusal kurtuluş hareketinin kucakladığı bölgedeki ülkelerde 31 milyon kadar sanayi işçisi ve 15 milyon yeni tip tarım işçisi vardır ki, bu da bu ülkelerdeki faal nüfusun % 8 kadarı eder. Güney Asya ve Kuzey Afrika'daki en önemli devletlerde sanayi işçileri, plantasyon işçileri vd.'lerinin oranı % 6 ile 7 iken, Tropikal Afrika'nın ekonomik bakımdan en zayıf ülkelerinde işçi sınıfının faal nüfus içindeki oranı son derece düşüktür. Bir karşılaştırmayla göstermek gerekirse, kapitalist yola en kesin biçimde girmiş bazı Latin Amerika ülkelerinde sanayi proletaryası ve ona en yakın tarım işçisi gruplarının tüm çalışanlara oranı % 25'tir.

Bu düşük orana karşın, Üçüncü Dünya ülkelerinin pek çoğunda sanayi proletaryası sosyo-ekonomik ve siyasal yaşamın bütün alanlarında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle büyük sanayide, çağdaş üretim güçlerinin ilerlemesinin öncüsü odur. İşçi sınıfının gücü, eylemleri-

nin genişlemesi ve artan etkililiği, büyük ölçüde, coğrafi alan ve karakteristik üretim bakımından proletaryanın toplulaşmış olmasından kaynaklanır.

Özgül tarihsel koşullar nedeniyle (bağımsızlığın kazanılmasından sonra kamu kesiminin yabancı büyük sermayenin egemenliği altına girmiş olması, rekabet gücüne sahip işletmeler kurulmasının nesnel zorunluluğu), gelişme yolundaki ülkelerin pek çoğunda fabrika işçilerinin % 30 ile 50'si, 500 ve daha çok işçi çalıştıran işyerlerinde çalışmaktadır. Özgürlüğüne yeni kavuşmuş bazı ülkelerin fabrikalarında işgücünün toplulaşma göstergeleri ile gelişmiş kapitalist ülkelerinkiler arasında temelli bir fark yoktur. (Bkz. Tablo 17)

Tablo 17

Çağdaş işçi sınıfının Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerindeki kesimsel yapısı (1970)

Başlıca dallar	*İşçi sayısı Milyon kişi*	*%*
Sanayi	17-18	40
Ağır sanayi	5-6	12
Hafif Sanayi	12-13	28
Çıkarım sanayii	2	4-5
Taşımacılık ve inşaat işleri	11-12	23-24
Kapitalist plantasyon, çiftlik ve latifundiyalar; devlet çiftlikleri	15-16	31-33
Çağdaş proletaryanın *tümü*	46-47	100,0

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nce ulusal istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır.

İmalat sanayiindeki ücretlilerin % 40 ile 50'sinden azını kapsayan bu çevrenin dışında, milyonlarca zanaat-

çı ve atölye işçisi, genellikle ancak birkaç kişi çalıştıran küçük işyerlerine dağılmış durumdadır.

Gelişme yolundaki ülkelerde çağdaş proletaryanın yapısının, kendine özgü bazı yanları vardır.

Gelişme yolundaki ülkeler, siyasal bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra başlattıkları hızlı sanayileşmeye karşın (1951 - 1970'de, sanayideki safi üretimin yıllık artış oranı % 7-7,5 idi. Oysa bu oran 2. Dünya Savaşı'ndan önce % 4,5-5 kadardı), sömürgeciliğin ve emperyalist sömürünün etkilerine bugün de katlanmak durumunda. Geri bıraktırılmış bir sosyo-ekonomik yapı, bu ülkelerde, kaçınılmaz olarak, sanayi proletaryasının bileşimine de yansıyor.

Nitekim, gelişmiş kapitalist devletlerde tarımsal ya da mineral hammaddeler üretiminde çalışan işçilerin oranının proletaryanın tümünün % 10 ya da 11'i olmasına karşılık, Üçüncü Dünya'da, tarım işçilerinin ve madencilerin oranı % 36 ile 38'i buluyor. Üçüncü Dünya ülkelerinde, emperyalizm tarafından eski sömürgelere ve bağımlı ülkelere dayatılmış olan, tarım ürünleri ve hammadde üretiminde uzmanlaşma büyük bir açıklıkla görülüyor. Bu ülkelerde imalat sanayii işçileri sanayi proletaryasının ancak % 40'ını oluşturuyor. Oysa bu oran Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da % 60 ile 65 arasındadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde fabrika proletaryasının yarısından çoğu, kesinlikle, ağır sanayide toplulaşmış iken ulusal kurtuluş savaşımları kesiminde bu oran % 30'u geçmiyor.

Bu arada, bu ortalamaların, ekonomik gelişme düzeyine, üretimdeki uzmanlaşmaya ve aynı zamanda, --ülkenin topraklarının ve nüfusunun büyüklüğü, iklim koşulları, ülkede yararlı madenlerin varlığı (yakıtlar; demirli, demirsiz maden cevherleri, az bulunan madenler vb.) gibi-- coğrafi etkenlere bağlı olarak ülkeden ülkeye değişiklikler gösterdiğini de unutmamak gerekir.

Örneğin, Sri Lanka'da, Endonezya'da, kapitalist plantasyonlarda, latifundiyalarda ve çiftliklerde çalışan tarım

işçileri proletaryanın en önemli kesimini oluşturur. Malezya'da, tarım işçileri ve madenciler aynı durumdadır. Kuveyt'te ve bazı petrol üreticisi Emirliklerinde, işçi sınıfının çekirdeğini petrol işçileri oluşturur. Öte yandan, nüfusu ve toprağının büyüklüğü bakımından en önemli Üçüncü Dünya ülkelerinde, ekonominin çeşitlenmesiyle birlikte sanayi proletaryasının oranında bir artma, madencilerin, taşıma ve plantasyon işçilerinin özgül ağırlığında ise adım adım bir azalma görülüyor.

Siyasal bağımsızlık koşullarında proletaryanın çeşitli kesimlerinin sayısal büyüme oranı, her yerde aynı değildir. En az büyüme gösteren, plantasyon işçileridir. Üstelik, kimi ülkelerde, yabancı mülkiyetin sınırlandırılması ve ulusallaştırılması, bu alanda bir daralmayı ve bunun sonucu olarak da, bu alanda istihdam edilen proletaryanın sayısında bir azalmayı beraberinde getirmiştir. Bu çelişkili eğilimler nedeniyle, plantasyonlarda çalışan işçi sayısı yıllar boyunca hemen hemen hiç değişmemiştir. Öte yandan, kapitalist tipteki çiftliklerde ve zengin köylülerin büyük işletmelerinde sınırlı da olsa, makinalaşma ve üretimin adım adım yoğunlaştırılması, buralarda, sayıları 5 milyon kadar olan ve toplam tarım proletaryasının üçte birini oluşturan yeni tarım işçisi tiplerinin (tarktör vb. motorlu tarım aracı sürücüleri, sulamacılar, onarım işçileri vb.) ortaya çıkmasına yol açtı.

Madencilerin sayısının artışı nispeten yavaştır. Madenciler ve petrol işçileri, çıkarım (istihraç) sanayiinde yeni işletmelerin faaliyete açıldığı bölgelerde daha kalabalıktır. Öte yandan, geleneksel maden çıkarım merkezlerinde üretimin makinalaşması ve yoğunlaşması, maden kömürü ocaklarında, petrol işletmelerinde, altın ve elmas ocaklarında çalışan işçilerin sayısının azalmasına yol açıyor. Bu çelişkili süreçlerin sonucu ülkeden ülkeye değişiyor: Bazı devletlerde, madencilerin sayısı azalmak eğiliminde. Böylece, gelişmiş kapitalist ülkelerde onlarca yıllık bir süredir görülen olaylar buralarda da yaşanıyor.

Üçüncü Dünyanın bazı başka ülkelerindeyse, madencilerin sayısı sürekli olarak artıyor.

Gelişme yolundaki hemen hemen bütün ülkelerde, sanayi tesisleri inşaatı, konut inşaatı, yol yapımı büyük bir makina, mekanik araç-gereç, taşıma aracı vb. kıtlığı çekiyor. Genel olarak, büyük sanayi kombinalarının inşaatını, onbinlerce işçi, ancak pek basit aletlerle gerçekleştiriyor. Bu durumun sonucu olarak da, inşaat işçileri ordusu durmaksızın büyüyor. İnşaat işçilerinin bileşimi ve "kesimsel yapısı" da değişiyor: Bir inşaatta işin bitmesi, o inşaatta çalışmaktan olan işçi gruplarının azalmasına yol açıyor. Oysa, öte yandan da, başka bölgelerde önemli ölçüde ek işgücüne geresinim duyuluyor. Üretim alanındaki sürekli dalgalanmalar, çalışmanın mevsimlik olma karakteri, bedensel çalışmanın ağır basması, dev inşaat işçileri ordusunun ana bölümünü, her zaman köylülerin ve vasıfsız mevsimlik işçilerin oluşturması sonucunu doğuruyor. Genişlemekte olan çekirdek ise, ancak, makinaları, mekanik araç-gereçleri ve çağdaş taşıma araçlarını kullanan küçük bir sürekli işçiler azınlığını kapsıyor.

En büyük hızla, fabrika işçilerinin safları kalabalıklaşıyor. Birleşmiş Milletler verilerine dayanarak yaptığımız, 1938-1970 arası dönemi ele alan hesaplara göre, gelişme yolundaki ülkelerde imalat sanayiinde çalıştırılan işçilerin sayısı 3,2 kat artmıştır. Şu son 10-15 yıl içinde, eski sömürge ve yarı-sömürgelerdeki fabrika proletaryasının büyüme oranı, gelişmiş kapitalist ülkelerininkinden iki kat daha yüksek. Üstelik, özgürlüklerine yakın zamanda kavuşmuş ülkelerin sanayi proletaryası, nüfusun tümünden 2 ya da 3 kat daha hızla artıyor. Bu nedenle, fabrika işçilerinin emekçiler arasındaki oranı da artmakta.

Bu arada, bu süreci karakterize eden mutlak göstergelerin pek anlamlı olmadığını da unutmamak gerekir: 1970'li yılların başında bile, imalat sanayiinin çağdaş işletmelerinde çalışan işçilerin oranı % 3 ile 4'ü geçmiyordu. Bu oran, Dünya Savaşı'ndan önce de % 1,5 - 2 arasındaydı. Bu ortalamalar, sanayi proletaryasının emekçi-

lerin % 10 ile 15'ini oluşturduğu nispeten daha sanayileşmiş ülkeler ile, Tropikal Afrika'nın, ortaya ancak şu son zamanlarda az çok önemli çağdaş işçi gruplarının çıktığı görülen en geri kalmış ülkeleri arasındaki geniş farklılıklar yelpazesini gizliyor. Ne var ki, bu ortalamalar, birçok Güney ve Güneybatı Asya, Uzakdoğu, Yakındoğu ve Kuzey Afrika ülkesindeki bugünkü durumu oldukça tam bir şekilde yansıtıyor.

Üçüncü Dünya ülkelerinde sanayi üretiminde nispeten yüksek bir büyüme hızına karşın, üretimin makinalaşması ve elektrifikasyonunun işgücü gereksinimini azaltması nedeniyle, sanayi işletmelerindeki iş sayısının artış hızı enikonu yavaş olmaktadır. Hesaplarımıza göre, gelişme yolundaki ülkeler sanayiinde, birim başına işgücü girdisi, 1955 ile 1968 arasında, 1938-1955 dönemine oranla % 40 kadar azaldı. Bugünkü bilimsel-teknik devrim çerçevesi içinde, üretim ya da yatırım birimi itibariyle hesaplanmış olan, çalışan işçi sayısındaki azalma eğilimi özellikle açık ve kesindir. Bu nedenle, daha şimdiden elde edilmiş bir üretim artışı oranıyla bile, sanayi proletaryasının sayısal artışı nispeten daha yavaş olacaktır. Sanayileşmeyi hızlandırabilecek ve dolayısıyla, sanayi proletaryasının sayısını da hızla artırabilecek olan, yalnızca, kapitalist-olmayan gelişmeye geçiştir. Fakat o zaman bile, sömürgeciliğin mirası olan sosyo-ekonomik yapının bütününün köklü dönüşümü gerçekleşinceye ve işçi sınıfı emekçi halkın en önemli katmanı olarak harekete geçinceye kadar çok zaman gerekecektir.

Burada, Üçüncü Dünya ülkelerinin ekonomik ve sosyo-politik yaşamında rolü büyümekte olan 47 milyonluk proletarya ordusunun önemini küçümsemekten olduğu gibi, sanayi işçisi sayısında kendini göstermiş olan değişiklikler konusunda abartılmış bir değerlendirme yapmaktan da kaçınacağız.

Ekonomik bağımsızlık için girişilmiş olan savaşımın mantıksal sonucu, daha genel ve daha hızlı bir sanayileşme ve aynı zamanda da, sanayi üretiminin yapısının

da dönüştürülmesidir. Üçüncü Dünyanın hammadde bakımından zengin, enerji ve finans olanaklarına sahip ve iç piyasayı genişletmek amacıyla bir takım önlemler uygulayan ülkelerin pek çoğunda, ağır sanayide ve proletaryanın bu sanayide çalışan kimya emekçileri, metalürji emekçileri, makina yapımı emekçileri vb. gruplarında hızlı bir gelişme gözlemleniyor. Nitekim, 2. Dünya Savaşı öncesinde, büyük sanayi işçilerinin, imalat sanayiinde çalışanların tümünün ancak % 20'sini oluşturmasına karşılık, 1970'li yılların başında bu oran % 30'du.

Bu büyüme, maden kesme işlerinde çalışan işçilerde (1938 ile 1970 arasında 5,3 kat artış), kimya sanayii emekçilerinde (5 kat), metalürji işçilerinde (4 kat) özellikle hızlıdır. Genel olarak, tekstil ve gıda sanayiinde, işçi sayısındaki artış, yeni dallardakina oranla 1,5 ile 2 kat daha yavaştır.

Elbette, sanayi proletaryasının kesimsel yapısının asli belirgin özellikleri düzeyinde, ileri kapitalist ülkeler ile eski sömürgeler ve bağımlı ülkeler arasındaki fark hâlâ büyüktür: Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın ağır sanayii, esas olarak metalürji sanayii, makina yapımı vb.'de çalışan sanayi işçilerinin % 55'ini kapsar. Bununla birlikte, gelişme düzeyi orta ya da düşük olan ülkelerde bile, proletaryanın tekstil işçileri, demiryolcular ve madenciler gibi deneyimli gruplarının yanı sıra, sınıf savaşımındaki rolleri durmaksızın artan metalürji, kimya, enerji işçilerinin ön sıralara doğru ilerledikleri görülüyor.

Çağdaş proletaryanın nispeten hızlı artışı, bu proletaryanın saflarına katılanlar sorununu yeni bir tarzda ortaya koyuyor. Bu konuda, fabrika işçileri sayısının 1950 ile 1970 arasında hemen hemen iki katına çıktığını söylemek yeter. Bu ise, atölyeler, fabrikalar ve elektrik santrallarında çalışan 18 milyon işçiden en azından 9 ile 10 milyonu buralara şu son onbeş ya da yirmi yıl içinde gelmiş demektir. Bu sayıların nüfusun doğal artış verileriyle karşılaştırılması, işçi sayısındaki artışın yarısının, hatta bazı ülkelerde, üçte ikisinin, işçi ailelerinden değil,

kırsal bölgeden, zanaatçılıktan, küçük ticaretten gelme olduğu sonucuna varmayı sağlar. Bu, çift yönlü bir süreçtir: Bir yandan, proleter-olmayan katmanlardan gelenlerin sayısının artışı, sınıf savaşımı deneyimine sahip olan ve devrimci geleneklerin taşıyıcısı olan sürekli işçilerin rolünde geçici bir düşüşü beraberinde getirir; öte yandan da, proletaryanın saflarına katılanların geldikleri alanın genişlemesi, işçi hareketi etrafında daha geniş yığınların birleşmesini kolaylaştırır ve işçi sınıfı ile köylüler ve kent alt katmanları arasındaki bağlaşıklığın nesnel temelini sağlamlaştırır.

2. KÜÇÜK ÜRETİMDEKİ ÜCRETLİ İŞÇİLER. KOYLÜLERİN VE KENT ALT KATMANLARININ PROLETER, YARI - PROLETER VE PROLETARYA - ÖNCESİ ÖĞELERİ

Gelişme yolundaki ülkelerde, çağdaş proletarya ücretlilerin ancak % 25'ini oluşturur. Oysa, en önemli ücretliler grubu (100 milyon kişiyi aşkın), zengin ve orta halli köylülerin yarı-kapitalist, (hatta bazen yarı-feodal), feodal işletmelerinde çalıştırılan tarım işçilerini ve gündelikçileri kapsar. Bunlar özellikle Güney ve Güneydoğu Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinde çoktur. Nüfusun bu bölümünün sosyo-ekonomik statüsü çok çeşitli ve çelişkilidir. Çünkü bunlar, bir yandan, üretim araçlarından hemen hemen tümüyle yoksundurlar ve esas olarak işgüçlerini satarak yaşarlar. Pek düşük olan gelirlerinin büyük bölümü, genel olarak, yalnız ücretleridir. Yılın büyük bir bölümü boyunca ücretli olarak çalışırlar. Bununla birlikte, bu işçilerin yarısı kadarı, kendi malları, ya da, büyük toprak sahibi veya zengin köylü tarafından malla ödemek koşuluyla kendilerine bırakılmış olan eve bitişik bir parçacık toprağı işlerler.

Kendi "öz" toprak parçasına sahip olmak ve bunun sonucu olan bütün yanılsamalar, tarım işçilerinin top-

lumsal psikolojisini ve tutumlarını etkiler. Öte yandan, tarım işçilerini yalnız kapitalistler değil, yarı-feodal öğeler, tüccarlar ve tefeciler de sömürmektedirler. Tarım işçilerinin ve gündelikçilerin yaşamı, ekonomi-dışı zorlama içinde kastlar biçimindeki bölünmenin sonucu olan toplumsal aşağılanma, tüccara ve tefeciye kölelik içinde geçer.

Kırsal bölgelerdeki aşırı nüfus ve çeşitli kısmî iş ya da gizli işsizlik biçimleri, tarım işçilerinin sürekli olarak yoksullaşmalarına ve kapitalizm-öncesi baskı yöntemlerinin sürüp gitmesine yardımcı olmaktadır. İçinde plantasyon işçilerinin de yer aldıkları çağdaş proleterlerden farklı olarak, tarım işçileri ve gündelikçiler genellikle küçük gruplar halinde çalışır, basit araç ve gereçler kullanırlar ve çok zaman, yıl içinde iş değiştirmek zorundadırlar. Böylece, tarım işçileri ve gündelikçiler, kendilerinde, proleterlerin, yarı-proleterlerin ve hatta küçük mülk sahiplerinin her birinin kendine özgü ve birbiriyle çelişkili özelliklerini birleştirmiş olurlar. Tarım işçileri ve gündelikçiler köylülerden tamamen kopmaksızın, bir anlamda, proletaryaya yönelik durumdadırlar.

Küçük inşaat ve taşıma işyerlerine, zanaatçılığa ve manifaktüre bağlı ücretlilerin ise özel bir yeri vardır. Bunların sayısı oldukça önemlidir ve 20 ile 23 milyonu bulur. Durumları, tarım işçilerinin ve gündelikçilerin durumuna yakındır. Ama, içlerinden birçoğu kentlerde yaşadığı için, fabrika işçileriyle ilişkilidirler ve çağdaş bir işyerinde iş bulabilirler; proletaryaya gitgide daha çok yakınlaşmakta, hatta, büyük ölçüde, proletaryanın içinde erimektedirler.

3. İŞÇİ SINIFININ DURUMU

Siyasal bağımsızlık ve, ekonomik kurtuluş için savaşım çerçevesi içinde, işçi sınıfının tümünün ve bölümlerinin maddi ve toplumsal durumu eşitsiz ve çelişkili bir

şekilde değişmektedir. Bu konuda, proletaryanın ve ona yakın grupların yaşam koşulları üstünde güçlü bir etki yapan işsizliğin ve göreceli aşırı nüfusun özel bir rolü vardır. Tahminimize göre, 1970'li yılların ortasına doğru, Üçüncü Dünya ülkelerinde, yalnız "klasik" kapitalist tipteki(1) işsizler hesaba katıldığında, 40 ile 45 milyona yakın işsiz vardı. Şu son 10 ile 15 yıl içinde ise, kentlerdeki işsizlik artmak eğiliminde ve işsizlerin oranı faal nüfusun % 10 ile 20'si arasında oynuyor. Bir yanda, kapitalist yola girmiş ülkelerdeki sınırlı bir sanayileşme, sınai üretimde işgücü gereksiniminde bir azalma, öte yanda da, özellikle kentlerde faal nüfusta hızlı bir büyüme; maddi kaynakların ve insan kaynaklarının gelişiminde yeni oransızlıklara yol açıyor. İşsizliğin çapı ve bunun iç piyasada yaptığı baskı, proletaryanın ve yarı-proleter katmanların durumunu belirlemekte büyük ölçüde rol oynayan etkenler olmayı sürdürüyor.

Aynı zamanda, tarım işçileri, gündelikçiler ve tarımdışı ücretliler düşük istihdamın acısını gitgide daha çok duyuyorlar. Çeşitli ülke ve bölgelerde köylülerin ve kent alt gruplarının % 25 ile 35'i bu durumun kurbanı.

Süregiden işsizlik Üçüncü Dünyada, bir bakıma proletarya-öncesi, hatta yarı-proletarya durumunda olan, ve organik olarak, tam süre kullanılan ücretli işgücü içinde yer almayan geniş bir marjinal katmanın ortaya çıkması sonucunu doğurdu.

Tam ya da kısmi işsizler, sürekli bir sefalet ve beslenme yetersizliği içindedirler.

Çağdaş sanayi proletaryasının yaşam ve çalışma koşulları, birçok çelişkili etkene bağlıdır. Tam ve kısmi işsizliğin fabrika işçilerinin ücretlerini düşürüp yaşam koşullarını geriletmesine karşılık, gerek proletaryanın sınıf savaşımı, artan olgunluğu ve örgütlülüğü, gerekse

(1) Görüldüğü gibi, gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlerin sayısı, gelişmiş kapitalist ülkelerin tümündeki işsizlerin toplamından hemen hemen 3 kat daha yüksektir.

Üçüncü Dünya ülkelerinde ve dünya arenasında sosyo-ekonomik ve siyasal durumun sosyalizm ve ilerleme lehinde gelişmesi, olumsuz eğilimlerin ortadan kaldırılmasına ve işçi sınıfının durumunun hissedilir ölçüde düzelmesini sağlayacak yeni mevziler kazanmasına yardımcı oluyor.

İşgünü süresinin azaltılması ve çalışma koşullarının düzenlenmesi konusunda ciddi ilerlemeler sağlandı. Bu kesim ülkelerinin birçoğunda, fabrika işçileri ardıcıl bir savaşımla, sekiz saatlik işgünü ve bir gün hafta tatili elde etmeyi başardılar. Birçok ülkede, sanayi ve taşımacılık emekçileri, kıdemlerine göre sekiz ile onbeş gün arasında değişen yıllık ücretli izin hakkı elde ettiler. Emekçilerin baskısıyla toplumsal güvenlik, iş güvenliği, ek çalışma saatlerinin azaltılması ve ek çalışma saatleri için daha yüksek ücret ödenmesi; hastalık, iş kazası, hatta bazen yaşlılık ödeneği uygulamalarına başlanıyor.

Bununla birlikte, şimdiye kadar, Üçüncü Dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda, işsizlik yardımı diye bir şey yoktur; fabrika teftişlerinin sayısı çok sınırlıdır ve bu teftişler yeterince etkili değildir; dolayısıyla da işçilerce kazanılmış ve yasayla kabul edilmiş haklar sürekli olarak çiğnenmektedir. Zaten, çalışmayla ilgili toplumsal hakları güvence altına alan yasalar, zanaat kesimindeki, atölyelerdeki ve tarım-dışı diğer küçük üretim biçimlerindeki milyonlarca ücretliyi ya hiç kapsamına almamakta ya da pek az (ve bazen de yalnızca biçimsel olarak) göz önünde tutmaktadır. Tarım işçilerinin ve gündelikçilerin durumu özellikle güçtür; ya yaşam ve çalışma koşulları kamusal düzenlemelerin dışında kalıyor, ya da, dağınık olmaları ve örgütlenme eksiklikleri yüzünden, işvereni yasalara ve yönetmeliklere saygılı olmaya zorlayabilmek yeteneğinden yoksun kalıyorlar. Aslında, tarım işçilerinin ezici çoğunluğu kâh işgününün çok uzun olmasının, kâh düşük istihdamın ya da işsizliğin acısını çekiyorlar. Proletaryanın maddi durumu toplumsal durumuna oranla daha az ilerlemiştir.

Sanayileşmenin nesnel gereksinimleri, daha yetişkin ve yoğun bir çalışmaya daha iyi hazırlanmış bir işgücü kullanılması, ve aynı zamanda da, eski sömürgeler ve bağımlı ülkelerde gerçekleştirilmiş olan derin dönüşümler, işçi sınıfının artan eylemi ve uluslararası konjonktürdeki genel değişiklikler, bütün bu ve benzeri etkenler sanayi işçilerinin gerçek ücretlerinin savaş öncesindeki sömürge döneminin çok düşük düzeyine oranla biraz (genel olarak 1,5 ile 2 kat kadar) yükselmesi sonucunu doğurdu.

Ne var ki bir kez, ücret hep, işgücünün bedelinin ve yaşamak için gerekli olan asgari miktarın kesinlikle altında olmayı sürdürüyor. İkinci olarak, bazı ülkelerde, işgücünün yeniden üretiminin nesnel gereksinimlerinin hacmi ve yapısının gerçek ücretten enikonu hızlı değişmesi nedeniyle, bu fark büyümek eğilimindedir. Üçüncü olarak da, 1960'lı yıllar boyunca, Üçüncü Dünya ülkelerinde gerçek ücretlerde bir durgunluk, hatta azalma eğilimi görüldü. Dolayısıyla, işçiler, besine, konuta daha az para ayırmak zorunda kaldılar; bu da yaşam koşullarının bozulması sonucunu verdi.

Öte yandan, anti-emperyalist savaşımların genel atılımı, ulusal bilincin, insani bilincin ve sınıf bilincinin uyanması maddi kaygıları daha güçlü bir şekilde duyuruyor.

Çeşitli ülkelerde, işçi sınıfının maddi, siyasal ve toplumsal durumunun evrimi değişik tarzlarda oluyor.

İşçilerin durumu, yönetici çevrelerin gerici, emperyalizm yanlısı bir politika izledikleri ülkelerde özellikle kötü. Bu çevreler, ücretleri kırpmak ve dondurmak için tüm yolları kulanıyorlar: Yığınsal baskılar, grevlerin fiilen yasaklanması grevcilerin takibata uğratılması. Örneğin, Güney Kore'de, imalat sanayii işçilerinin hububat fiyatları göz önünde tutularak hesaplanmış olan gerçek ücretleri 1960 ile 1968 arasında % 25 ile 30 arasında düştü.

Kapitalist yolu seçmiş olan Asya ve Afrika ülkelerinde, ulusal burjuvazi, ekonomik gelişmenin ürünlerini kendine mal etmek ve giderlerini emekçilerin sırtına yükle-

mek için çaba gösteriyor. Dolaysız vergilerin ve fiyatların artışı, gelişme yolundaki ülkelerin pek çoğuna özgü bir olay olan enflasyon, büyük acılar vererek, emekçilerin gerçek gelirlerine yansıyor. Tarımın geri kalmışlığı, besin iletim güçlükleri ve hızlı kentleşme, çok zaman, günlük tüketim maddeleri fiyatlarının artmasına yol açıyor.

Bu bölgelerin zaman zaman uğradıkları doğal afetler (kuraklık, su baskını vb.), büyümekte olan kentlerin yiyeceğinin sağlanması işlerini daha da karmaşıklaştırıyor.

Tarım işçilerinin güçlükleri daha da büyük. Bunlar, çok zaman, kısmen makinalaşmanın ve özellikle de tarım reformlarından ve toprakların yoksul ve orta halli köylülere dağıtılmasından sonra işgücü talebinin nispeten azalmasının sonucunda, işgüçlerini arzedebilecekleri alanların daha da bir darlaşmasıyla karşı karşıya kalıyorlar.

Sosyalist yönelimli ülkelerde proletaryanın durumu, büyük ölçüde bir yandan, sosyo-ekonomik değişikliklerin derinliği, karakteri ve tutarlılığının, öte yandan, devlet işyerlerinin demokratik iş idaresi ilkelerini uygulamasına bağlıdır.

İşçi sınıfının artan rolünün bilincinde devrimci demokratik bir yönetim, ücretleri artırma, günlük tüketim mallarının fiyatlarını istikrarlı kılma amacına yönelik bir takım önlemleri uygulamak zorundadır. İşçi ve hizmetliler için kiralık konut yapımı artırılıyor, işçi mahalleleri düzenleniyor. Bunun sonucunda, sanayi işçilerinin ücretlerinde gitgide bir yükselme görülüyor.

Ama bu eğilim, düz bir çizgi izlemez. Ekonomik güçlükler ve yanlışlar, gerici işverenlerin ve devlet memurlarının baltalamaları, emperyalistlerin sosyalist yönelimli ülkelerin ekonomisini çökertmek amacına dönük oyunları, çok zaman, halkın besin gereksinimlerinin karşılanmasında bir takım güçlüklere, bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışlara, ve giderek, bazı proleter katman-

ların satın alma gücünün azalmasına yol açıyor. Bu çerçeve içinde, sendikalar ve işçi sınıfının çıkarlarını savunan diğer örgütler, yanlışları düzeltmek, işçi sınıfının ekonomik güçlüklerle savaşımda gerçek temsilini ve bu savaşıma gerçek katkısını arttırmak, yabancı sermayenin ve ulusal burjuvazinin kârlarını sınırlandırmak, demokratik planlama ilkelerini pekiştirmek amacıyla savaşıyorlar.

4. GELİŞME YOLUNDAKİ ÜLKELER PROLETARYASI ULUSAL KURTULUŞ VE TOPLUMSAL İLERLEME İÇİN SAVAŞIM VERİYOR.

Ulusal kurtuluş hareketinin 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki başarıları, bu hareketin, belirgin özelliği toplumsal yanının derinleşmesi olan yeni evresi, işçi savaşımlarının yoğunlaşmasına, sınıfsal çıkarlar için eylem ile anti-emperyalist ve demokratik savaşımın uyumlu kılınmasını birinci sıraya getiriyor.

Emekçi yığınların devrimci coşkusu, ulusal burjuvazinin (özellikle sanayileşmiş ülkelerdeki tekellere oranla) nispi zayıflığı, sosyalist fikirlerin artan çekiciliği, gelişme yolundaki ülkeler proletaryasının ilerleme için savaşımını kolaylaştırıcı etkenler oluyor.

Öte yandan da, ekonomik gerikalmışlık ve yığınsal yoksulluk, toplumsal yapının köhneleşmiş öğeleri, oluşumunu henüz tamamlamamış olan proletaryanın sayısal zayıflığı, işçi hareketinin atılımını frenliyor, proletaryanın, demokratik güçleri yanına çekmek ve anti-emperyalist savaşımın başına geçmek yeteneğini ortaya koymasını önlüyor.

İşçi sınıfının hızlı oluşumu, proletaryanın saflarına katılanlardaki omuzomuzalığın ve örgütlülüğün gitgide büyümesi, bu sınıfın kusurlarının gitgide ortadan kalkmasına yardımcı oluyor. Proletaryanın sınıf olarak bir-

liğinin asli etkeni, kapitalist üretimin bizzat karakterinden, proletaryanın yaşam koşullarından kaynaklanır. Sermayenin ve çalışmanın büyük sanayi ve tarım işletmelerinde hızlı bir temerküzü, işçilerin birleşmesine, proleter bilinçlerinin oluşmasına, hakları için savaşımda saflarını sıklaştırmalarına, özcesi, sınıfsal birliği gerçekleştirmelerine olanak verir.

Ulusal kurtuluş hareketlerine, keskinleşen sınıf kavgalarına katılmak, proletaryaya, yığın eylemlerinin gücünün bilincine varmak olanağını sağlar; onun, derin bir dayanışma duygusuyla dolmasını, sömürü sisteminin tümüne karşı savaşımın zorunluluğunu anlamasını sağlar. Öte yandan, sınıfsal birliğin pekişmesi de, mesleki, bireysel ve sendikal alanlarda tek başınalığı ortadan kaldırmak sonucunu doğurur.

İlerici bir düzene sahip genç devletlerde, sosyo-ekonomik dönüşümler, işçi sınıfının oluşumunun hızlanmasını, sınıf bilincinin gelişmesini sağlar. Kapitalist olmayan gelişme yoluna girdikten sonra, bazı genç devletler, yabancı üretimin önemli bir bölümünü ulusallaştırdılar; bu nedenle bu ülkelerde, yerel burjuvazinin üst katmanlarının gelişmesi sınırlıdır. Sosyalist yönelimli ülkelerde, işçi sınıfının kendi mesleki (hatta bazen siyasal) örgütleri vardır. Dolayısıyla, kapitalist olmayan bir düzende, işçiler, kendilerine uzun vadede, ulusal demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi konusunda direksiyonu ellerinde bulundurmayı sağlayacak ciddi avantajlara sahiptirler.

Ulusal demokratik devletlerde grev, anti-emperyalist başlıca eylem yöntemi değildir. Bu devletlerde, anti-emperyalist eylem, çok zaman, erkteki siyasal parti ve hükümet üzerinde ilerici dönüşümler elde etmek için bir siyasal baskı biçimine bürünür, bu da kendini işçi sınıfının tutarlı sendikal ve siyasal örgütlerinin kurulması vb. biçiminde gösterir.

İşçi sınıfının siyasal eylemi, sosyalist yönelimli ülkelerde proletaryanın toplumsal ve ekonomik durumunun

belirleyici etkenidir. Bugün, genç devletlerde, eğitim, sağlık sigortası gibi, hatta kimi zaman aralarında konut hakkının da yer aldığı toplumsal zenginliklerin, herkesin çok daha eşit bir şekilde yararlanabileceği tarzda sunulmuştur. Bu devletlerde, az ücret alan işçi ve hizmetliler kategorisinin ücretleri yükseltildi, fiyat denetimi sağlandı, ilerici toplumsal güvenlik ve sigorta sistemleri kabul edildi, işsizlikle savaşıma başlandı. İşçilere iş. eğitim, üretimin sevk ve idaresine ve kârın bölüşümüne katılma, sağlık yardımı vb. haklar sağlamayı öngören ilerici bir iş mevzuatı uygulamasına başlandı.

Bu ülkelerde, ücretlilerin yarısına yakınının çalıştığı özel kesim, keskin sınıf savaşımlarının alanı olmayı sürdürüyor. İşverenler, mevzuata, özellikle, asgari ücretle, çalışma süresiyle, sosyal sigorlayla vb. ilgili yasalara uymaya, bu yasalara karşı koymaya ya da yan çizmeye çalışıyorlar. O zaman da emekçiler grev yapmak, sınıf savaşımının bu güvenilir, sınanmış silahına başvurmak zorunda kalıyorlar. Talepler, çok zaman, çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle, ücretlerin artırılmasıyla ve yürürlükteki mevzuata uygun olarak iş güvenliğiyle ilgili.

İşverenler direnince, işçiler de işyerlerinin ulusallaştırılmasını talep ediyorlar. 1971'de, Cezayir'de ayakkabı yapımıyla uğraşan işyerleri olsun, Kongo Halk Cumhuriyeti'nin orman işletmeleri olsun, böyle ulusallaştırıldı. Böylece işçi savaşımları, sosyo-ekonomik ilerlemeyi, hızlandıran bir etken oldu.

Bizzat evrimi itibariyle işçi sınıfı hareketinin başında yer almış olan sanayi proletaryası daha yüksek bir sınıfsal olgunluk ve birlik basamağındadır. Sanayi işçileri, çalışmalarının karakteri ve "katıksız" proleter olan durumları itibariyle, burjuvaziye karşı sınıf savaşımı yürütmek zorundadırlar. Bu durum, işçilerin proletarya ideolojisini özümlemelerini, proleter bilinci kazanmalarını, örgütlenmelerini ve bir araya gelmelerini kolaylaştırır.

Bazı etkenler, Asya ve Afrika ülkelerinin birçoğunda, proletaryanın öncü-gücü ve sınıfsal örgütlenmesinin en yüksek biçimi olan Marksçı-Leninci partiler bulunmamasına neden olmaktadır.

Bu koşullarda sendikaların işçi sınıfının birliği ve omuzomuzalığı savaşımındaki rolü genişliyor. Emekçilerin en kolaylıkla ulaşabilecekleri ve en geniş örgütlenme biçimi olan sendikalar milyonlarca işçiyi bir araya getirir. Sendikalar, proletaryanın sınıfsal çıkarları için savaşımının çok etkili bir biraraya getirme ve yönetim aracıdır.

Çağdaş proletaryanın henüz oluşmamış olduğu, ve ücretliler ordusunun sürekli olarak köylüler ve proletarya-öncesi ücretlilerle tamamlandığı gerikalmış bir sosyo-ekonomik yapıya sahip gelişme yolundaki ülkelerde, işçiler başlangıçta, haliyle, --alanı sendikalar kurulması için hazırlayan--, en basit ve ulaşılması iş grubu, atölye, küçük bir fabrika vb. düzeyinde en kolay olan örgüt biçimlerini benimsiyorlar.

Bununla birlikte, gelişme yolundaki ülkelerin çoğunluğunda, sendikalar işçi yığınlarının örgütlenme yetenek ve isteğinin elverdiğinden daha hızlı gelişiyorlardı. Bu, çok zaman, doğal bir evrimin ve sınıfsal omuzomuzalığın sonucu olmaktan çok, uluslararası sendikal örgütlerin, sömürgecilik döneminde anayurtlardaki sendika konfederasyonlarının, amaçlarına örgütlenmiş işçilerle varmak isteyen çeşitli siyasal partilerin faaliyetlerinin bir sonucuydu. Kimi ulusal sendika birliklerinin biçimsel karakterinin nedeni budur. Bu ülkelerde, sendika konfederasyonları bugün bile, genel olarak, emekçilerin ancak önemsiz bir bölümünü bir araya getirebiliyorlar.

Sendikalara ve etkin bir sınıf savaşımına olabildiğince çok sayıda emekçiyi katmak, gelişme yolundaki ülkelerde sendikal hareketin başta gelen bir ödevidir.

Olumsuz etkenlerin yanı sıra, sendikaların savaşkanlığı ve sendikal hareketin atılımını olumlu bir şekilde etkiliyen proletaryanın birliğinin berkitilmesine elverişli

bir takım etkenler de var. Bunların başında, gelişme yolundaki birçok ülkeler sendikalarının geleneksel siyasal eylemi geliyor. Sömürge ve bağımlı ülkelerde, ulusal kurtuluş devriminin ilk aşamasında, açıkça siyasal bir yönelim, daha doğuşundan itibaren, işçi hareketinin ve sendikal hareketin özgül özelliklerinden birini oluşturuyor. Asya ve Afrika ülkelerinin çoğunda sendikalar ulusal kurtuluş hareketine aktif bir şekilde katıldılar. Bu ülkelerde, sendikalar, siyasal bağımsızlık için savaşımı yöneten devrimci ve milliyetçi demokratik partilerin başlıca dayanağıydılar.

Bazı devletlerde, kapitalist olmayan yolun seçilmesinde sonucu belirleyici rolü, sendikalar oynadı. Nitekim, Kongo Halk Cumhuriyeti'nde, 1963'de Yulu'nun emperyalizm yanlısı düzeninin düşmesini sağlayan grevi sendikalar yönetti. Tanzanya'da da, derin anti-kapitalist sosyo-ekonomik dönüşümlerin başlatıcısı, Ulusal Emekçiler Birliği'ydi (NUTW). Ocak 1967'de, NUTW hükümete başvurarak "Tanzanya'da uygulanabilir sosyalizm ilkelerini saptamasını" ve, aralarında partide ve devlette yönetici görevlerde olanlar da bulunmak üzere, burjuva öğelere karşı güçlü bir savaşıma girişmesini önerdi. Şubat 1967'de de, Aruşa Bildirisi, ülkenin sosyalist gelişiminin genel hatlarını ortaya koydu.

Mısır'da 1961-1964, Cezayir'de 1966-1971'de gerçekleştirilen ulusallaştırmalarla ilgili yasaların temelinde de sendikaların talepleri yer alıyordu. Ve genel olarak, bu yasaları, 7 saatlik iş gününe, işçilerin üretimin sevk ve idaresine katılmasına vb. ilişkin kararnameler izledi. Sosyalist yönelimli ülkelerde, devrimci demokrasi ile emperyalizm arasındaki sonucu belirleyici çatışmalarda ilerici güçlere özellikle işçiler ve hizmetliler destek oldular.

Bu ülkelerde, ulusal demokratik hareketin önderlerinin büyük bölümü sendikal hareketin güçlendirilmesi ve geliştirilmesinden yanadırlar, ama bir yandan da sendikal hareketi işçi sınıfı içinde kendi politikalarının aracı durumuna getirmeye çalışırlar. Çünkü, bu ülkelerde, iş-

çi sınıfının ülkenin nüfusuna oranla küçük olan boyutlarına karşın işçi sendikalarının rolünün oldukça önemli olduğunu anlamaktadırlar.

Genç devletlerde, sendikal hareketin ülke ve kıta ölçüsünde birliğini sağlamak, başta gelen bir sorundur. Çünkü demokratik ve sınıfsal hedefler için savaşım, işçi hareketinin ideolojik ve örgütsel bölünmüşlüğü nedeniyle, ve belli başlı iki yönelim arasındaki, yani bir yanda sınıfsal ve devrimci yönelim ile öte yanda reformist ve uzlaşmacı yönelimin birbirleriyle savaşımı yüzünden köstekleniyor.

Şu son yıllarda, proletaryanın birliği, sendikaları peşlerinden sürüklemek, onlara sendikal harekete yabancı işlevler vermek ve faaliyet biçimleri kabul ettirmek isteyen serüvenci ve goşist güçlerin girişimlerinden, önemli ölçüde zarar gördü. Bu politikanın sonucunda, sendikalar zayıfladı, iç ve dış gericiliğin darbelerine maruz kaldı. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, Endonezya'da ilerici sendikaların 1965 Eylül olaylarından sonra uğradıkları yenilgidir.

İşçi hareketinin birliği ve omuzomuzalığı, işçi sınıfının taleplerine dayanır. Bu taleplerin içinde, ücretlerin artırılması, asgari ücretin saptanması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, grev hakkı, ilerici bir iş mevzuatının ve toplumsal yasaların kabulü yer alır.

Proletaryanın birliği, diğer ilerici güçlerle ortak bir çabayla, toplumsal ve siyasal yaşamın demokratik normlarının ortaya konması ve özellikle sendikal özgürlüklerin ve hakların savunulması için yürütülen kavgalarla da sağlamlaşır. Demokrasi savaşımı, şu son yıllarda, bazı Üçüncü Dünya ülkelerinde yapılmış olan gerici hükümet darbeleriyle bağlantılı olarak, özel bir önem kazandı. Demokrasi savaşımı, aynı zamanda, emperyalizmin iç desteğini ortadan kaldırma, ilerici güçlerin sosyo-politik yaşamda sonucu belirleyici rolünü sağlama savaşımıdır. Bu savaşım, toplumsal yaşama gitgide daha geniş yığınların katılmasına, bütün ilerici güçlerin saflarının sıklaştırılması-

na ve işçi sınıfının partilerinin ve örgütlerinin özgürce çalışmasına elverişli koşulların yaratılmasını hedefler. Demokrasi savaşımı, işçi sınıfının birliğini, salt ekonomik gereksinimlerin karşılanması savaşımının olanak verdiğinden daha yüksek bir düzeyde gerçekleştirmeyi sağlar.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde farklı olarak, gelişme yolundaki ülkelerde anti-emperyalist savaşım, özellikle bir ulusal kurtuluş karakteri taşır, burjuva ve feodal gerici katmanlarca desteklenen yabancı sermaye boyunduruğuyla ve sömürüsüyle savaşıma yönelir. Ayrıca (ve bu çok önemlidir) anti-emperyalist savaşım, yabancı ve yerli sermayeye güçlü bir darbe indirmek, ve aynı zamanda da, bugün hâlâ Üçüncü Dünya ülkeleri nüfusunun büyük bölümünü kapsayan kırsal kesimde geçerli kapitalizm-öncesi sömürü biçimlerini ortadan kaldırmak durumundadır.

Demokrasinin devrimci kanadına, yabancı emperyalizm ve yerel gericiliğe karşı yürüttüğü savaşımda yardımını sunan işçi sınıfı, böylelikle, kendi sınıfsal hedeflerine varmasını sağlayacak olan koşulları yaratır.

Üçüncü Dünyanın ekonomik bakımdan daha zayıf ülkelerindeki işçi eylemin belirgin özelliği, bu eylemin proleter savaşımının en ilkel biçimlerinde yürütülmesidir. Örgütlenme düzeyi bakımından zayıf olan ve çok zaman kendiliğinden ortaya çıkan bu eylem, çok zaman, bazen aşırılıklara da varan bir patlama görünümü kazanır. Örneğin, 1960'lı yılların sonunda Gana'da demiryolları hat bekçileri, kötü yaşam ve çalışma koşullarını protesto etmek amacıyla, bazı hat ve lokomotifleri tahrip etmişlerdi.

Böylesi aşırılıklar, donatımların, elektrik santrallarının, telgraf hatlarının tahrip edilmesi olaylarına sık rastlanan Asya ülkelerinde de görülür.

İşçi hareketi olgun ve örgütlü olduğu oranda, etkili savaşım yöntemlerine ve özellikle de proletaryanın birliğini kanıtlayan genel grev ve dayanışma grevlerine başvurma yeteneği artar. Bunun bir örneği, Etyopya'daki, köhne feodal yapıların yıkılmasına yol açmış olan bir politik bunalım doğuran 1974 genel grevidir.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde, işçi sınıfının 1976' daki yığın eylemleri, ırk ayırımına karşı savaşımı daha yüksek bir düzeye çıkartarak, bu ülkedeki gerici beyaz azınlık rejiminin temellerini sarstı.

Üçüncü Dünya ülkelerinde, işyerini işgal, döner grev (*) işi yavaşlatma eylemi vb. eskiden yalnız sanayileşmiş kapitalist ülkelere özgü olan savaşım biçimleri gitgide daha sık uygulanıyor. Yeni savaşım biçimlerinin gitgide daha çok tutulmakta olması, yalnız, dünya proletaryasının ileri kesimlerinin genç devletlerdeki işçi hareketi üzerindeki etkisini değil, aynı zamanda, daha çeşitli savaşım araçları kullanmak konusundaki nesnel zorunluluğu da ortaya çıkarıyor. Üçüncü Dünya ülkelerinde, protesto yürüyüşleri, işsizlerin yürüyüşleri, açlık grevi vb. proleter savaşım biçimleri de son derece yaygındır.

İşçi sınıfının olgunluk ve savaşkanlık düzeyi ülkeden ülkeye değişiyor. Bu, ülke ve kıtaların birbirinden farklı ekonomik düzeylerinden ve proletaryanın çeşitli kesimlerinin içinde bulundukları durumdan kaynaklanıyor. Birçok ülkede en iyi oluşmuş ve örgütlenmiş olan proletarya, ekonominin geleneksel dallarındaki proletaryadır: Plantasyon işçileri, dok işçileri, madenciler, tekstil işçileri, hafif sanayi işçileri ve tarım ürünlerinin ilk işlemlerini yapan işçiler. Bunlar, proletaryanın en kalabalık ve en güçlü gruplarıdır. Emekçilerin savaşımlarının başlatıcıları, çok zaman, sağlam bir sınıf savaşımı deneyiminden güç alan bu işçi gruplarıdır. Bu savaşımların özellikle keskin olmasının nedeni, bu geleneksel dallarda, ilkel kapitalizme, yani kapitalist ve yarı kapitalist küçük üretime özgü en barbarca, en insanlık-dışı sömürü biçimlerinin uygulanmasıdır. Tıpkı geçen yüzyılın Batı Avrupa proletaryası gibi, bu proletarya da, sömürücülerden, çağ-

(*) Döner grev: Aynı işkolundaki çeşitli işletmelerde birbiri ardınca, ya da tüm işkollarında birbiri peşisıra yapılan grevler.

daş üretimdeki işçiler için çoktan aşılmış bir takım ödünleri koparmak zorundadır.

Plantasyon işçileri gitgide daha büyük bir savaşkanlık gösteriyorlar. Proletaryanın büyük bölümünü onların oluşturduğu ülkelerde, plantasyon işçilerinin taleplerinin karşılanması savaşımı ulusal bir karakter kazanıyor.

Gelişme yolundaki Asya ülkelerinin kırsal kesim proleterleri, tarım işçileri ve gündelikçilerdir. Bunlar, işverenleriyle ve onların ailesiyle yan yana çalışan ve çok zaman, kendilerine ait bir parça toprağı da olan ücretlilerdir. Dolayısıyla, anlayışları özel mülk sahibi anlayışı, psikolojileri de köylü psikolojisidir. Bir yandan işgününün kısaltılması, ücretlerin yükseltilmesi, bir iş mevzuatı için savaşım verirken, bir yandan da, toprak, hayvan, araç-gereç sağlanmasını ve aynı zamanda da, işledikleri toprakların kiralarında değişiklik; yarı-feodal angarya sisteminin, malla ödeme konusundaki yükümlülüklerinin vb. kaldırılmasını istiyorlar. Bu durumun tipik bir örneği, Hindistan'daki tarım işçilerinin, bakir toprakların ve devlete ait ama kapitalistler ve büyük toprak sahiplerince işgal edilmiş toprakların paylaşılması savaşımıdır.

Çıkarım ve imalat sanayilerinin çağdaş işyerlerinde, sonucu belirleyici güç, sayıca kalabalık ya da çoğunlukta olan vasıflı işçilerdir. Bu işyerlerinin, eskiden böylesi işyerleri bulunmaya ülkelerde kazandıkları önem ortaya çıkmaktadır. Vasıflı işçilerin sayıca çok olmamaları, ücretlerinin nispeten yüksek olması, üstelik, genellikle, işsizlik tehlikesiyle karşı karşıya bulunmamaları, onları ayrıcalıklı bir duruma getirmektedir. Genç ülkeler sanayisinin çağdaş dallarının proletaryasının sınıf savaşımları bu durumun izlerini taşımaktadır. Ama ekonomik ilerleme yeni kesimlerin istisnai önemini azaltmak eğilimindedir; çünkü modernleşme ve teknik yenileşme, eski dallara da giriyor; böylece bu dallar daha önemli miktarda vasıflı işgücüne gereksinim duyar hale geliyorlar. Ve bunun sonucu olarak da, yeni kesimler işçilerinin ayrı-

calıklı durumu azalıyor. Buna paralel olarak, eski dallar işçilerinin ücretleri ile yeni dallar işçilerinin ücretleri arasındaki farkın da azalmakta olduğu görülüyor; bu da çağdaş büyük sanayi proletaryasının sınıf bilincinin ve sınıf savaşımlarının ilerlemesine katkıda bulunuyor.

Sömürücü sınıflar ve onların çıkarlarını savunan hükümetler, emekçileri sınıfsal işbirliğine, "ulusal yarar" için özverilere katlanmaya çağıran toplumsal manevralara girişiyorlar. Gerici propaganda çok zaman, işçileri, köylülerin ve öbür katmanların çıkarlarına zarar verebilecek olduğunu öne sürdüğü aşırı isteklerde bulunmakla suçlayarak, işçiler ile köylüleri ve öbür katmanları karşı karşıya getirmeye, birliklerine zarar vermeye çalışıyor.

Son yıllarda, Üçüncü Dünya ülkelerindeki birçok hükümet, işçi düşmanı politikalarını keskinleştirdi. Grevciler, sendika önderleri tutuklanıyor, üzerlerindeki baskı artırılıyor. Erktekiler gitgide daha sık, olağanüstü durum ilan etmek yoluna başvuruyor, işçilere ve sendikalara karşı yasalar geliştiriliyor.

Kapitalist yönelimli ülkelerde, işçi sınıfına saldırı, hükümetlerin ve erkteki partilerin sendikal hareketi denetimlerine almak ve hatta sistemleriyle bütünleştirmek arzularında da dile geliyor. Örneğin, erktekilerin, devletin geleneksel otoritarizmine dayanarak işçi sınıfının nispi zayıflığından bol bol yararlandığı Afrika ülkelerinde ve bazı Asya ülkelerinde durum böyledir.

Gelişme yolundaki birçok ülkedeki açık otoritarizm eğilimleri, yönetici çevrelerin işçi-düşmanı eğilimlerinin artması ve bu durumun doğal sonucu olan, işçilerin çekilmez durumu, kaçınılmaz bir şekilde, onların dokunulmaz hakları için savaşımlarını keskinleştiriyor. En iyi örgütlenmiş ve en bilinçli gruplar dolaysız sömürücülerinin şahsında, bütün bir sömürü sistemiyle, ulusal ve uluslararası kapitalizmle karşı karşıya bulunduklarının farkına varmaya başlıyorlar. Böylece de, ekonomik çıkarları için yürüttükleri günlük sendikal eylemleri, toplumsal ya-

şamın demokratikleştirilmesi için, sömürü sisteminin sınırlandırılması ve ortadan kaldırılması için ve yabancı tekellerin nüfuzuna karşı siyasal savaşımla çıkıyor. Gelişme yolundaki birçok ülkede işçi sınıfının siyasal savaşımının atılım yapmasının nedeni budur.

İşçilerin diğer demokratik güçlerle bağlaşıklık halinde giriştikleri kararlı eylemler, gerici serüvenleri, antidemokratik hükümet darbeleri ve benzeri kalkışmaları çok zaman başarısızlığa uğratıyor. Öte yandan, işçi sınıfı, eylemleri halk-düşmanı yeni-sömürgeci düzenleri devirmeyi, sosyo-politik yaşamı yenileştirip demokratikleştirmeyi hedefleyen, yurtsever, demokratik özellikle de askeri gruplara desteğini de esirgemiyor.

5. *İŞÇİ SINIFI VE LATİN - AMERİKA'DA DEMOKRATİK DÖNÜŞÜMLER*

Latin-Amerika ülkeleri proletaryasının savaşımının tek başına incelenmesi gerekir. Bu ülkelerin büyük bir bölümü siyasal bağımsızlıklarını geçen yüzyılın başlarında kazanmışlardır. Dolayısıyla, kapitalist gelişme yolunda oldukça uzun bir yol almışlardır. Bu ülkelerde kalabalık bir kent ve kırsal kesim proletaryası oluşmuş durumdadır. Ayrıca, hemen hemen bütün Latin-Amerika ülkelerinde komünist partileri vardır.

Aşağıdaki rakamlar, işçi sınıfının en gelişmiş Latin-Amerika ülkelerinin toplumsal yapısında işgal ettikleri yeri gösteriyor: SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü'nün yaklaşık hesaplarına göre, ücretlilerin, esas olarak da işçilerin oranı Şili'de % 73, Arjantin ve Uruguay'da % 69, Meksika'da % 64, Venezüella'da % 60. Sanayi dallarında, ücretlilerin oranı daha da büyüktür: Meksika'da % 84, Şili'de % 82, Brezilya'da % 80, Arjantin ve Uruguay'da % 77, Venezüella'da % 71 vb.. Daha önce gördüğümüz gibi, en ileri kapitalist Latin-Amerika ülkelerinde sanayi proletaryası ve ona yakın olan ta-

rım işçisi grupları, faal nüfusun en az % 25'ini oluşturuyor.

Bu kıta ülkelerinin karşı karşıya bulundukları sorunların özgüllüğü bir yandan, uzun bir kapitalist gelişmeye karşın muhafaza edilmiş olan önemli feodal kalıntılardan, öte yandan, gerek tekellerin ve yerel büyük toprak sahiplerinin kapitalist ve yarı-feodal sömürüsüne karşı, gerekse ABD emperyalizmine karşı, gerçek ulusal egemenlik ve ekonomik bağımsızlık için yürütülen sınıf savaşımından kaynaklanıyor. Proletaryanın, toplumsal gelişmenin bir etkeni olarak artan rolünün nedeni budur. Bu ülkelerde, yerel büyük burjuvazi, erkini sağlamlaştırmak için, bir yandan işçi sınıfını feodal ve emperyalizm yanlısı oligarşiye karşı savaşıma çekmek, öte yandan da onun bağımsız sınıfsal savaşımına egemen olmak amacıyla muazzam çabalar gösterdi. Bu amaçla, devlet·sendikaları ve ulusal karakterli birçok parti kurdu. Brezilya gibi ülkelerde sol güçlerin bozguna uğramasında diğer etkenlerin yanısıra, güçlü burjuva ve küçük-burjuva ideolojik etkisinin de rolü vardır.

İşçi sınıfının çeşitli gruplarınca desteklenen ayrı yönelimlere sahip sendikal ve siyasal örgütlerin varlığı, savaşımın sınıfsal yönü ile ulusal yönü arasında doğru bir ilişki kurulmasında, --işçi sınıfının ulusal ve toplumsal kurtuluş hareketi içindeki yönetici rolünün gerçekleştirilmesinin başta gelen koşulu olan-- eylem birliğine özel bir önem kazandırıyor. Bu alanda ortaya çıkan olumlu değişiklikler Latin-Amerika proletaryasının savaşkanlığını büyük ölçüde artırdı.

Latin-Amerika proletaryasının (bu proletaryanın çağdaş sanayi dallarına bağlı grupları da dahil olmak üzere) ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşımında oynadığı rol, Latin Amerika'yla ilgili sorunlarda uzmanlaşmış burjuva ve küçük-burjuva ideologlarının Latin-Amerika işçilerinin burjuvalaşmasına ilişkin savlarını çürütüyor. Sınıfın büyük çoğunluğuna karşı olan, yalıtlanmış durumdaki bir takım grupların varlıklarını sürdüreceklerini biliyoruz. Ne

var ki ekonominin, yeni kesimlerinin işçileri, sanayi içindeki konumları sayesinde, siyasal ve ekonomik savaşım deneyimleri sayesinde, derin toplumsal dönüşümlerin zorunluluğunu kavrıyor, Marksçı-Leninci fikirleri benimsiyor ve böylece de komünist partilerinin çekirdeğini oluşturuyorlar.

Latin-Amerika ülkeleri işçi sınıfı, ulusu siyasal yıkımlardan kurtarmak için, yerel gericiliğin ve Amerikan emperyalizminin en sert darbelerine maruz kalmak pahasına birçok kez başkaldırdı. Bu kıta üzerindeki ilerici güçlerin utkularının hepsi, az ya da çok, işçi hareketinin ardıcıllığının, örgütlülüğünün ve siyasal yöneliminin sonucudur. Örneğin, Kuba'da, daha ilk dönemde, devrim süreçlerinin derinliğini belirleyen, proletaryanın net sınıfsal konumu ve yüksek bir ulusal bilinç düzeyi olmuştur.

Peru'da ve Panama'da gerçekleştirilmiş olan devrimci dönüşümlerin başarısı, büyük ölçüde, işçi sınıfının kararlılığının ve disiplininin sonucudur. Eski siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıların parçalanması ancak, işçi sınıfının siyasal bilincinin yeni bir basamağa yükselmesiyle, işçi sınıfının toplumun yönetici gücü haline gelmesiyle sürdürülebilir.

Şili işçi sınıfı Latin-Amerika'daki proletarya savaşımına şanlı bir sayfa ekledi. Şili halkını kanlı bir karabasanın içine sokmuş olan, iç ve dış gerici çevreler güçbirliğinin gerçekleştirdiği hükümet darbesi, üç yıllık Halk Birliği hükümetinin devrimci deneyiminin olumluluğunu hiçbir bakımdan azaltmaz. Şili Komünist Partisi Merkez Komitesi Siyasal Komisyonu üyesi Volodia Teia Teitelbofm bu konuya şöyle diyor: "Halk Birliği hükümetinin varlığını sürdürdüğü üç yıl, o güne kadar ilk olarak geleceğine kendisinin yön vermek ve derin sosyo-ekonomik dönüşümler gerçekleştirmek olanağına sahip olan Şili halkının, yaşamının en aydınlık sayfasıdır."(2)

(2) La nouvelle revue internationale, No. 3 (187), mars 1974, p. 249.

Şili proletaryasının en değerli kazanımı, yirmi yıl boyunca denenmiş ve işçi sınıfının gerek siyasal gerekse sendikal bakımdan birliğini gerçekleştirmeyi sağlamış olan, komünistler ile sosyalistler arasındaki siyasal işbirliğidir. Diğer toplumsal katmanları temsil eden parti ve örgütleri Halk Birliği cephesine katılmaya işte proletaryanın bu birliği yöneltti.

Şili deneyimi, seçimlerde işçi partilerince yönetilen ve Marksçı-Leninci bir ideolojiye dayanan sol güçler blokunun seçimlerdeki utkusu sayesinde bir halk hükümeti kurmanın olanaklı bulunduğunu açıklıkla kanıtladı. Ve böylece de, demokrasi ile devrimin bağdaşmazlığına ilişkin burjuva tezin çürüklüğü ortaya çıkmış oldu. Öte yandan, demokrasi savaşımının, sosyalizm savaşının kopmaz bir parçası olduğu da kanıtlanmış oldu.

Şili'li komünistler, üstelik, devrimci güçlerin bu geçici yenilgisinin, gündeme, yaşanmış olan derslerin, faşist askeri diktatörlüğün boyunduruğunu kırmakta yardımcı olacak eleştirel bir analizini getirmiş olduğunu da belirtiyorlar.

Bu konuda ilkin, Halk Birliği hükümetinin mevzilerinin nesnel düzeydeki bir takım güçlükler yüzünden zayıflamış olduğunu hatırlatalım. Hükümet, çözümü zaman gerektiren birçok ekonomik ve toplumsal sorun devralmıştı. Gericiler, ona bu zamanı vermeyi reddetti.

Halk Birliği hükümetinin durumu, siyasal güçlerin ülkenin içindeki kendine özgü durumu nedeniyle güçtü. Oysa sağcılar, ekonomide, siyasette; yasama alanında, yargılama alanında ve askeri alanda, elinde sağlam mevziler bulundurmayı sürdürüyordu ve bu mevzilerden, halk iktidarının ilerici toplumsal dönüştürümlerini torpillemek, ekonomik mekanizmayı bozmak, yılgınlık ve karışıklık yaratmak için yararlanıyordu.

Bu arada bir noktayı daha önemle belirtmek gerekir: O burjuvazi ki, demokrasinin tekelini elinde bulundurduğunu öne sürüyordu, halk demokrasiyi kendi erkinin aracı yapınca, demokrasiyi sırtından hançerlemekle bir

an bile duraksamadı. Başka bir deyişle, Şili olayları, devrimlerin tarihinde birçok kez geçerliliğini kanıtlamış olan şu yasanın doğruluğunu bir kez daha ortaya koydu: Eski yönetici sınıf, kendi bencil hedeflerine varmak için, özgürlüğü ve demokrasiyi ayaklar altına almaya, ellerini en korkunç cinayetlerle kirletmeye hazırdır. Şili olayları, devrimin kazanımlarını savunabilmenin, savaşım biçimini hızla değiştirebilmenin, burjuvazinin gerici şiddetine devrimci şiddetle karşılık verebilmenin ne denli önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Yaşanmış olan deneyim, devrimin barışçı evrimi çerçevesi içinde eski düzenin hükümetlerinin elinden başlıca komuta dizginlerini almanın, henüz yerinde duran devlet aygıtını dönüştürmenin ne denli önemli olduğunu olanca açıklığıyla gün ışığına çıkarıyor. Bu, özellikle, silahlı kuvvetler için geçerli olan bir durumdur. Devrime ve genel olarak da işçi hareketine karşı savaşımında, gericilik orduya ve aynı zamanda da polise her zaman büyük bir önem vererek, onları anti-komünizm yoluyla, halktan koparmıştır.

Gericiliğin cephaneliğinde, kitle iletişim araçlarının özel bir yeri vardır. Bu araçların, beyin yıkama alanındaki kullanılma olanakları, bugüne dek görülmedik derecede artmıştır. İşte bu nedenle, utkuya ulaşmak için, düşmanın kitle ileşitim ve propaganda araçları üzerindeki egemenliğini ortadan kaldırmak; basının, radyonun, televizyonun karşı-devrimci amaçlar için kullanılmasını önlemek gerekir.

Devrim ancak, toplumsal tabanı sürekli sağlamlaştırılarak başarılı olabilir. Bu ise, kesinlikle, devrimci öncü-gücün yaşamın bütün alanlarında ve özellikle de ekonomide uyguladığı politikaya bağlıdır. Burjuvazi ülkenin sorunlarını dert edinmeksizin, üretimi baltalayarak, ekonomik abluka uygulayarak, ekonomik güçlükleri yapay bir şekilde birbiri üstüne yığıp dursa bile, emekçi halkın ekonomik çıkarlarına hiçbir zaman en küçük bir zarar gelmemesine çalışılması gerekir.

Şili'li komünistler, geçici yenilginin öznel nedenlerinden söz ederken, Halk Birliği bloku ve hükümeti içinde iki karşıt eğilimin bulunmasının, tutarlı tek bir strateji ve taktiğin ve erkin tümünü ele geçirmeyi sağlayacak kesin ve belirli bir planın yokluğunun olumsuz rolünü de hesaba katıyorlar.

Komünistler, bir halk iktidarının erki halka kesin olarak verebilmek için, orta katmanların büyük bölümü de dahil olmak üzere, nüfusun ezici çoğunluğunu saflarına katması gerektiğini vurgulamaktan bir an olsun geri durmamışlardı.Toplumsal gelişmenin nesnel yasalarına uygun şekilde davranan komünistler, Halk Birliği'nin, halkın devrimin temel direği işçi sınıfının çevresinde geniş bir toplaşmasını öngören programına kesinlikle riayet etmişlerdir.

Sekter konumları savunmakta olan diğer eğilimin öncüleri ise, Halk Birliği'ni içten yıkıyorlardı. Böylece, Halk Birliği blokunun eylemi, bir türlü sonu gelmeyen kısır tartışmalarla felce uğratıldı. Sonuç: Halk Birliği yığınları kazanma savaşımında girişkenliği elinden kaçırarak karşı-devrime kaptırdı, ve böylece de, işçi sınıfı bağlaşıklarından yalıtlanmış olduğu bir sırada, karşı-devrim saldırıya geçmek olanağını buldu.

Öte yandan bir takım reformist anlayışlar pek yayılmıştı. Siyasal kurumların sürekliliği fazlaca vurgulanmıştı. Ordunun profesyonelliğine, Anayasaya bağlılığına fazla umut bağlanmıştı. Sonuç olarak da, ortaya, düşmanların halk hükümetini devirmek için yararlandıkları elverişsiz bir güçler oranı çıktı.(3)

Askersel faşist terör düzeninin kurulması, işçi sınıfını, geniş emekçi yığınlarını, bunların parti ve örgütlerini tasarlanması güç kötü koşullar altında bıraktı. Ama, generaller kanlı baskılarına karşın, halkın hareketini boğmayı başaramadılar. Komünist Partisi ve Halk Birliği'nin

(3) Bkz. **La nouvelle revue internationale, No. 3, mars 1974,** p. 252.

başka örgütleri faaliyetlerini gizlilik koşullarında sürdürüyorlar. Komünistler, siyasal tutukluların serbest bırakılmasını, binlerce insanın sorgusuz sualsiz öldürülmesi için bahane olarak kullanılan iç savaş durumunun kaldırılmasını istiyorlar. Şili halkının geniş katmanlarını ortak eylemlere; darbecilerin gerici politikasının, demokratik bir yenilenme, ilerici dönüşümler ve ulusal bağımsızlıktan yana olduklarını açıklayan bütün kurbanlarını bir araya getirecek olan bir anti-faşist tek cephe kurmaya çağırıyorlar. Komünistler, faşist azınlık ile anti-faşist çoğunluk arasındaki sınır çizgisinin, ülkenin, aralarında silahlı kuvvetler, kilise ve vaktiyle Halk Birliği hükümetine karşı olan siyasal partiler de bulunan bütün kuruluşlarından geçtiğini düşünüyorlar.

Şili'deki hükümet darbesi, devrimci hareketi Latin Amerika kıtası üzerinden söküp atmayı hedefleyen dünya gericiliğinin stratejik işlemler zincirinin bir halkasından başka bir şey değildir. İşçi sınıfının ve geniş emekçi yığınlarının siyasal ve toplumsal haklarına buna benzer bir saldırıya Uruguay'da da girişildi. Ve orada da, sağcı politikacılarla çitişen askerler halkı geleneksel demokratik haklarından yoksun bıraktılar; komünist partisini ve diğer demokratik örgütleri yasakladılar; Sendikalar Birliği'ni yasadışı ilan ettiler; yığınsal tutuklamalar yaptılar; parlamentoyu yasama haklarından yoksun bıraktılar.

Latin Amerika'da, kuşkusuz, şu son zamanlarda yerel ve uluslararası gericilik kıta üzerindeki özgürlüğe kavuşma hareketine darbeler indirmeyi başardı. Ne var ki, özgürlüğe kavuşma hareketi yine de eylemini sürdürüyor; bazı bölgelerde kazanç sağlayarak güçlerini artırıyor. Ve işçi sınıfının bu hareket içindeki rolü sürekli büyüyor. Hareketin öncü-gücü, 13'ü gizli ya da yarı-gizli olan ve faşist diktatörlere, gericiliğe karşı bütün anti-emperyalist, demokratik güçlerin sağlamlaşması için yiğitçe bir savaş veren 22 Latin Amerika Komünist Partisidir.

6. *KOMÜNİSTLERİN, ANTİ - EMPERYALİST GÜÇLERİN BİR ARAYA GELMELERİ İÇİN SAVAŞIMI*

Emperyalizme karşı savaşı sürdürebilecek yetenekteki devrimci demokratik güçlerin hepsinin bir araya gelmesinin sosyo-ekonomik ve siyasal ilerleme bakımından yaşamsal bir önemi vardır.

1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı Ana Belgesinde bu konuda şöyle deniyor: "Ulusal gelişme ve toplumsal ilerleme görevlerini çözümlemeyi ve yeni-sömürgeciliğin manevralarına etkili bir karşılık vermeyi olanaklı kılan yol, halk yığınlarının seferber edilmesinden, proletaryanın ve köylülerin rolünün artırılmasından; emekçi gençliğin, öğrencilerin, aydınların, kent orta katmanlarının, ordunun demokratik çevrelerinin, bütün ilerici ve yurtsever güçlerin birleşmesinden geçiyor. Komünist ve işçi partileri işle böyle bir birleşme için çalışmaktadırlar."(4)

Çağımızın, kapitalizmin dünya çapında aşılmasıyla ifade edilen başlıca eğiliminin öncüsü proletarya, bütün bu toplumsal sınıf ve katmanların bir araya getirilmesinde ve çabalarının uyumlu kılınmasında özel bir sorumluluk almıştır.

Şu son on yılda, siyasal bağımsızlık için savaşım boyunca parti blokları ya da tek tek yığın partileri biçiminde kurulmuş olan geniş ulusal cepheler ciddi değişiklikler geçirdiler. Eskiden, bunların ortak platformları, sömürgecilik boyunduruğundan kurtulmak için savaşımdı. Siyasal bağımsızlığın ele geçirilmesinden sonra ise, ulusal cepheyi oluşturan toplumsal sınıf ve katmanlar ara-

(4) Conférence internationale des partis communistes et ouvriers, p. 30.

sındaki çelişkiler ve çıkar ayrılıklar ortaya çıkarak, bu cepheler içindeki sosyo-politik güçlerin sınırlarının çizilmesine ve bir kutuplaşmaya ve cephe içinde gerici gruplar ile ilerici gruplar arasındaki savaşımda bir keskinleşmeye yol açtılar. Bu savaşımın başlıca amacı, sosyo-ekonomik gelişme konusunda izlenecek yolun saptanmasıydı.

Ulusal kurtuluş ülkeleri kuşağının, komünist partileri bulunmayan ya da komünist partileri zayıf olan birçok ülkesinde, anti-emperyalist cephenin yönetimini devrimci demokratlar ele aldı. Bunlar özellikle, radikal küçükburjuvazinin, köylülerin vb. çıkarlarını dile getiriyorlar. Deneyim, devrimci demokratların erkte bulundukları ülkelerde, emperyalizmle ve iç gericilikle savaşımın keskinleşmesinin, bunları çok zaman, daha radikal sosyo-ekonomik önlemler almaya, kapitalist olmayan yola girmeye ittiğini gösteriyor.

Sosyalist yönelimli bazı ülkelerde, proletaryanın en örgütlü ve en bilinçli bölümleri ulusal demokratik partilerde toplaşıyor ve bu partilerin siyasal ve ideolojik yönelimlerini etkilemeye çalışıyorlar.

Ulusal demokratik partiler içinde proleter gruplarının gitgide büyümesi, bu partilerin adım adım bilimsel sosyalizmi benimsemiş partilere dönüşmelerini öngörmeye olanak veriyor.

Bununla birlikte, geçmiş deneyim, bir başka olasılık karşısında uyanık bulunmayı da gerektiriyor: Kapitalist olmayan gelişmenin belirli bir evresinde, küçükburjuva bürokratik eğilim, ulusal demokrasi içinde üstün duruma geçebilir. Ve o zaman da, işçi sınıfı, karmaşık sorunlarla, özellikle de bağımsız siyasal örgütler kurmak sorunuyla karşı karşıya kalabilir.

Komünist hareketin örgütlenmiş olduğu ülkelerde, bu hareketin, komünistler ile devrimci demokratlar arasında işbirliği sağlaması gerekir. Bütün siyasal güçlerin eylem birliği, anti-emperyalist güçlerin tek bir ulusal demokratik cephesinin kurulmasının baş gereğidir.

Çok zaman, bu eylem birliğinin kurulması kolay değildir. Bunun nedeni, herşeyden önce, gerek bu hareketlerin farklı bir toplumsal ve ideolojik temele ve farklı bir yapıya sahip olması, gerekse geçmiş çatışmaların anısı, ve ulusal demokratların bir bölümünün yığınlar üzerinde ideolojik ve siyasal etki tekelini muhafaza etmek isteğidir.

Bu güçlükler, ne denli büyük olursa olsun, aşılmaz değildir. Anti-emperyalist hareketin bugünkü aşamasında, devrimci demokratlar ile komünistlerin ortak çıkarları, onları karşı karşıya getiren görüş ayrılıklarından daha güçlüdür. En ileri görüşlü ve tutarlı önderler, onlara yürekten bağlı bütün demokratik katman, parti ve örgütler işbirliği yapmanın zorunluluğunu her gün biraz daha iyi anlıyorlar. Devrimci demokratlar ile komünistlerin ulusal demokratik cephe ve hükümet içinde birlikte çaba gösterdikleri bazı Ortadoğu ülkelerinde şu son yıllarda meydana gelen olaylar, bunun çarpıcı bir örneğidir.

Ulusal kurtuluş kuşağı devletlerinin pek çoğunda, işçi sınıfı henüz, ulusal cephede yönetici rol iddiasında bulunmuyor, çünkü şimdilik ancak sınıf olarak oluşma yolunda, henüz yeterince olgun ve örgütlü değil, yığınsal bir Marksçı-Leninci partisi yok.

Proletaryanın yönetici rolü üstlenmesinin nesnel olanaklarının önünde açıldığını gördüğü yerlerde, partisinin bilimsel, Marksçı-Leninci bir temele dayalı doğru bir strateji ve taktiği başta gelen bir önem taşır. Komünist partileri açısından, onların yönetici rolünün biçimsel olarak kabulü, proleter-olmayan katman ve örgütlerin birleşik anti-emperyalist cepheye girmesinin zorunlu koşulu değildir. Bu, komünist partilerinin birleşik bir cephe çerçevesi içinde, emekçilerin, halkın bütün demokratik katmanlarının çıkarları için yürüteceği, uzun ve ardıcıl günlük savaşımın sonucu olacaktır.

Anti-emperyalist güçlerin toplaşmasının en etkili başlatıcısı ve öncüleri, tamı tamına, Marksçı-Leninci teo-

riyle donanmış komünistlerdir. Gerici propaganda, komünistleri diğer bütün siyasal güçleri kendilerine tabi kılmak istemekle suçlamak için, işte bu olgudan yararlanıyor. Aslında, gerçek ulusal çıkarların en tutarlı ve en ileri görüşlü savunucuları olan komünistlerin bu öncülük rolü, nesnel olarak belirlenmiştir. Komünistlerin, özü itibariyle demokratik olan harekete, onun üstlenmediği hedefleri dayatma diye bir istekleri kesinlikle yoktur, çünkü böylece, hareketin başarılarını berkitmek şöyle dursun, tersine onun zayıflamasına ve başarısız kalmasına yol açılabilir.

Ayrıca, ilerici güçlerin omuzomuzalığını gerçekleştirebilmek için, genel, acil ve uzun vadeli ulusal hedefler ile tek cephe içinde yer alan çeşitli bağlaşıkların yaşamsal önemdeki taleplerini eşgüdümlü kılan ortak bir demokratik dönüşümler programı hazırlamanın da önemi vardır. Bu, cepheye katılabilecek her sınıf ve toplumsal katmana, bu sorunların ancak ortak çabalarla çözümlenebileceğini anlamak olanağını sağlar.

Taleplerin, somut durumudan kaynaklanan farklılığına karşın, ilerici ve yurtsever güçlerin tek cephe programlarının devrimci karakteri, genel olarak, bir kez yaşama geçirildikten sonra yığınları anti-emperyalist savaşıma çekmek, belli başlı sosyo-ekonomik sorunları çözümlemek olanağını sağlamalarıyla belirlenmiştir. Bu sorunlar 1969'da Moskova'da yapılmış olan Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nda açıklıkla dile getirilmişti: "Asya ve Afrika'daki bağımsız devletlerin pek çoğunda, egemenliğin ve siyasal bağımsızlığın savunulmasının güçlendirilmesi gerektirdiği görevlere paralel olarak, ekonomik gerikalmışlığın giderilmesi, bir ulusal ekonominin ve özellikle de bağımsız bir sanayinin kurulması ve halk yığınlarının yaşam düzeyinin yükseltilmesi, toplumsal gelişmenin ana sorunları durumuna geldi... Sosyalist ülkelerle etkin dostluk ve işbirliği bağları kurulmasının bağımsız Asya ve Afrika devletleri için bü-

yük bir önemi vardır."(5)

Tek cephenin oluşturulma süreci son derece karmaşıktır. Bu konuda, ilerici, demokratik parti ve örgütlere çok önemli bir rol düşer. Ama, ortak savaşımların atılımı ve gücü, bunların etkililiği, en başta, "tabanda" gerçekleştirilmiş, çeşitli sınıf ve katmanların birleşik eyleminde, yani ortak programda dile getirilmiş olan somut talepler ve hedefler için ortak savaşımda çelikleştirilmiş birliğe bağlıdır. Sonuç olarak, anti-emperyalist tek cephenin derin demokratik dönüşümleri gerçekleştirmesi, doğrudan, işçi sınıfının ve onun öncü-gücü komünist partisinin siyasal katılma ve etki derecesine bağlıdır.

İşçi sınıfı ve onun örgütleri, geniş köylü yığınlarını ve diğer emekçi katmanları anti-emperyalist ve demokratik savaşıma çekmek için büyük çabalar gösteriyorlar. Bu alanda en önemli sonuçlar, kent proletaryasının siyasal bakımdan olgun ve proletaryanın köylülere etkisinin ulaştırıcısı tarım işçilerinin yeterince örgütlenmiş olduğu ülkelerde elde edilmiştir. Bu arada, alt düzeylerdeki hizmetlilerin savaşımları da yeni bir genişlik kazanıyor.

Son yıllarda bir başka eğilim de gözlemleniyor. Gelişme yolundaki ülkelerde, işçi sınıfı ve gençlik, aralarında toplumsal durum, eğilim ve çıkarlar düzeyinde bazı önemli farklar bulunmasına karşın, emperyalizme karşı, toplumsal ilerleme için savaşımda, sol güçlerin birliğinin zorunluluğunun bilincinde olarak, birbirlerine yaklaşmak eğilimindedirler. Bu yakınlaşma emekçilerin sendikal savaşımlarında, gösterilerde ve diğer eylemlerde ortaya çıkıyor. Öğrencilerin siyasal faaliyeti yoğunlaşıyor, ve öğrenci hareketi bugüne dek birçok kez, yığınsal anti-emperyalist patlamalarda, yoksulların kızgınlık patlamalarında patlatıcı görevi yaparak, bazı devletlerde çok zaman, iç siyasal durum üzerinde güçlü bir etkiyle, bazı önemli grevlerin başlatılmasında ve sosyo-politik yaşa-

(5) **Conference internationale des partis communistes et ouvriers**, p. 30.

mın demokratikleştirilmesi için geniş bir savaşıma girişilmesinde etken oldu. Hindistan'da, Pakistan'da Senegal'de ve daha başka ülkelerde, öğrenciler, işçilerin ve daha başka emekçi katmanlarının yanında, şu son yılların demokratik ve anti-emperyalist savaşımlarına katıldılar.

Genç devletlerde proletaryanın savaşımının enternasyonalist içeriği zenginleşti. Bu proletaryanın en bilinçli ve en örgütlü bölümleri, yalnızca yerel burjuvazinin ve ayrıcalıklı yarı-feodal katmanların değil, aynı zamanda, özgürlüklerine kavuşmuş olan ülkelerden korkunç kazançlar koparan uluslararası sermayenin tümünün de kurbanı olduklarını anlıyorlar. Buradan, ortak sınıf çıkarlarıyla bağlı sömürülen dünya proleterleri ordusuna mensup olduklarının bilincine varıyorlar.

Kendi ekonomik ve siyasal çıkarları için kavga ile ulusal kurtuluşçu ve anti-emperyalist savaşımı birleştirmeye yönelmiş olan genç devletler işçi hareketinin gitgide daha enternasyonalist olmasının nedeni budur. Proleterler heryerde, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Rodezya'daki ırkçılığa, emperyalistlerin saldırgan politikasına karşı eylemlerini artırıyorlar. SSCB ve diğer sosyalist devletlerle diplomatik bağların sağlamlaştırılması hareketi güçleniyor.

Özgürlüklerine kavuşmuş olan ülkeler proletaryası, başka sınıf ve katmanlarla ve aynı zamanda dünya işçi sınıfının diğer kollarıyla birliğini sıklaştırmakla, dünya devrim sürecinin gelişmesine, emperyalizme ve iç gericiliğe karşı savaşıma büyük bir katkıda bulunuyor. Kendi sınıfsal çıkarlarını savunurken, ulusal, demokratik ve anti-emperyalist görevlerin yerine getirilmesi için faaliyet göstermiş oluyor.

Yaşam, Marksçılığın, proletaryanın, dünyanın en geri kalmış bölgelerinde bile, ilerici sosyo-ekonomik dönüşümlerde oynayacağı seçkin role ilişkin Marksçı tezinin doğruluğunu kanıtlıyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞÇİ SINIFININ ÖNCÜ-GÜCÜNÜN ATILIMI

İşçi sınıfının savaşımının başarısı, kesin olarak onun savaşkan öncü-gücünün, dünya Marksçı-Leninci komünist hareketinin eylemine bağlıdır.

Marks ve Engels, daha "Komünist Partisi Manifesti"nde komünistlerin proletaryanın bütününün çıkarlarından ayrı çıkarları olmadığını vurgulamışlardı. Marks ve Engels, proletarya hareketini uyduracakları bir takım ilkeler ortaya koymamışlardı. Komünistleri ayırdedici özelliği, bir yandan, bütün ulusların proleterlerinin savaşımında komünistlerin proletaryanın genel çıkarlarını savunmaları, öte yandan da, proletaryanın burjuvaziye karşı savaşımın bütün evrelerinde, her zaman, hareketin bütününün çıkarlarını temsil etmeleridir.

"Demek ki, komünistler, pratik bakımından, bütün ülkelerin işçi partilerinin en kararlı bölümü, bütün diğer bölümleri sürükleyen bölümüdürler; teorik bakımdan da, proletaryanın kalan bölümüne oranla, proletarya hareketinin koşulları, akışı ve genel amaçları konusunda açık bir kavrayış üstünlüğüne sahiptirler."(1)

Marks ve Engels, komünistlerin teorik tezlerinin, hiçbir şekilde, dünyanın şu ya da bu yenilikçisinin icat ettiği fikirlere, ilkelere dayanmadığını söylüyorlardı. Komü-

(1) K. Marks, F. Engels **Manifeste du parti communiste**, p. 54.

nistlerin teorik tezleri, yalnızca ve yalnızca sınıf savaşımının, sürüp gitmekte olan tarihsel hareketin ifadesidir.

Komünistler, toplumun devrimci yoldan dönüştürülmesi için, barış, demokrasi ve sosyalizm için savaşım veren ilerici güçlerin başında yer almakla, pek büyük bir sorumluluk, gerek işçi sınıfı gerekse halk yığınları karşısında, gerek ulusal gerekse uluslararası bir sorumluluk yüklenmektedirler. Komünist partileri, insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunları bunun bilincinde olarak, ele alıyorlar.

1. BARIŞ, ÖZGÜRLÜK VE İLERLEME İÇİN SAVAŞIM PROGRAMI

1969'daki Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nda, dünyadaki komünistlerin tümüne; savaş, gericilik ve saldırganlık düşmanlarının tümüne; barış, özgürlük ve ilerleme için savaşmaya hazır olan herkese seslenen, emperyalizme karşı birleşik eylemler programı, işte bu yüksek sorumluluk duygusu içinde hazırlanmıştı.

Birleşik eylemlerin ana hedefi, savaş tehlikesine karşı, halkları toptan yokolmak tehdidiyle karşı karşıya bırakan, dünya çapında nükleer savaş tehlikesine karşı bütün dünyada barış için savaşım olmayı sürdürüyor. Bu, tamamen gerçek bir hedeftir; çünkü deneyim, sosyalist ülkelerin, dünya işçi hareketinin, ulusal kurtuluş hareketlerinin ve bütün barışsever ülkelerin, toplumsal örgütlerin ve yığın hareketlerinin birleşik çabalarının dünya savaşının önünü alabilecek güçte olduğunu gösteriyor.

Barışın korunması, emperyalistlere kabul ettirilmiş olan, farklı toplumsal sistemleri sahip devletlerin barış içinde yanyana yaşaması savaşımından ayrılamaz. Bu, barış içinde yanyana yaşama, büyük olsun küçük olsun her

devletin hükümranlığı, hak eşitliği, toprak bütünlüğü başka devletlerin işlerine karışmama ilkelerine saygı gösterilmesini, bütün halkların sosyo-ekonomik ve siyasal düzenlerini özgürce seçmek hakkına saygı gösterilmesini, uluslararası anlaşmazlıkların görüşme yoluyla çözüme bağlanmasını içerir.

Barış içinde yanyana yaşama, bir takım goşist demagogların öne sürdükleri gibi, köhneleşmiş toplumsal ilişkileri, toplumsal eşitsizliği ve ezgiyi korumanın bir biçimi değildir. Barış içinde yanyana yaşama ilkesine dayalı politika, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, ne ezilen halkların, kurtuluş savaşlarında, en iyi olduğunu düşündükleri yolu yani barışçı ya da barışçı-olmayan yolu seçmeleri, ne de gerici rejimleri desteklemek anlamına gelir. Devrimci dönüşümler de dahil toplumsal dönüşümler, kaçınılmaz değil, aynı zamanda da, insanlığın ilerlemesi için yaşamsal bir öneme sahiptirler. Bu dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, ülkede halkın çoğunluğunun çıkarlarına uygun düşen toplumsal ve siyasal düzenin kurulması, her halkın vazgeçilmez bir hakkıdır. Bu soylu davada, her halkın, başka halkların desteğine sahip olmak hakkının da tartışılmaz olduğu aynı derecede açıktır.

Barış içinde yanyana yaşama, dünyadaki "statüko"yu pekiştirmek şöyle dursun, tersine, gerici emperyalist burjuvazinin planlarının gerçekleştirilmesinin karşısına önemli engeller çıkarır. Barış içinde yanyana yaşama, emperyalizmin, uluslararası gerginliği arttırarak ve yeni yeni savaş odakları körükleyerek kendi çelişkilerinin üstesinden gelme yeltenişlerini bozguna uğratır; emperyalizmin, emekçilerin çıkarlarını savunma savaşımına karşı aşırı önlemler uygulama olanaklarını azaltır; böylece de emperyalizme karşı gerek ulusal, gerekse uluslararası ölçekte yürütülen sınıf savaşımının gelişmesine olanak sağlar.

Ortak eylemler programı, barış içinde yanyana yaşamaya ulaşabilmek için çabaların toplulaştırılmasını gerektirir.

Bu politika, emperyalizme karşı bir yığın eylemini içerir. Programda, komünistlerin, emperyalist çevrelerce sürdürülen, uluslararası gerginliği arttırma politikasına ve bu çevrelerin soğuk savaş devrini diriltmeye yönelik her türlü yeltenişlerine karşı koymayı ödev bildikleri belirtiliyor. Komünistler, halkların ivedi zorunluluğuna uygun düşen uluslararası yumuşamadan yana olduklarını açıklıyorlar. Program, kalıcı bir barış ve halklara gerçek bir güvenlik sağlayabilecek bir takım somut önlemler öngörüyor. Bu anlamda, atom silahlarının yayılmasının önlenmesi en ivedi sorunlardan biridir. Aynı zamanda, sonunda nükleer silahları yasadışı kabul etmek, üretimine ve bu konudaki denemelere son vermek için, geniş bir nükleer silahsızlanmanın elde edilmesi de zorunludur.

Halkların yaşamsal çıkarı, militarizmin bütün biçimlerine ve özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin ve diğer emperyalist ülkelerin askeri-sınai karmaşasına karşı, askeri bütçelerde köklü bir azaltma için, etkili bir uluslararası denetim altında genel ve tam bir silahsızlanma için savaşım yürütmektir.

Dünya ölçüsünde barışın en gereği, askeri blokların, yabancı toprakları üstündeki askeri üslerin ortadan kaldırılması, nükleer silahları taşıyan uçakların yabancı ülkeler toprakları üstünde uçmalarına son verilmesidir. Katılan bütün devletler arasında eşitlik ve karşılıklı saygı ilişkilerine dayalı etkin ortak güvenlik sistemlerinin kurulması, gerçek bir güvenlik güvencesidir. Dolayısıyla, ortak eylem programı da, özellikle, çetin bir siyasal ve askeri sürtüşmenin uzun süre bir uluslararası gerginlik kaynağı olduğu Avrupa kıtasında ortak güvenlik sistemlerinin yaratılması savaşımında bütün demokratik ve barışçı güçleri birleştirmek amacını güdüyor.

Dünya kamuoyunun, emperyalizmin sürekli saldırılarına hedef olan ülkelerle aktif bir dayanışma için seferber edilmesi programın asli hükümlerinden biridir. Bu hüküm, her türlü saldırgan emperyalist eyleme, emperya-

lizmin kundakladığı yerel savaşlara, her türlü müdahaleye karşı çıkmayı öngörüyor.

Sömürgecilik iğrençliği henüz bitmiş değildir. Sömürgecilik, yeni, gizli biçimler altında diriltilmeye çalışılıyor. Bu nedenle de, bütün iyi niyetli insanların, bütün demokrasi yandaşlarının, sömürgeciliğin kalıntılarını ortadan kaldırmak ve yeni-sömürgecilikle savaşmak amacıyla ortak bir eylem için çabalarını birleştirmeleri zorunludur.

Kamuoyunun dikkatinin çekilmesi gereken önemli güncel sorunlardan biri de, birçok ülke ve bütünüyle kıtanın, uzun bir sömürgeci ve emperyalist egemenliğin sonucu olan geri kalmışlığına son verilmesidir. Çözümü hızlı bir ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişme gerektiren bu sorunun sonuçlandırılması derin toplumsal dönüşümlere bağlıdır. Programda, bütün demokratik ve devrimci güçlerin gerek ulusal gerekse uluslararası çapta seferber edilmesi ve birleştirilmesinin bu dönüşümler için baş koşul olduğu belirtiliyor.

Program ayrıca, emperyalizmin bunalımının derinleşmesinin yol açtığı faşist davranışların artışına da işaret ediyor ve faşist tehlikeye karşı, bütün anti-faşist güçlerin birleştirilmesi için eylemin yoğunlaştırılmasının zorunluluğuna dikkati çekiyor. Bu savaşım, aynı zamanda, insanlık dışı ırkçılık ideolojisine ve uygulamalarına kararlı bir şekilde karşı çıkmayı da gerektiriyor.

Emperyalizmle savaşımın yararı, söz, basın, toplantı, gösteri ve örgütleme özgürlüklerini, bütün yurttaşların hak eşitliğini, toplumsal yaşamın bütün yönlerinin demokratikleştirilmesini bıkıp usanmadan savunmayı gerektiriyor. Bu nedenle de, program, gericiliğin, halkın, çetin sınıf savaşımlarında kazanılmış hak ve özgürlükleri yok etmek amacını güden halk düşmanı bir mevzuat yolu da dahi her girişimine sert bir karşılık verilmesini öngörüyor.

Marksçı-Leninci komünist partileri, ulusal baskının her türlüsüne kararlı bir şekilde karşı çıkar, her ulusun

ve etminin kendi dilini, kültürünü geliştirmesinden yana olduklarını açıklar, ulusların kendi yazgılarını kendilerinin belirleme hakkını ardıcıl olarak savunurlar. Bu ilkesel tutum, aynı zamanda, devrimci, demokratik ve barışçı bütün güçlerin geniş bir birlik platformunu da oluşturur.

Tekelci sermayenin erkine karşı kararlı bir savaşım yürütmeksizin, emperyalizmin konumlarını zayıflatarak, onun egemenliğinin temellerini çökertecek bir takım önlemler almadan, emperyalizmin saldırı politikasına, sömürgeciliğe ve yeni-sömürgeciliğe son vermek, faşizmi ve ırkçılığı bir daha geri gelmemecesine söküp atmak olanaksızdır. İşçi hareketinin nihai hedeflerine ulaşmasını sağlayacak koşullar işte böyle yaratılır. Bugünkü durum, bütün sosyalist ülkeler halklarının, dünya işçi hareketinin ve emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketinin bütün kesimlerinin savaşkan dayanışmasının güçlendirilmesini gerektiriyor.

Marksçı-Leninci komünist partilerinin ortak eylemler programı, ilerici, yurtsever ve barışçı güçlerin tümünün biraraya gelişini hazırlayabilmek ve gerçekleştirebilmek için en demokratik araçları öneriyor. Marksçı-Leninci komünist partileri, çeşitli anti-emperyalist akım ve hareketlerin herbirinin özelliklerini göz önünde tutarak ve herbirinin bağımsızlıklarına saygı göstererek, onların aralarında daha büyük bir karşılıklı anlayış sağlamak amacıyla ellerinden her geleni yapıyorlar. "Bunun sonucunda gönüllü olarak ve ortak bir kararla benimsenecek olan biçimlerde sağlanacak işbirliği anti-emperyalist savaşımı bugünkü durumun gereklerine uygun düşen yüksek bir düzeye çıkarmaya olanak verecektir."(2)

1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı, emperyalizme karşı, komünist hareketin siyasal birliğini berkitmek için ortaklaşa eylemlere büyük bir

(2) **Conférence internationale des partis communistes et ouvriers**, p. 29.

önem verdi. Bu konuyla ilgili olarak, şu ya da bu sorun üzerindeki görüş ayrılıklarının, komünistlerin emperyalizme karşı savaşımlarındaki birleşik eylemi engellememesi gerektiği belirtildi. Pratik faaliyetin temel öğesi, herşeyden önce, bütün ülkelerin komünistlerini birbirlerine yaklaştıran şeyler olmalıdır.

Danışma Toplantısı, ayrıca, kardeş partiler arasındaki ilişkilerin genişletilmesinden yana olduğunu belirtti. Bu ilişkiler, gerek komünistlerin dünya arenasındaki eylemlerini başbaşa tasarlamanın, görüş ayrılıklarının gidermenin bir tür mekanizması, gerekse ortaya çıkan sorunlarla ilgili bir tutum karşılaştırılmasının aracıdırlar.

1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nın Ana Belgesi'nde bu konuda şöyle deniyor: "Komünist ve işçi partileri, somut ödevlerinin yerine getirilmesi için değişik yaklaşımlar gerektiren pek çeşitli özgül koşullarda faaliyet göstermektedirler. Her parti, Marksçılık-Leninciliğin ilkelerinden hareket ederek ve somut ulusal koşulları hesaba katarak, politikasını tam bir bağımsızlık içinde hazırlar; savaşımının yönünü, biçimlerini ve yöntemlerini saptar; sosyalizme geçişin, duruma ve koşullara göre, barışçı ya da barışçı-olmayan yolunu ve ülkesinde sosyalizmin kurulmasının biçimlerini ve yöntemlerini belirler. Öte yandan, komünist partilerinin faaliyet gösterdikleri koşulların çeşitliliğinin, görevlerini somut bir şekilde yerine getirmelerinin çeşitli tarzlarının, hatta, şu ya da bu sorun konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıklarının, kardeş partilerin uluslararası ve özellikle de anti-emperyalist alanda birleşik bir tutum almalarına engel olmaması gerekir."(3)

İdeolojik birliğin berkitilmesi, Marksçılık-Leninciliğin her sapmaya karşı, yorulmak bilmez ardıcıl bir savaşımı içerir. Söz konusu Ana Belge'de bununla ilgili olarak da, emperyalizme karşı savaşımda başarı sağla-

(3) **Conférence internationale des partis communistes et ouvriers**, pp. 38 - 39.

mak ve davalarında utkuya ulaşmak için, komünist partilerinin, işçi hareketi içinde ve geniş halk yığınları arasında "... bilimsel sosyalizm fikirlerinin" propagandasını yapacakları, "ilkelerini büyük bir kararlılıkla savunacakları ve içinde bulunulan duruma göre, teorilerinin ve politikalarının gerek sağ gerekse sol oportünist çarpıtmalarına, hem revizyonizme, hem de goşistlerin dogmatizmine ve sekter maceracılığına karşı savaşarak Marksçılık-Leninciliğin utkuya ulaşması için savaşım verecekleri"(4) vurgulanıyor.

2. ÖNEMLİ SONUÇLAR

1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nı izleyen yıllar boyunca bazı önemli sonuçlar elde edildi.

Emperyalizmin, sömürgeciliğin ve gericiliğin güçleri bir dizi çok acı yenilgilere uğradı. Şu son yıllar, Vietnam halkının, bağımsızlığı ve kendi yazgısını kendisinin belirleme hakkı için uzun bir savaşımdan sonra kazandığı tarihsel utkunun damgasını taşıyor. Amerikan emperyalizminin en saldırgan çevrelerinin yol açtığı bu kanlı macera, kapitalist dünyanın en büyük gücü ABD'ye gerek maddi, gerekse manevi düzeyde muazzam zararlar veren bir bozgunla sonuçlandı. Ve böylece de, yiğit Vietnam halkına tam destek çağrısında bulunan uluslararası komünist hareketin öngördüğü eylem birliğinin ana hedefine varılmış oldu. Vietnamlı yurtseverlerin utkusu, halkların emperyalizmin keyfiliğine karşı savaşımdaki mevzilerini sağlamlaştıracak olan büyük bir önem taşımaktadır. Çinhindi bugün yepyeni bir siyasal konjonktür içinde yaşıyor. Halkın dilekleri gerçekleşmiş durumda: Vietnam dev-

(4) Conférence internationale des partis communistes et ouvriers, p. 39.

letinin birliği sağlandı. Laos ve Kamboçya'ya büyük zararlar vermiş olan uzun savaşım da halk güçlerinin utkusuyla sonuçlandı.

Büyük sömürge imparatorluklarının sonuncusu olan Portekiz sömürge imparatorluğu artık kesinlikle son buldu. Böylece, Afrika'daki eski Portekiz sömürgelerinin ezilen halkları bağımsızlıklarına kavuştu. Güney Afrikalı ırkçılarla ağız ağıza vermiş olan emperyalist devletlerin Angola'ya yeni-sömürgeci bir düzeni zorla kabul ettirme yolundaki akıl almaz girişimleri başarısızlığa uğradı. Eski Portekiz sömürgeleri halklarının kazandıkları başarılar, sömürgeciliğin Afrika'daki son dayanakları olan Namibya, Zimbabve ve bunların en güçlendirilmiş üssü ırkçı Güney Afrika Cumhuriyeti'nde kurtuluş hareketini güçlü bir şekilde uyardı.

Uluslararası ortam hissedilir ölçüde yumuşadı. Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri süregelen ve bütün kıtayı altüst olmak tehlikesiyle karşı karşıya bırakan en çetin sorunlarını nihayet çözümledi. 1970'li yıllarda, sosyalist devletler ile Federal Almanya, Fransa ve bazı başka Batılı ülkeler arasında yapılan sözleşme ve antlaşmalar, Batı Berlin'le ilgili dörtlü Antlaşma vb. Avrupa'daki konjonktürü düzeltti.

Devletler arasındaki ilişkilerde, barış içinde yanyana yaşama eğilimleri ağır basıyor. 1975 yazında Helsinki'de 33 Avrupa devleti, ABD ve Kanada temsilcilerini bir araya getiren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı bunun en iyi kanıtıydı. Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkilerin iyileşmesinin, yeni bir dünya savaşı tehlikesini önlemekte ve barışı güçlendirmekte sonucu belirleyici bir katkısı oldu. Bu SSCB ile ABD arasında bağıtlanan bir dizi antlaşmada somutlandı: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki İlişkilerin İlkeleri", Nükleer Savaşın Önlenmesi Konusunda Anlaşma ve stratejik silahların sınırlandırılmasıyla ilgili daha başka bir çok antlaşma bunların en önemlileridir. Bir bütün olarak ele alındığın-

da bu belgeler, Leonid Brejnev'in de dediği gibi, "SSCB ile ABD arasında, barış içinde yanyana yaşama ilkelerine dayanan, iki taraf için de yararlı bir işbirliğinin geliştirilmesinde sağlam bir siyasal hukuksal temel ortaya koydu."(5)

Kamuoyu, barış, özgürlük ve ilerleme için eylem programının hükümlerinin uygulanması için daha da büyük bir faaliyet gösteriyor. 1973 sonbaharında Moskova'da toplanan Barış Güçleri Dünya Kongresi ve 1976'da Helsinki'de toplanan Silahlanma Yarışına Son Verilmesi ve Silahsızlanma İçin Dünya Konferansı son derece önemli olaylardı.

2. Dünya Savaşı sonrasında, onlarca yıl, kapitalist ülkelerin yönetici çevreleri, "kalenin" "kuşatılmış" olduğu gerekçesiyle, halk yığınlarının toplumsal ve siyasal koşullarını düzeltmemek için soğuk harpten yararlandılar. Hatta, bazı emperyalist ülkelerde erkteki seçkinler katmanı, "amansız düşman" karşısında "toplumsal deneyler" korkusunu yayarak, Büyük Oktobr Devrimi'nden sonra ve İkinci Dünya Savaşı sonunda faşist güçlerin uğradıkları bozgunun ardından yükselen demokrasi hareketinin atılımından sonra dünyayı saran devrime gebe bunalımlar döneminde vermek zorunda kaldığı bazı önemli siyasal ödünlerin sonuçlarını yok etmeyi bile başardı.

Uluslararası ortamın yumuşaması bu gibi yöntemlere başvurma olanaklarını sınırladı. Yeni bir dünya savaşının önlenmesi konusunda sağlanan gerçek başarılar, toplumsal düzenleri farklı devletler arasında karşılıklı yarara dayalı bir işbirliği kurulması, erkteki sınıfın, pek uzun bir süre soğuk harbin köhne dogmalarına sarılmış olan bölümlerini daha da çok gözden düşürdü. Öte yandan, barış için, bir dünya savaşını önlemek için savaşımın her zaman uluslararası komünist hareketin başlıca belgisi olması nedeniyle, bütün dünya komünistleri-

(5) **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions,** pp. 24 - 25.

nin ortak malı olan bu başarılar, onların gerek dünya düzeyindeki gerekse ulusal düzeydeki saygınlıklarının artmasına yardımcı oldu. Ve böylece, işçi sınıfının öncügücü için, bütün emekçilerin toplumsal haklarının tümü için savaşımlarının akışı ve sonucu üzerindeki etkisini ve dolayısıyla da olumlu eylemini arttıran bazı yeni olanakların ortaya çıktığı da görüldü.

Bütün bunlar, sanayileşmiş bazı kapitalist ülkelerin iç politikasında sola doğru bir yönelime yol açtı. Bu yönelim, duruma göre değişik biçimlerde kendini gösteriyor. Bazı durumlarda, Avrupa'nın kimi kapitalist ülkelerinde (Yunanistan, Portekiz, İspanya) varlığını hâlâ sürdürmekte olan askeri-faşist ve mutlakiyetçi düzenlerin ortadan kalkışı biçiminde ortaya çıkıyor. Başka durumlarda ise, yasama meclisi seçimlerinde, burjuvazinin en gerici gruplarının fikirlerinin ve çıkarlarının sözcüsü olan açıkça tutucu partilerin bozgunu biçimini alıyor, (İngiltere, Federal Almanya). Öte yandan, bazı başka ülkelerde de, tutarlı devrimci partilerin, proletaryanın öncü partilerinin (İtalya) halkça daha da çok tutulmaları ve siyasal mevzilerini sağlamlaştırmaları biçiminde dışavuruyor.

Bazı ülkelerde, (Fransa, Japonya) işçi sınıfının eylem birliği ve sol güçlerin bir araya getirilmesi savaşımda bazı başarılar kazanıldı. Bir dizi sanayileşmiş kapitalist ülkelerin sendikal hareketi içindeki eğilim de birlik yönündedir.

Kapitalist dünyada komünist partilerinin etkisinin artması, geçtiğimiz dönemin en çarpıcı olgularından biriydi. Bunların toplam üye sayısı, 400.000'i Batı Avrupa'da olmak üzere 1 milyon dolaylarında arttı. Gerek parlamenton seçimlerinde gerekse yörel organların seçimlerinde komünistlere oy veren seçmenlerin sayısında büyük bir artış görüldü.(6)

(6) Bkz. **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions**, p. 37.

Bunun nedenlerinden biri, komünistlerin toplumsal gelişmenin eğilimleri konusundaki, pratikte de doğrulanmış olan değerlendirmeleridir. Komünistler, kapitalizmin yeni koşullara ayak uydurmasının, onun istikrara kavuşması anlamına gelmediğini ve kapitalizmin genel bunalımının giderek derinleştiğini her zaman vurgulamışlardır. 1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısını izleyen yıllarda, bizzat kapitalistlere göre bile, keskinliği ve derinliği bakımından bir benzerine ancak 1929-1933 "büyük çöküntüsü" sırasında rastlanmış olan bir ekonomik bunalıma tanık olundu. Bu bunalım, dünya kapitalist ekonomisinin bütün büyük merkezlerine aynı zamanda yayılarak devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşmuş olan yüksek derecede gelişmiş ekonomisini vurdu. Üstelik, üretimin ani azalması ile işsizliğin artışı da, dünya kapitalist ekonomisini sarsan bir dizi bunalım (para, enerji ve hammadde) içinde sarmaştı. Ayrıca, askeri harcamaların şişmesinden kaynaklanan hızlı enflasyon, bunalımı daha da derinleştirdi.

Bunların yanısıra, burjuva toplumunun ideolojik ve siyasal bunalımı da derinleşti.

Bu bunalım erk kurumlarını, burjuva siyasal partileri etkiliyor, en basit ahlak kurallarını bile altüst ediyor. Kültürel çöküş sürüyor, suçluluk oranı büyüyor.(7)

Bununla birlikte, bu bunalım, kapitalizmin "otomatik bir iflas"ın eşiğinde bulunduğu anlamına gelmez. Zaten, komünistler, hiçbir zaman müneccimlik iddiasında değillerdir. Ne var ki, L. Brejnev'in SBKP'nin 25. Kongresi'nde belirttiği gibi, "şu son yılların olayları, kapitalizmin geleceği bulunmayan bir toplum olduğunu bir kez daha doğruluyor."(8)

(7) Bkz. **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions**, pp. 35 - 36.

(8) **A.G.F.** p. 36.

Komünist partilerini birleştiren bağların sağlamlaşması ve yaygınlaşması 1970'li yılların ayırıcı özelliğiydi. Bu bağlar çeşitli biçimler aldılar: Delegasyonların gidiş gelişleri, politika ve teori sorunlarına ilişkin partiler arası konferanslara katılmalar vb.. Bu süreçte, bölgesel konferanslara büyük bir rol düştü. Örneğin, 1975'de, Havana'da, toplanan ABD ve Kanada Komünist Partilerinin temsilcilerinin de hazır bulundukları Latin Amerika ve Karaibler Komünistleri Konferansı.

1976 yazında, dünya kamuoyu dikkatini Avrupa Komünist ve İşçi Partileri'nin Berlin Danışma Toplantısı üzerinde toplamıştı. Bu Danışma Toplantısının önemi birçok etkenden kaynaklanıyordu. Birincisi, bileşimi. Bu Danışma Toplantısı, 1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'ndan beri, sosyalist ve kapitalist ülkeler komünistlerini en temsil edici karakterli toplantı oldu. İkincisi, söz konusu toplantıda ele alınmış olan sorunların önemidir. Bu danışma Toplantısı'nda, güçler oranında, barıştan, demokrasiden, ulusal kurtuluştan, bağımsızlıktan ve sosyalizmden yana oluşan değişikliğin sonucunda; halk yığınlarının ve en geniş toplumsal ve siyasal güçlerin savaşımının artmasının sonucunda, uluslararası arenada kendini göstermiş olan değişikliklerin bir değerlendirmesi yapıldı. Bu Danışma Toplantısı'nda ayrıca, yumuşamanın derinleştirilmesi, demokrasinin ve ulusal bağımsızlığın savunulması ve bütün dünyada toplumsal ilerleme için ortak savaşımın yönelimleri de tanımlandı.

Berlin Danışma Toplantısı'nın sonuç belgesi, halkların, Avrupa'daki ilişkileri yumuşama demokrasi ve ilerleme yönünde geliştirmek amacına dönük savaşımlarına yeni ufuklar açan değişikliklerin olumlu bir değerlendirmesini içeriyor. Bu sonuç belgesinde ayrıca, dünya çapında barışın henüz güvence altına alınmamış olduğu, yumuşamanın henüz sağlam olmadığı, istikrarlı bir güvenliğe ve işbirliğine götüren yolun dikenlerle dolu olduğu da saptanıyor.

Avrupa'ya en korkunç yıkım gücüne sahip önemli sayıda silahlı kuvvetlerin toplulaşması, silahlanma yarışının, her şeye karşın sürdürülmesi, silah ve bu arada da yığınsal kırım araçlarının yoğun bir şekilde stok edilmesi, yabancı ülkeler topraklarında askeri üsler ve birlikler bulundurulması, başka devletlerin iç işlerine emperyalist baskı ve müdahaleler, her biri, devletler arasında barış, güvenlik ve işbirliğine karşı dolaysız bir tehdit kaynağı, Avrupa halklarının bağımsızlık ve ilerleme isteklerinin karşısına çıkarılmış birer engeldir.

Emperyalizmin, yeni-sömürgecilik politikası ve bütün baskı ve sömürü biçimleri, barış bağımsızlık ve halkların eşitliği için başlıca tehlike olmayı sürdürüyor. Öte yandan, eşitsiz ekonomik gelişme, eşitsizliğe dayalı ekonomik ve siyasal bağlar da, bir gerilim ve çatışma kaynağı, bağımsızlık ve toplumsal ilerleme yolu üstünde önemli bir engel oluşturuyor.(9)

Kapitalizmin bugün içinde bulunduğu bunalım, uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerde derin çelişkilere yol açıyor: Ciddi ticari çatışmalar, çeşitli ülkelerin ve bu arada Ortak Pazar'ın da tekel grupları arasında acımasız bir rekabet, kapitalist tekeller ile gelişme yolundaki ülkeler arasında çelişkiler. Büyük sermayenin en gerici çevreleri de, kapitalizmin yaygınlaşmış olan bunalımın etkilerini, halk yığınlarının demokratik haklarını budayarak azaltmaya çalışıyorlar. Yumuşamayı ve işbirliğini engelliyor, Helsinki Konferansı'nın sonuçlarını yok etmek, uluslararası ilişkilerde yeniden bir gerginlik ve çatışma havası yaratmak için fırsat kolluyorlar.

Berlin Danışma Toplantısınca kabul edilmiş olan belge, bir yanda, barış, yumuşama, güvenlik, barış içinde yanyana yaşama ilkelerinin yaşama geçirilmesi, halklar ve devletler arasında karşılıklı güvenin güçlendirilmesi için savaşım ile öte yanda, emekçilerin yeni ekonomik ve siyasal kazanımlar ve toplumsal ilerleme için savaşım-

(9) Bkz. 3 Temmuz 1976 tarihli **l'Humanité** gazetesi.

ları arasında sıkı bir bağ olduğunu bir kez daha belirtiyor. Danışma Toplantısı'na katılanlar işte bu nedenle, "yumuşama için savaşımın, toplumsal ilerlemeyi kolaylaştıran uluslararası koşulların yaratılmasına önemli ölçüde katkıda bulunduğu" kanısında. "Danışma Toplantısına katılanlar, barış içinde yanyana yaşama ilkelerinin ve özellikle de (Avrupa konusunda) Helsinki Konferansı'nın Nihai Senedi'nde yer alan ilkelerin gitgide daha geniş bir şekilde uygulanmasının, tam bağımsızlığa, ülkelerin özerk gelişmesine elverişli koşullar yarattığı ve halkların ekonomik ve toplumsal ilerleme için sürdürdükleri savaşımı kolaylaştırdığı kanısındadırlar. Bu uygulama, kapitalist ülkelerin demokratik ve sosyalist dönüşümü için savaşım veren hareketlerin savaşına daha elverişli koşullar yaratıyor. Sosyalist ülkelerin her alanda ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmesini öngören programların yaşama geçirilmesi ve sosyalizmin sunduğu olanakların gitgide daha tam olarak gerçekleştirilmesi için daha elverişli koşullar yaratıyor."(10)

Geçtiğimiz yılların bilançosu, bütün emekçilerin, onları birbirlerinden farklı kılan herşeyden bağımsız olarak, ortak çıkarları bulunduğunu ve onların ortak eylemlerinin, haklarının savunulması için etkili olduğunu bir kez daha doğruladı. İşte bu nedenledir ki, Berlin Danışma Toplantısı'na katılmış olan komünist ve işçi partileri, Toplantı'nın sonuç belgesinde, "siyasal ya da dinsel kanıları ne olursa olsun, bütün emekçilerin, yaşamsal çıkarları için çabalarını birleştirmelerinin önemli" olduğunu bir kez daha vurguladılar. Bu belgede, emekçilerin sendikal örgütlerinin çabalarını gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte birleştirmelerinin, işçi sınıfının etkisini artırdığı belirtiliyor ve şöyle deniyor: "Komünistler, sendikal örgütlerde gitgide artan birlik özlemini ve bu örgütlerin bağımsız faaliyetlerini her düzeyde desteklemeyi sürdüreceklerdir. Gitgide daha geniş katolik güçler, diğer Hıristiyan mez-

(10) 3 Temmuz 1976 tarihli **l'Humanité** gazetesi.

hepleri üyeleri ve daha başka dindarlar, emekçilerin hakları için demokrasi ve barış için savaşımında önemli bir rol oynuyorlar.

"Komünist ve işçi partileri, bu güçlerle diyalog kurmanın ve ortak eylemler sürdürmenin zorunlu olduğunun bilincindedirler. Bu, Avrupa'nın demokratik bir anlayış içinde, toplumsal ilerleme yönünde gelişmesi için sürdürülen savaşımla kopmaz bir şekilde bağlıdır."(11)

Berlin Danışma Toplantısı'na katılan partiler, işçilere ve hizmetlilere, tarımcılara, orta katmanlara, bilim adamlarına, sanatçılara, kadınlara, gençlere, bütün siyasal partilere, bütün yığınsal örgütlere, ilerleme ve Avrupa için huzurlu bir gelecek dileyen bütün insanlara seslendiler. Onları, silahsızlanma ve Avrupa'da güvenliğin sağlamlaştırılması konusundaki etkin önlemlerle yumuşamayı derinleştirmek için, faşizmi yok etmek için eylem yürütmeye demokrasiyi ve ulusal bağımsızlığı savunmaya, karşılıklı yarar ve halklar arasında daha iyi bir anlayış için bütün dünyada barış ve güvenlik için savaşım vermeye çağırdılar.

Belgenin bir bölümü, özellikle savaşım veren Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin desteklenmesine ayrılmıştı. Danışma Toplantısı, bu desteği somutlaştıran geniş bir ayrıntılı program sunmakla, çağımızın başlıca devrimci güçlerinin birbirlerine yaklaşmasına ve aralarında işbirliği yapmalarına büyük ölçüde katkıda bulundu. Bu güçler şunlardır: Reel sosyalizm, işçi hareketi ve gelişme yolundaki ülkeler halklarının ulusal bağımsızlığı ve özgürlüğü sağlamlaştırma hareketi.

Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısı, bu partilerin yaratıcı gücünü, gerçekçiliğini ve ileri görüşlülüğünü çarpıcı bir şekilde kanıtladı. Kararları, gelecek günler için de çok büyük bir önem taşıyor.

(11) 3 Temmuz 1976 tarihli **l'Humanité** gazetesi.

Bu Danışma Toplantısı'nın yalnızca yapılmış olması, dostça bir hava içinde geçmesinin kolaylaştırdığı verimli çalışması ve kabul edilen belge, bütün bunlar, Danışma Toplantısı'ndan sonra SBKP MK Siyasal Bürosunca kabul edilen kararda ki sözlerle söylemek gerekirse, "Danışma Toplantısı'nın Avrupa kıtasındaki kardeş partilerin etkileşimini güçlendiren, partiler arası ilişkilerde genellikle geçerli normlar temeli üzerinde enternasyonalist işbirliğini geliştiren bir etken" oldu.(12)

3. *SBKP, ULUSLARARASI KOMÜNİST HAREKETİN ÖN SAFLARINDA BULUNUYOR. BARIŞ PROGRAMININ YAŞAMA GEÇİŞİ*

Sovyetler Birliği Komünist Partisi, diğer kardeş komünist partilerle birlikte, komünistlerin saflarındaki omuzomuzalığın ve işbirliğin güçlendirilmesi için büyük bir çaba gösterdi. Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı'nın çağrılmasından yana olduğunu kararlı bir şekilde açıkladı ve bu toplantının hazırlanmasına aktif bir şekilde katıldı. SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri L. Brejnev'in yönetimindeki SBKP delegasyonunun çalışması, Danışma Toplantısı açısından büyük önem taşıyordu.

Danışma Toplantısı'ndan sonra, Sovyet komünistleri, Toplantı'nın kararlarının gerçekleştirilmesine büyük katkıda bulundular. Sosyalist sistemin sürekli berkitilmesinin güvencesi olan, Sovyetler Birliği ile kardeş devletler arasındaki işbirliği güçlendirildi ve pekiştirildi. Ulusal ve toplumsal kurtuluşları için savaşım veren halklarla dayanışmayı öngören Leninci ilkeye sadık olan, SBKP, anti-

(12) **Pour la paix, la sécurité, la coopèration et le progrè social en Europe**, Editions de l' Agence de presse Novosti, Moscou 1976(p. 63.

emperyalist ulusal kurtuluş hareketine çokyanlı bir destek sağladı; kapitalist ülkeler işçi hareketiyle uluslararası dayanışma politikasını sürdürüyor.

Komünist hareketin gerek anti-emperyalist savaşımdaki rolünü artırmak, için, gerekse siyasal omuzomuzalığın ve Marksçı-Leninci ideolojik birliğini berkitmek için büyük bir çaba gösterildi. SBKP, programlarında hedeflerinin sosyalizm olduğunu ilan etmiş olan devrimci demokratik partilerle ilişkilerini büyük ölçüde geliştirdi; yığınsal hareketlerle ve örgütlerle, sosyalistlerle ve sosyal-demokratlarla eylem ve işbirliğini bütün tarzlarda örgütlemekte yardımcı oldu. SBKP, bunu, gerek işçi hareketini tekelci sermayenin çıkarlarına bağımlı kılmaya, gerekse emekçilerin barış, demokrasi ve sosyalizm için savaşımlarını çökertmeye yönelik her eğilimle savaşmayı sürdürürken, emperyalizme karşı ortak savaşımın yararı için yaptı.

SBKP'nin 24. Kongresi, 1969 Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısı kararlarının uygulanması savaşımında önemli bir evre oldu. Kongre, bu Danışma Toplantısı'nın komünistleri, dünyadaki bütün demokratik ve anti-emperyalist güçleri bir araya getirme çabasını tümüyle yerinde bulduğunu açıkladı. SBKP Merkez Komitesi'nin, Genel Sekreter L. Brejnev tarafından sunulan faaliyet raporunda dile getirilen ve emperyalizmin saldırgan politikasının karşısına aktif bir barışı savunma ve uluslararası güvenliği güçlendirme politikasını koyan Barış Programı, bu politikanın gerçekleştirilmesine güçlü bir katkıydı. Bu program, sosyalizmin ve halkların özgürlüğünü savunulması konusunda sağlam bir tutum ile, ivedi uluslararası sorunların bir çözüme bağlanmasını, Leninciliğin farklı toplumsal sistemlere sahip devletlerin barış içinde yanyana yaşamaları ilkesini savunmayı hedefleyen yapıcı bir politikayı birleştiriyor.

L. Brejnev bu konuda şöyle diyordu: "Uluslararası politikamızın eğilimini, komünizmin kurulması için kaçınılmaz, bütün sosyalist ülkeler, bütün devletlerin halkları

için gerekli olan, barışın güçlendirilmesinde görüyoruz. İşte bunun içindir ki, gelecekte de, saldırı politikasına karşı çıkacak ve dünyanın her yerinde, saldırı savaşlarını yaratan koşulların yok edilmesine yardımcı olacağız.

"Uluslararası politikamızın eğilim ve rolünü, bütün halkların vazgeçilmez haklarının, ve herşeyden önce de, onlara çağdaş uygarlığın meyvalarından yararlanmak olanağını sağlayacak özgür ve bağımsız bir gelişme hakkının gerçekleştirilmesine katkıda görüyoruz.

"Uluslararası alandaki politikamızın yönelim ve rolünü, emperyalizme, bütün sömürü ve baskı biçimlerine karşı, özgürlük ve insan onuru içinde, demokrasi ve sosyalizm için savaşanlara sarsılmaz desteğimizde görüyoruz.

"Tek kelimeyle, yüreğimiz halkımızın özgürlük, barış ve mutluluğu isteğiyle dolu ve dünyanın bütün halklarına özgürlük, barış ve mutluluk diliyoruz!"(13)

Barış Programının yoğun bir ifadesini oluşturduğu Sovyetler Birliği'nin dış politikası, içeriği ve hedefleri itibariyle sosyalist, sınıfsal bir politikadır ve öyle kalacaktır. Onun barışçı karakterini belirleyen de budur.

24 Kongre'de ilan edilmiş olan Barış Programını gerçekleştirme savaşımı, yukarda sözünü ettiğimiz, uluslararası ilişkilerde kendini göstermiş olan olumlu değişikliklerde önemli bir rol oynadı.

Vietnam halkına emperyalist saldırıya karşı savaşımda Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerce sağlanmış olan etkili destek, Vietnam halkının, --ifadesini savaşın son bulmasıyla ilgili anlaşmaların imzalanmasında ve Vietnam'ın barışa kavuşmasında bulunan-- tarihsel utkusunun en önemli etkenlerinden biriydi.

Sovyetler Birliği'nin yardımı, hiçbir zaman, başka ülkelerin işlerine karışmak bahanesi olmaksızın, hep, özgürlükleri için savaşan halklara yapılan bir yardım olmuştur.

(13) L. Brejnev: **Le cinquantenaire de l' Union des Républiques Socialistes Soviétiques,** Moscou, 1976, pp. 42-43.

Bu politika, SSCB ile Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştiği çerçeve olmuştur. Hindistan'la çok yönlü işbirliği bu ilişkiler içinde büyük bir yer tutuyor; son yıllarda Sovyet-Hindistan işbirliği yeni bir aşamaya girmiştir. 1971'de iki ülke arasında bir barış, dostluk ve işbirliği anlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın gerek iki ülkenin birbirleriyle ilişkileri, gerekse Güney Asya'da ve Asya kıtasının bütününde konjonktürün istikrara kavuşması bakımından tartışılmaz bir önemi vardır. Sovyetler Birliği ile Afganistan arasındaki ilişkiler, istikrarlı iyi komşuluk ilişkileridir. Beş yıl önce imzalanan Sovyet-Afgan tarafsızlık ve saldırmazlık antlaşması yenilendi. Bu arada Türkiye'yle ilişkiler de ekonomi alanıyla sınırlı kalmaktan çıkarak siyasal sorunları da kapsamına aldı ki bu da olumlu bir gelişmenin belirtisidir.

Arap ülkeleriyle ilişkileri ise, Sovyetler Birliği'nin, Yakındoğuda, bu bölge devletlerinin tümünün güvenliğinin güvence altına alınması temeline dayalı sağlam bir barıştan yana ilkesel tutumu koşullandırıyor. Ve bu noktadan hareket eden Sovyetler Birliği, İsrail saldırısının kalıntılarını yok etmek savaşımını yürüten Arap ülkelerini ardıcıl olarak desteklemiştir. Sovyetler Birliği, bu anlaşmazlığa Birleşmiş Milletler çerçevesi içinde ya da başka herhangi bir temel üzerinde gerçek bir çözüm bulmak amacına dönük çabalarda kendisine düşeni yapmaya her zaman hazır oldu; bu nedenledir ki, bütün Yakındoğu ülkelerinin güvenliği ve sınırlarının dokunulmazlığı konusunda bazı başka ülkelerle birlikte garantör devlet oldu.

SSCB'nin Afrika konusunda güttüğü dostluk politikası, bir yandan genç Angola, Mozambik, Gine-Bissau ve Cabo-Verde Adaları devletleriyle sıkı bağlar ve içtenlikli bir dostluk kurulmasına yol açarken, öte yandan da Sovyetler Birliği ile Gine Cumhuriyeti ve Kongo Halk Cumhuriyeti arasındaki bağlar daha da güçleniyordu. Somali Demokratik Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasındaki barış ve işbirliği anlaşması da, iki ülkenin yakınlaş-

masına katkıda bulundu. Bu arada, SSCB ile, Afrika'nın en büyük ülkelerinden biri olan Nijerya arasında da iyi ilişkiler hüküm sürüyor.

Avrupa'da, Sovyetler Birliği, SBKP 24. Kongresi'nin kararlarına uygun olarak, çabalarını, 2. Dünya Savaşı'nın sonucunda ortaya çıkmış olan topraksal ve siyasal gerçeklere saygı temeline dayalı ortak güvenliğin sağlanmasına yöneltti. Bu temel üzerinde Fransa'yla verimli bir işbirliği geliştirildi. Bu konuda, bir dizi doruk görüşmesi, iki ülkenin dış politikadaki tutumlarının yakınlaştırılmasına ve çeşitli bağ ve ilişkilerin canlandırılmasına vesile oldu. SSCB ile Federal Almanya arasındaki ilişkiler, olanaklı biricik temel üzerinde, yani varolan Avrupa sınırlarını değiştirmek savından vazgeçmek temeli üzerinde normalleşti. Böylece, Federal Almanya Cumhuriyeti, SSCB'nin Batıyla karşılıklı yarara dayalı işbirliği konusundaki en önemli muhataplarından biri haline geldi.

İngiltere'yle ve İtalya'yla ilişkiler de iyi yolda gelişiyor. Finlandiya'yla geleneksel iyi komşuluk ilişkileri ve İskandinav ülkeleriyle, Avusturya'yla, Belçika'yla vb. ilişkiler de zenginleşti. SBKP 25. Kongresi'nde de belirtildiği gibi genel olarak Batı Avrupa'da, sosyalist ülkelerle ilişkileri normalleştirme sürecinin dışında kalmış tek bir devlet yoktur.

Sovyetler Birliği ve özellikle de SBKP, yukarda sözü edilen Helsinki Konferansı'nın toplanması ve başarılı olması için büyük çaba gösterdiler. Bu Konferans, devletlerarası ilişkileri yönetecek olan ve barış içinde yanyana yaşamanın gereklerine her bakımdan uygun düşen bir ilkeler bütünü hazırladı. Böylece, Avrupa'da barışın korunması ve sağlamlaştırılması için elverişli koşullar yaratılmış oldu.

24. Kongre'nin kararlarına uygun olarak, SSCB ile ABD arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesine özel bir dikkat gösterilmiştir. Bu ilişkiler, ortaklaşa hazırlanmış olan ve, gerek toplumsal mahiyet gerekse ideoloji bakımından birbirine taban tabana karşıt bu iki devletin görüş ay-

rılıklarını ve anlaşmazlıklarını kaba kuvvet, tehdit ve silah şakırdatma yoluyla değil de görüşme yoluyla çözüme bağlamalarını gerektiren gerçekçi bir temel üzerinde geliştiği ölçüde, gelecek için güven vericidir.

Sovyet-Kanada ilişkileri olumlu gelişiyor. SSCB'nin Latin Amerika ülkeleri'yle ilişkilerinin genişlemesi, dünyadaki durum üzerinde olumlu bir etki yapıyor.

Sovyet halkı, ve en başta da Sovyet komünistleri, her zaman, halkları silahlanmanın sürdürülmesinin getirdiği tehlikeden esirgemek isteyenlerin ön saflarında yer almışlardır, SSCB, bu faaliyetin nihai amacı olan genel ve tam silahsızlanmayı bir an olsun gözden kaçırmaksızın, bazı kesimlerde bile olsa, gelişme sağlamaya çalıştı.

Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerce hazırlanan tasarı, bakteriyolojik silahların yasaklanması ve yok edilmesiyle ilgili olarak imzalanmış ve uygulamaya konmuş olan uluslararası anlaşmanın temeli oldu. Bu, uluslararası ilişkilerin tarihinde, gerçek bir silahsızlanma yönünde atılmış ilk somut adımdı.

Bu arada, atom silahlarının yayılmasını önleme antlaşmasının da uygulama alanı genişletildi. Şu son yıllarda Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen, silahlanma yarışının önlenmesi ve bazı yığınsal kırım silahları ve yine bu tipteki bazı yeni silah sistemlerinin hazırlanması ve yapımının yasaklanmasıyla ilgili bir dizi kararın alınmasında da SSCB en önemli rolü oynadı.

25. Kongre, Barış Programını yaşama geçirilmesi yönünde girişilmiş olan eylemlerin dökümünü yaptı. Aynı zamanda da, kalıcı bir barışa doğru daha ilerlemenin adımlarını ortaya koydu. Bu arada, şu son yıllarda girişilmiş olan siyasal yumuşamanın askeri bir yumuşayla sağlamlaştırılması gereğine de özel bir önem verildi. Oysa bu alanda sağlanmış olan ilerleme, diğer alanlardakinden çok daha azdı. Kapitalist ülkelerin en önemlilerinden bazıları silahlanma yarışına son vermeye istekli değil.

Leonid Brejnev 25. Kongre'de bu konuda şöyle diyordu: "Yumuşamanın ve silahsızlanmanın düşmanlarının kaynakları henüz tükenmiş değil. Çeşitli biçimlerde ve çeşitli yönlerden aktif olarak çalışıyorlar. Emperyalizmin, saldırgan eylem olanakları şimdi alabildiğine olmakla birlikte, mahiyeti değişmeden kalmıştır. Dolayısıyla, barış güçlerinin çok uyanık olması gerekir. Barışsever ve iyi niyetli güçlerin tümünün çabalarını birleştirmesi ve var güçleriyle faaliyet yürütmeleri gerekir."(14)

SBKP'nin 25. Kongresi, dünyadaki durumun değerlendirmesini yaptıktan sonra, barış ve uluslararası işbirliği için, özgürlük ve halkların bağımsızlığı için ek bir savaşım programı hazırladı. Bu programın ana hedefi, sosyalist ülkelerin barışın sağlamlaştırılmasına ortak katkısını artırmaya dayanıyor.

Bu programın öngördüğü ivedi görevlerden biri, savaş tehlikesine gebe olan ve gitgide hızlanan silahlanma yarışının durdurulması ve silah stoklarının azaltılmasına, silahsızlanmaya geçiştir. Bu görevin gerçekleşmesiyle sonuçlanacak çeşitli evreler şunlardır:

Birincisi, SSCB ile ABD arasında, stratejik silahların sınırlandırılması ve azaltılması amacıyla yeni bir anlaşmanın hazırlanmasını başarıya ulaştırabilmek için elden gelen herşeyi yapmak. Bu anlaşmanın amacı, bu alanda SSCB ile ABD arasında sağlanmış olan anlaşmanın etkisini sıfıra indirecek yeni bir silahlanma yarışı yönelimini önlemektir. Böylesi bir anlaşmanın gerek SSCB ile ABD arasındaki ilişkilerin gelecekteki seyri üzerinde gerek karşılıklı güvenin artması bakımından, gerekse dünya çapında barışın sağlamlaştırılması bakımından çok büyük bir etkisi olabilir. Ayrıca, nükleer denemelerin genel ve tam olarak durdurulmasıyla, kimyasal silahların yasaklanması ve yok edilmesiyle, çevreyi askeri ya da zararlı amaçlarla etkileyebilecek ve yığınsal kırıma yö-

(14) **Le XXV. Congrés du P.C.U.S. Documents et résolutions. p. 29.**

nelik yeni tip silah ve sistemlerinin yaratılmasının yasaklanmasıyla ilgili uluslararası sözleşmelerin yapılması da öngörülüyor.

İkincisi, Program, Orta Avrupa'da silahlı kuvvetlerin ve silahların azaltılmasıyla sonuçlanacak olan görüşmelerin hızlandırılması için yeni çabalar gösterilmesi zorunluluğunu da ortaya koyuyor. Böylesi bir azaltma ancak gerçek bir temel üzerinde, Orta Avrupa'da bugün varolan güç oranının muhafazası, temeli, yani denge temeli üzerinde olanaklıdır. Görüşmeler sırasında yapılan Sovyet önerileri, her zaman yalnız bu noktadan hareket etmiştir ve edecektir. Ve NATO ülkelerinin, görüşmeleri kendileri için tekyanlı avantajlar sağlamak için kullanmaktan vazgeçmeleri koşuluyla, böyle bir anlaşma tamamıyla olanaklıdır. Bu yönde ilk adım atıldığından, çabaların bu bölgede askeri yumuşama yönünde sürdürülebilir.

Üçüncüsü, silahsızlanmaya geçiş, Programda belirtildiği gibi, bugün gördüğümüz sürekli artma yerine askeri harcamaların sistemli olanak azaltılmasını gerektirir.

Silahsızlanma konusunda, ivedilikle bir dünya konferansının toplantıya çağrılması, tasarlanan önlemlerin gerçekleştirilmesi bakımından çok olumlu bir sonuç verir.

Programda, varlığı hâlâ sürdürmekte olan savaş odaklarının ortadan kaldırılmasına özel bir yer verilmiş bulunuyor. Yakındoğu sorununa acil ve kalıcı bir çözüm getirmenin başta gelen bir önemi vardır. Böylesi bir çözüm, ilgili devletlere, Yakındoğuda silahlanma yarışının durdurulmasına olası bir katkıları sorununu incelemek olanağını verecektir.

Programda, Sovyetler Birliği'nin, yumuşamayı derinleştirmek, devletler arasında karşılıklı yarara dayalı bir işbirliğiyle yumuşamayı somutlaştırmak için herşeye hazır olduğu önemle belirtiliyor. Bu ise, Avrupa konferansının Nihai Senedi'nin tümüyle uygulanmasını, Avrupa'da barışçı işbirliğinin geliştirilmesini, ABD, Fransa, Federal Almanya, İngiltere, İtalya, Kanada ve öbür kapitalist ülkelerle siyaset, ekonomi, bilim ve kültür gibi çeşitli alan-

larda karşılıklı yarara dayalı uzun vadeli işbirliği ilişkilerinin sağlamlaştırılmasını hedefleyen bir politikanın aktif olarak izlenmesini gerektirir.

Asya'da barış ve güvenliğin berkitilmesine götürecek yolların araştırılması, barış savaşımının önemli bir yönüdür. Sovyetler Birliği bu konudaki görüşünü birçok kez ortaya koydu ve Asya'da güvenlik ve sağlam bir barışa önem veren her öneriyi istenilen dikkatle göz önünde tutmaya, bu barış ve güvenliğin ortak çabalarla güvence altına alınmasına hazır olduğunu önemle belirtti. Sovyetler Birliği tarafından Parti'nin 25. Kongresi'nde kabul edilen program, bu alandaki çalışmanın gerek ikili gerekse çokyanlı olarak sürdürülmesini güvence altına alıyor.

24. Kongre görev olarak şunu benimsemişti: Kuvvete başvurmayı ya da bu yola başvurmak tehdidinde bulunmayı reddetmenin uluslararası yaşamın bir yasası haline gerekir. Bu ilke, SSCB ile diğer ülkeler arasında imzalanmış olan bütün bir dizi antlaşmada somutlaştırılmıştır. Helsinki Konferansı'nın Nihai Senedi'nin esin kaynağı da yine bu ilkedir.

SBKP'nin 25. Kongresi'nce kabul edilmiş olan barış ve uluslararası işbirliği için, halkların özgürlük ve bağımsızlığı için sürekli savaşım programı, savaş tehdidini azaltmak ve silahsızlanmaya doğru ilerleyebilmek için elverişli koşulları yaratmak için, uluslararası ilişkilerde kuvvete başvurmamayı öngören dünya çapında bir anlaşma yapılmasını öngörüyor. Bu belgeyi imzalayanların, ve bu arada tabii ki, atom silahlarına sahip ülkelerin de, aralarındaki anlaşmazlıkları çözüme bağlamak için, atom silahları da dahil olmak üzere hiçbir tip silahı kullanmayacakları konusunda güvence vermeleri gerekir. Sovyetler Birliği de, kendi yönünden, böylesi bir girişimin gerçekleşmesiyle sonuçlanacak olan somut adımları diğer devletlerle birlikte incelemeye hazırdır.

Eskiden emperyalist ülkelerce ezilen halkların utanç verici bir sömürgecilik sistemine karşı savaşımlarında ka-

zanmış oldukları büyük başarılara karşın, dünya, ulusal baskıdan, halkların eşitlik ve bağımsızlığına yönelik saldırılarından ve sömürgecilik ve ırkçılık odaklarından henüz tümüyle kurtulmuş değildir. Barış, güvenlik ve toplumsal ilerleme için savaşımın başta gelen görevlerinden biri, genellikle kabul edilmiş olan uluslararası hukuk ilkelerinin dünyanın tüm bölgelerine yayılmasını önleyen gerginlik odakları yaratarak uluslararası siyasal havayı zehirleyen bu kalıntıları ortadan kaldırmaya dayanır.

Daha şimdiden, dünyada bugün varolan güçler oranıyla, özgürlüklerine kavuşmuş olan ülkeler, birçok bölgelerde, devletler arası ilişkilerin istikrara kavuşmasının önemli bir etkeni oldular. Sömürgecilik ve ırkçılık odaklarının kesinlikle ortadan kaldırılması bu etkeni daha da güçlendirecektir.

Sovyetler Birliği, her zaman, ırk ayırımcılığının ortadan kaldırılması, uluslararası ticarete konmuş olan yapay engellerin yok edilmesi, uluslararası ilişkiler alanındaki sömürünün, bütün eşitsizliklerin, diktanın ortadan kaldırılması için savaşmıştır.

Leonid Brejnev, SBKP'nin 25. Kongresi'nde bu konuda şöyle diyordu: "Bugün, halkların barış ve güvenlik içinde yaşamasının, insanlığın ilerlemesinin, çözümlenmesini gerektirdiğine inandığımız temel görevler işte bunlardır. Bu önerileri, Parti'nin 24. Kongresi'nin ortaya koyduğu Barış Programı'nın organik uzantısı ve geliştirilmesi olarak, *barış ve uluslararası işbirliği için, halkların özgürlük ve bağımsızlığı için bir savaşım programı* olarak görüyoruz. Ülkemizin dış politikasını bu görevlerin gerçekleştirilmesine yöneltecek ve bu alanda, barışa bağlı diğer devletlerle işbirliği yapacağız."(15)

*

Geçtiğimiz yıllar, dünyada olayların seyrini gitgide daha çok, uluslararası işlerde baskı ve sömürüye, şiddet

(15) **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions.** p 33.

ve keyfiliğe karşı savaşan anti-emperyalist güçlerin belirlediğini bir kez daha ortaya koydu. Birçok şey, bu güçlerin birliğine, etkileşimine bağlı. Dünya işçi sınıfı için, bu güçlerin birliği, işçi örgütlerinin, ve herşeyden önce de onların öncü-gücü olan devrimci partilerinin birliğinde somutlaşır.

Komünistler savaşımlarında, gerek devrimin gelişmesinin, gerekse sosyalizmin ve komünizmin kurulmasının genel yasalarından hareket ediyorlar. Marksçı-Leninclerin belirgin özelliği, yansılarını Marksçılık-Leninciliğin teorisinde bulunan ve eylemin doğruladığı bu yasaları derinden kavramaları, yaratıcı bir yaklaşımla uyumlu bir şekilde ve ulusal koşulları hesaba katarak bu teoriye dayanmalarıdır. Komünistler, emperyalizmin gerici çevrelerine karşı savaşımda sosyal-demokratları ve Hıristiyanları da kapsayan en geniş demokratik akımlarla birleşmelerle devrimciliklerinden hiçbir şey yitirmezler; onlar, kapitalist düzenin yerini sosyalist düzenin almasının inançlı savaşçılarıdır. Ve bütün güçlerini bu tarihsel göreve vermektedirler.

Her komünist partisi faaliyet gösterdiği ülkenin işçi hareketinde kök salar ve davranışlarından, herşeyden önce, çıkarlarını temsil ettiği ve savunduğu, ülkesinin emekçileri karşısında sorumludur. Komünistlerin uluslararası dayanışmasının kökeni de işte tamı tamına buradadır. Çünkü, kâr için, pazar için, nüfuz bölgesi için birbirlerini boğazlayan sömürücülerden farklı olarak, çeşitli ülkelerin emekçileri arasında köklü ayrılıklar yoktur. Çıkarları birdir. Öte yandan, komünist partisi, ülkesinde ne denli etkiliyse, komünistlerin uluslararası arenadaki ortak amaçlarına katkısı o denli büyük olabilir. Komünistlerin, uluslararası kardeşçe dayanışmasının temeli budur. Özcesi, bu dayanışma, temsil ettikleri sınıfın enternasyonalist mahiyetini özetler ve yüzyılı aşkın bir süredir, yaygın bir şekilde, proletarya enternasyonalizmi olarak bilinir. Leonid Brejnev, SBKP'nin 25. Kongresi'nde bu konuda şöyle diyordu: "Biz Sovyet komünistleri proletarya enternasyo-

nalizminin savunulmasını, her Marksçı-Lenincinin kutsal ödevi sayıyoruz."(16)

Bütün dünya komünistlerinin harcadığı özverili dev çabada, *Komünist Partisi Manifesti*'nin yazarları olan büyük devrimcilerin "bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!" belgisi kılavuzluğunu sürdürüyor. Bu belgiyi yeni koşullara uygulayan 1969 Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısı şunu ilan etti: *"Sosyalist ülkeler halkları, proleterler, kapitalist ülkeler demokrasi güçleri, özgürlüklerine kavuşmuş halklar ve ezilen halklar, emperyalizme karşı, barış, ulusal bağımsızlık, toplumsal ilerleme, demokrasi ve sosyalizm için ortak savaşımda birleşin!"(17)*

Bu savaşım, bütün halklara, bilimsel komünizmin kurucularının ilan ettikleri ülkülere giden yolu açıyor.

(16) **Le XXV. Congrès du P.C.U.S. Documents et résolutions,** p. 39.

(17) **Conférence internationale des partis communistes et ouvriers, p. 40.**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 5

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ TOPLUMUN KURUCUSU 20

1. Başlıca üretim gücü 20
2. Eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesi 25
3. Halkın refahı ve işçi sınıfı 30
4. Toplumsal ilişkiler sisteminde başta gelen bir yer 33
5. İşçi sınıfı ve toplumsal bakımdan bağdaşık bir toplumun oluşumu 37
6. Sosyalist ülkeler işçi sınıfının dünya devrim süreci üzerindeki etkisi 43

İKİNCİ BÖLÜM

EMPERYALİZMİN KALELERİNDEKİ BAŞLICA DEVRİMCİ GÜÇ 52

1. Çağdaş kapitalist toplumun toplumsal yapısında işçi Isınıfı 52
2. İşçi sınıfının maddi durumu ve çalışma koşulları 68
3. Devrimci proleter bilincin oluşumunun özellikleri 80
4. Sendikal hareket, sınıf savaşımının başta gelen biçimi 91
5. Komünist partilerinin yönetici rolü 110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASYA. AFRİKA İŞÇİ SINIFI. LATİN - AMERİKA ÜLKELERİ PROLETARYASI 117

1. Gelişme yolundaki ülkelerin çağdaş sanayi ve tarım proletaryası 117
2. Küçük üretimdeki ücretli işçiler. Köylülerin ve kent alt katmanlarının proleter, yarı-proleter ve proletarya-öncesi öğeleri 126
3. İşçi sınıfının durumu 127
4. Gelişme yolundaki ülkeler proletaryası ulusal kurtuluş ve toplumsal ilerleme için savaşım veriyor 132
5. İşçi sınıfı ve Latin Amerika'da demokratik dönüşümler 142
6. Komünistlerin anti-emperyalist güçlerin biraraya gelmeleri için savaşımı 149

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞÇİ SINIFININ ÖNCÜ-GÜCÜNÜN ATILIMI 155

1. Barış, özgürlük ve ilerleme için savaşım programı 156
2. Önemli sonuçlar 162
3. SBKP uluslararası komünist hareketin ön saflarında bulunuyor. Barış programının yaşama geçişi 171

SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsü üyesi bir grup bilim adamınca kaleme alınan bu yapıt, toplumsal gelişmeyle ilgili ve ideolojik tartışmaların odağında yer alan birçok önemli sorunu Marksçı-Leninci yöntemle incelemektedir.

Yazarlar, sosyalist ülkelerde, gelişmiş kapitalist ülkelerde ve ulusal kurtuluş savaşı veren ülkelerde, günümüz işçi sınıfının, onun çeşitli kollarının özgül özelliklerini, işçi sınıfının toplumsal yapıdaki yerini, toplumsal gelişmede ve herşeyden önce de toplumun devrimci yoldan köklü bir dönüşümü savaşımında oynadığı rolü belirleyen gerçek süreçleri, niceliksel verilere de büyük ölçüde başvurarak irdelemektedirler.

Yayınevimiz, bu özlü yapıtı yayınlamakla, günümüz işçi sınıfı ve diğer emekçi katmanları hakkında duru bir fikir edinmek isteyen herkese bir başvuru kitabı sunduğu kanısındadır.

2500 TL